

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI**

**TRANSNASYONALİZM VE DİASPORA:
ŞİLİ'DEKİ ARAP-FİLİSTİN TOPLUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Naciye Gökçen KAYA

Ankara-2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI**

**TRANSNASYONALİZM VE DİASPORA:
ŞİLİ'DEKİ ARAP-FİLİSTİN TOPLUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Naciye Gökçen KAYA

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Nuri YEŞİLYURT**

Ankara, 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

Naciye Gökçen KAYA

**TRANSNASYONALİZM VE DİASPORA:
ŞİLİ'DEKİ ARAP-FİLİSTİN TOPLUMU**

YÜKSEK LİSANS

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Nuri YEŞİLYURT

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1. Doç. Dr. Ayşe Ömür ATMACA
2. Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ERDEM
3. Dr. Öğr. Üyesi Nuri YEŞİLYURT
- 4.
- 5.

Tez Savunma Tarihi 12.06.2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (02/04/2020)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı-Soyadı

imzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: TRANSNASYONALİZM VE DİASPORA

I. TRANSNASYONALİZM KAVRAMI VE ULUSLARARASI YAZINDA TRANSNASYONALİZM ÇALIŞMALARI.....	5
1. Transnasyonalizm Kavramının Tanımı.....	5
2. Transnasyonalizm Kavramıyla İlgili Yeni Yaklaşımlar	10
3. Transnasyonalizm Çalışmalarında Kullanılan Yöntemler	14
4. Siyasal Transnasyonalizmin Ulusçuluk Olgusuna Etkisi.....	17
II. DİASPORA KAVRAMININ SÖZLÜK ANLAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	21
1. Diaspora Kavramının Sözlük Anlamı	21
2. Diaspora Tanımının Tarihsel Gelişimi.....	23
3. Uluslararası Örgütlerin Göç ve Diaspora Kavramlarını Harmanlama Eğilimi.....	29
4. Anavatan Ülkelerin Diasporalardan Yararlanmaları	33
III. TRANSNASYONALİZM KAVRAMININ DİASPORA'DAN AYIRDEDİCİ ÖZELLİKLERİ.....	39
1. Transnasyonalizm ve Diaspora Arasında Benzerlikler ve Farklar.....	39
2. Transnasyonalizm ve Diaspora'ya İlişkin Başlıca Kıstas Önerileri.....	43

İKİNCİ BÖLÜM: ŞİLİ'DEKİ FİLİSTİN-ARAP DİASPORASI

I. LATİN AMERİKA'YA FİLİSTİN-ARAP GÖÇÜ.....	50
---	----

1. Osmanlı Devletinin Son Döneminde Latin Amerika'ya Gelen Osmanlı Tebaası.....	50
2. Latin Amerika'daki Osmanlı Tebasının “Los Turcos” Olarak Adlandırılması ve Şili'deki Filistinli Göçmenler.....	57
II. FİLİSTİNLİ GÖÇMENLERİN ŞİLİ TOPLUMUNDA YÜKSELİŞİ.....	64
1. Şili'deki Filistinli-Arap Göçmenlerin Şili Toplumuyla Bütünleşmesi	64
2. Şili'deki Filistinli-Arap Göçmenlerin Şili Siyasetinde Söz Sahibi Olması...	67
3. Filistinli Göçmenlerin Kimlik Değişimi ve Filistin Milliyetçiliği ile İlişkisi...	72
III. FİLİSTİNLİLER: DİASPORA MI, GÖÇMEN TOPLUMU MU?	82
SONUÇ	90
KAYNAKÇA.....	95
ÖZET	112
ABSTRACT.....	113

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BCI	Şili Kredi ve Yatırım Bankası
BDS	Boykot, hisse satışı ve yaptırım uygulama hareketleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksel Komiserliği
CEICA	Amerikan Arapları Çalışmaları ve İnceleme Merkezi
COPLAC	Latin Amerika ve Karayipler Filistin Konfederasyonu
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
FRELIPA	Filistin Kurtuluş Cephesi
PAL	Şili Tarım İşçi Partisi
PFLP	Filistin Kurtuluşu Halk Cephesi
PNC	Filistin Ulusal Konseyi
RIMAAL	Latin Amerika ve Arap Dünyası Transnasyonal Akademik İşbirliği Ağı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
UNHCR	Birleşmiş Milletlet Mülteciler Yüksek Komiserliği

GİRİŞ

Transnasyonalizm ve diaspora terimleri 20. yüzyılın sonlarından itibaren uluslararası yazında sıkça kullanılan ve giderek farklı anlamlar ifade eden kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Esasen, kökeni antik çağlara dayanan ve insanlık tarihini ilgilendiren diaspora ile çağımızın bir terimi olan transnasyonalizmin yeni ortaya atılan tanımlarıyla birlikte adeta iç içe geçmekte olduklarına tanık olmaktadır. Ayrıca iki kavramın da uluslararası politikadan sürdürülebilir kalkınmaya kadar çeşitli alanlarda önemi her geçen gün artan kavramlar oldukları yönünde uluslararası alanda görüş birliğinin mevcut olduğunu da söyleyebiliriz. Günümüzde transnasyonalizm ve diaspora kavramlarının her ikisinin de bir anavatan veya menşe ülkesiyle olan bağlar ve yurt dışında yaşayan insanların varış ülkesine ayak uydurabilmeleri meselesiyle yakından ilgili olduğunu görmekteyiz. Ancak, daha geniş bir anlam taşıyan transnasyonal topluluklar diasporaları da kapsarken her transnasyonal topluluğa diaspora demenin mümkün olmadığını da belirtmekte yarar görülmektedir.

Genelde diaspora kavramı belli bir anavatandan bir ya da daha fazla ülkeye dağılma ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan bir çeşit kolektif kimlikle ve sonrasında da anavatanla ve göç edilen ülkeyle olan bağlarla tanımlanmaktadır. Diaspora çalışmalarında işte bu kolektif kimliğin çeşitli veçhelerine odaklanılmaktadır. Transnasyonal yaklaşımlarda ise ilgi alanı daha çok sınır ötesi hareketliliğin kendisidir. Bu çerçevede akademik araştırmalarda diaspora incelemeleri sözkonusu olduğunda daha çok birkaç nesillik uygulamaya ve aradan geçen zamana bakılırken transnasyonalizm incelemelerinde en son göç akımlarıyla ilgilenilmektedir. Bununla birlikte hem diaspora hem de transnasyonalizmin göç olgusuyla yakından bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Transnasyonalizm çalışmalarının giderek genişleyen boyutlarında ulusçuluğun klasik tanımlarının dahi sorgulandığını görüyoruz. Ancak diaspora tanımının

kapsama alanının genişletilmesine karşın transnasyonal uygulamalar içinde olan göçmenlerin de diasporalar olarak görülüp görülemeyeceği ise hala belirsizliğini korumaktadır.

İlgi çekecek bir örnek olduğunu düşündüğümüz Latin Amerika ülkelerinden Şili’de bugün sayıları 350.000’e yaklaştığına inanılan¹ Filistin-Arap toplumu 19. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı topraklarından bu kıtaya yönelik göçle başlayan ve bilahare yeni göçlerle de beslenmiş olan bir oluşumdur. Bugün Şili toplumuyla güçlü bir şekilde bütünleşmiş olan bu toplumu diaspora olarak nitelendirebilir miyiz? Yoksa transnasyonal uygulamalar içinde olan bir göçmen topluluk olarak mı saymalıyız? Diasporalaşmak göçmen toplumlarını güçlendirir mi? Filistin toplumunun Şili toplumu içindeki bugünkü konumu eskisinden farklı mıdır, daha etkin bir hale gelmiş midir? Merak edilen bu soruların incelemeye değer bir sorunsal oluşturduğu ve bulgularımızın da uluslararası yazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çerçevede bu tez çalışmasının birinci bölümünde öncelikle daha geniş ama yeni bir kavram olan transnasyonalizm kavramı ve ardından daha eski bir terim olmakla beraber transnasyonalizmin bir alt kümesi olarak değerlendirilen diaspora kavramı tarihsel bir perspektif içerisinde ele alınmakta ve iki kavramla ilgili olarak uluslararası yazında mevcut tanımlamalar incelenerek bir karşılaştırma yapılmaktadır. Bununla birlikte transnasyonalizm ve diaspora kavramlarına nihai tanımlamalar getirmeye çalışılmamakta, her iki kavramın da gelişmesini sürdüren kavramlar oldukları kabul edilmektedir.

---

¹ Claudia Rivera Eltit, “The Palestinian Diaspora in Latin America”, *Invest Palestine*, <<https://investpalestine.ps/the-palestinian-diaspora-in-latin-america/>>, (Erişim tarihi 15.05.2020)

İkinci bölümde ise Şili'deki Filistin-Arap toplumu transnasyonalizm ve diaspora merceğinden bakılarak sözkonusu kavramların zaman içerisinde gelişen tanımlarına ne ölçüde uyduğu tartışılmaktadır.

Diaspora kavramı uluslararası yazında daha çok anavatanları dışında yaşayan Yahudi, Ermeni ve Yunan topluluklarını çağrıştırmaktadır. Buna karşılık, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Orta Doğu ve Arap kökenli göçmenlere ev sahipliği yapmış bir Latin Amerika ülkesi olan Şili'de Orta Doğu dışında yaşayan ve ülke nüfusunun yaklaşık % 2,5'ini² oluşturan Filistin dışında yaşayan en büyük Filistin topluluğu bulunmaktadır. Bu araştırmada Orta Doğu ve Arap kökenli bu göçmenlerin neden Latin Amerika kıtasını ve Şili'yi seçtikleri, Şili toplumunda kolay kabul görüp görmedikleri, Şili toplumuyla entegrasyonda hangi sorunlarla karşılaştıkları, bu sorunların üstesinden gelmek için hangi toplumsal araçlardan yararlandıkları, din faktörünün etkili olup olmadığı gibi hususlar da tarihsel bir perspektiften ele alınmaktadır. Ayrıca transnasyonalizm kavramından hareket edilerek Filistin diasporasının bugün gelinen noktada Şili'nin iç ve dış politikasının şekillenmesinde nasıl bir rol oynadığı ve hâlâ anavatanlarına bağlılıklarını sürdürüp sürdürmedikleri de irdelenmektedir.

Zaman olgusu dikkate alınacak olursa Filistin'den çıkarılmalarının daha yeni olması ve yasal statüleri gibi nedenlerden dolayı, halen Orta Doğu'nun çeşitli ülkelerinde yaşayan Filistinli mülteciler için diaspora kavramının kullanılamayacağını düşünenler olabilir. Ancak diasporalaşmayı ev sahibi ülkelerde daimi olarak yerleşme şeklinde

---

² Ziad Al-Aloul, "Palestinians in Latin America unite for Palestine", *Al Jazeera*, (17.01.2017), <<https://www.aljazeera.com/news/2017/01/palestinians-latin-america-unite-palestine-170115074302718.html>> (Erişim tarihi 15.05.2020)

tanımlayan Bassma Kodmani-Darwish gibi siyaset bilimcileri, göçmen ve mültecileri bekleyen geleceğin diasporalaşmak olduğunu savunmaktadırlar.³

Bu çalışmamızın ana argümanı Latin Amerika’da ve özellikle Şili’deki Filistin toplumunun tanımlanmasında “diaspora” kavramının kullanılmasının başta köken mitinin sürekli canlı tutulması olmak üzere uluslararası yazında ortaya konulan başlıca diaspora kıstaslarını karşılaması nedeniyle gayet uygun olduğu yönündedir. Kimliklerinin oluşturulmasındaki geri dönme meselesine gelince, Latin Amerika Filistinlileri için bu fikir Orta Doğu’ya dağılmış Filistinliler için olduğu gibi bir anlam veya önem taşımayabilir. Zira Latin Amerika’daki Filistinliler ikâmet ettikleri ve aynı zamanda millet olarak da tam olarak tabi oldukları ülkenin vatandaşlığına sahiptirler ve müstakbel bir Filistin devletine kitlesel olarak geri dönüş gibi bir öncelik taşımamaktadırlar. Bununla birlikte, Şili toplumuyla güçlü bir şekilde bütünleşmiş olan Filistin diasporasının bugün gelinen noktada Şili’nin iç ve dış politikasının şekillenmesinde önemli rol oynadığı, halen Şili Parlamentosu’nun %10’unu⁴ oluşturdukları ve ülkenin Filistin politikasını yönlendirmede son derece etkili oldukları da bir gerçektir. Anavatanları olan Filistin topraklarıyla transnasyonal bağlarını halen sürdüren Şili’deki Filistin-Arap toplumunun bu çalışmada amaçlandığı üzere diaspora olduğunun ortaya konulmasının, Şili’deki Filistin-Arap toplumunun güç ve etkisini anlamaya yardımcı olacağı gibi dünyada benzer konumdaki bir çok toplumun böyle tanımlanmasına da ışık tutacağı düşünülmektedir.

---

³ Bassma Kodmani-Darwish, “La question des réfugiés et l’émergence d’une diaspora palestinienne”, *Confluences Méditerranéennes*, Sayı 9,1993, s.53–60.

⁴ Ziad Al-Aloul, op.cit.,(Erişim tarihi 15.05.2020).

BİRİNCİ BÖLÜM:

TRANSNASYONALİZM VE DİASPORA

I. TRANSNASYONALİZM KAVRAMI VE ULUSLARARASI YAZINDA TRANSNASYONALİZM ÇALIŞMALARI

1. Transnasyonalizm kavramının tanımı

Transnasyonalizm bazı erken tanımlarında geniş bir faaliyet yelpazesini kapsamaktadır ve genel olarak “göçmenlerin anavatanlarıyla yerleştikleri ülkelerdeki toplumları birbirine bağlayan çok yönlü sosyal ilişkileri kurma ve sürdürme süreçleri” olarak açıklanmaktadır. Sosyal bilimciler bu erken dönemde göçmenlerin büyük bir bölümünün coğrafi, kültürel ve siyasi sınırları aşan sosyal alanlar yarattıklarını vurgulamak amacıyla bu süreçleri transnasyonalizm olarak adlandırmışlardır. Buna göre, transnasyonalizmin ana unsurunu göçmenlerin hem anavatanlarında hem de ev sahibi ülkelerde sürdürdükleri çoklu meşgaleler oluşturmaktadır.⁵

ABD’de yaşayan Karayip, Haiti ve Filipinli göçmenlerin davranış kalıplarını inceleyen sosyal bilimciler Basch, Schiller ve Blanc, 90’lı yılların başlarında transnasyonalizmin artık ortaya çıkarılması gereken bir olgu olduğunu belirtmiş ve esasen transnasyonalizmi keşiflerinin birçok önde gelen sosyal bilimcinin de birbirlerinden bağımsız olarak aynı doğrultuda görüşler öne sürmeye başladıkları bir döneme denk geldiğini kaydetmişlerdir. Basch, Schiller ve Blanc tarafından ortaya konulan çalışmalar göç çalışmalarına ilişkin önceki yaklaşımlardan büyük ölçüde ayrılmaktadır. Bunun başlıca nedeni esas itibarıyla göç konusunun küreselleşen ekonomi içerisindeki etkileri ve transnasyonal uygulamalarla ilgilenmeleridir. Ayrıca ulus- devletin göçmenlerin

---

⁵ Linda Green Basch, Nina Glick Schiller, Cristina Szanton Blanc, *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*, London-Routledge, 1994, s.7.

girdikleri faaliyetler ve kimliklerini oluşturmadaki rolünü de araştırdıkları görülmektedir. Zira ulus-devletler engeller yaratarak (sıkı vize politikaları uygulayarak) veya fırsatlar sağlayarak (kalkınmış ülke ekonomilerinde iş imkânı vs.) göçmenin hareket etme ve organize olma şeklini etkilemektedirler.⁶

Transnasyonal uygulamaların bu ilk tanımının sınırlarının fazla geniş olması nedeniyle takip eden dönemde araştırmacılar tarafından sıklıkla tartışıldığını görmekteyiz. Bu çerçevede, sosyal bilimci Alejandro Portes ulusal sınırlar ötesinde yürütülen eylemlerin dört geniş kategoriye ayrıldığına dikkat çekerek bunları ulus devletler tarafından yürütülenler; tek bir ülkede bulunan resmi kurumlar tarafından yürütülenler; birden fazla ülkede var olan ve faaliyet gösteren resmi kurumlar tarafından yürütülenler; sivil toplum içinden kurumsal olmayan aktörler tarafından yürütülenler olarak sıralamıştır. Portes, transnasyonalizm ve transnasyonal uygulamalar kavramının tanımını dördüncü kategoriyle, yani devletin kontrolü dışındaki, kurumsal olmayan aktörler tarafından ve ulusal sınırlar ötesinde düzenlenenlerle sınırlandırmayı önermiştir. Birinci ve ikinci kategorideki faaliyetlerin uluslararası; üçüncü kategorideki faaliyetlerin ise çokuluslu faaliyetler olarak adlandırılmaları gerektiğini kaydeden Portes, aksi takdirde farklı sınır-ötesi faaliyetlerin hepsinin transnasyonal olarak tek bir etiket altında toplanması riskiyle karşı karşıya kalınacağı uyarısında bulunmuştur.⁷

Portes, bu çok önemli ayrımı çeşitli örnekler vererek bir şemayla o kadar güzel açıklamıştır ki, sözkonusu şemaya ülke sınırları ötesine yönelik faaliyetlerin hangilerini transnasyonal olarak nitelendirmek gerektiği hususuna ışık tutması bakımından burada da yer vermemizin son derece yararlı olacağını düşünmekteyiz.

---

⁶ Basch, Schiller, Blanc, 1994, s.7.

⁷ Alejandro Portes, "Introduction: the debates and significance of immigrant transnationalism", *Global Networks: A Journal of Transnational Affairs*, Cilt 1, Sayı 3, 2001, s.181-194.

FARKLI AKTÖRLERCE YÜRÜTÜLEN SINIR-ÖTESİ FAALİYETLER			
ALANLAR			
FAALİYETLER	Siyasi	Ekonomik	Sosyo-kültürel
Uluslararası	Ulusal hükümetler tarafından yurt dışında diplomatik misyonlar ve konsolosluklar kurulması ve yürütülmesi.	Belli bir ülkenin tarım, hayvancılık, balıkçılık vs. örgütlerinin ithalat-ihracat faaliyetlerinde bulunmaları.	Belirli bir ülkeye dayalı üniversiteler tarafından gezi ve değişim programları düzenlenmesi
Çokuluslu	Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası örgütlerin çeşitli uzmanlık alanlarına göre uluslararası izleme ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmaları.	Küresel şirketlerin çok çeşitli ulusal pazarlardaki kâr oranlarına bağlı olarak üretim ve pazarlama faaliyetlerinde bulunmaları.	Katolik Kilisesi örneğinde olduğu gibi çeşitli dinler tarafından farklı ülkelerde yürütülen eğitim ve misyonerlik faaliyetleri.
Transnasyonal	a) İnsan haklarını küresel çapta izlemek üzere kurulan hükümet-dışı örgütler. b) Göçmenler tarafından anavatanlarındaki toplumlarını geliştirmek üzere kurulan sivil toplum örgütleri.	a) Gelişmiş ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarının çokuluslu şirketlerin az gelişmiş ülkelerdeki emekçilerin haklarıyla ilgili uygulamalarını iyileştirmeye zorlamaları. b) Göçmenler tarafından kurulan ve yerleştikleri ülkeyle anavatanları arasında ithalat-ihracat faaliyetinde bulunan şirketler.	a) Az gelişmiş ülkelerdeki çocuk haklarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunan sivil toplum örgütleri. b) Göçmen toplulukları tarafından anavatanlarındaki çeşitli festivallere katılmak üzere gösteri ekipleri seçimi yapmaları.

⁸ Portes, 2001, s.187.

Portes'e göre, transnasyonal faaliyetler, ulusal sınırlar ötesinde ister örgütlü gruplar isterse şahsi iletişim ağları olsun, kurumsal olmayan aktörler tarafından başlatılan ve sürdürülen faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin çoğu gayri resmidir, yani devletin düzenleme ve kontrol yetkisi dışında gerçekleşir. Bu faaliyetleri, devlet veya diğer kurumsal organlar adına değil kendi adlarına yapmaktadırlar. Bu açıklamalardan ve Portes'in şemasından da görüleceği üzere göçmen transnasyonalizmi bu tip faaliyetlerin sadece bir örneğini oluşturmaktadır. Ancak akademik çevrelerce asıl inceleme konusu yapılan transnasyonalizm örneği yine budur. Zira küresel ekonomi, sürdürülebilir kalkınma gibi konularla da yakından bağlantılı olan göçmen transnasyonalizmi sayı ve etki itibariyle günümüze değin sürekli artış göstermiştir. Bu yüzden özel ve ayrı bir önem taşımaktadır.⁹

Sonuç olarak Portes transnasyonalizmi *“başta göçmen örgütleri olmak üzere devlet dışı aktörler tarafından yürütülen ve uygulamaları zaman içerisinde düzenli ve sürekli sosyal bağlantılar gerektiren ulusal sınırlar ötesindeki meşgale ve faaliyetler”* olarak tanımlamaktadır.¹⁰

Portes'in arkadaşlarıyla birlikte daha sonraki çalışmalarında da vurguladığı gibi başta göçmen örgütleri olmak üzere sivil toplum aktörleri transnasyonal uygulamalarda ayrıcalıklı bir konuma sahiptirler.¹¹ Zira sivil toplum aktörleri bireyler ve topluluklar tarafından çeşitli transnasyonal bağlantıları kolaylaştırmak ve sürdürmek için gerekli iletişim ağı ve altyapıyı sağlamaktadırlar. Portes ve arkadaşları, yerleşilen yerdeki düşmanca tavırların transnasyonal uygulamaları güçlendirdiğini savunmakta ve aynı

---

⁹ Portes, 2001, s.188.

¹⁰ Alejandro Portes, “The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field”, *Ethnic and Racial Studies*, 1999, s. 217-237.

¹¹ Alejandro Portes, Luis Eduardo Guarnizo ve William Haller, “Assimilation and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action among Contemporary Migrants”, *American Journal of Sociology*, Cilt 108, Sayı 6, Mayıs 2003, s.1211-1248.

zamanda, gönderen ve kabul eden ülkenin diğer özelliklerinin de etkili olduğunu belirtmektedirler. Örneğin, kalabalık toplulukların transnasyonalizm belirtileri gösterme olasılığının daha yüksek olduğunun altını çizmektedirler. Portes ve arkadaşları bireysel düzeyde transnasyonal uygulamalarla ilgili olarak teknolojiye erişim, ekonomik ve beşeri sermaye kaynakları ve ayrıca anavatana olan uzaklık gibi ilave etkenlere de işaret etmektedirler. Bu bağlamda, daha fazla kaynak ve daha uzun süreli yerleşim transnasyonalizm içine girmeyi daha elverişli hale getirmektedir.¹²

Öte yandan, göçmen derneklerine bakıldığında hangi faktörlerin transnasyonalizmle ilişkili olduğu hususunda fazla bir araştırmanın yapılmamış olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, örgütlü transnasyonalizm ile ilgili incelemelerde bulunan Portes ve arkadaşları bir başka çalışmalarında ABD’de yaşayan Kolombiya, Dominik ve Meksika kökenli doksan kadar göçmenin anavatanlarının kalkınmasına yardım amaçlı transnasyonal faaliyetlerini mercek altına almışlar ve yaptıkları araştırmalardan transnasyonalizm içine girilmesinde daha çok menşe ülkenin belirleyici olduğu sonucuna vardıklarını belirtmişlerdir. Söz konusu incelemeye göre, anavatan ülkeyle bağlantılı olarak transnasyonal faaliyette bulunan göçmen örgütünün amacı, gücü ve yapısı farklılıklar göstermektedir. Portes ve arkadaşları Kolombiyalı göçmen örgütlerinin genellikle orta sınıf bir yapıya sahip olurken, Dominik örgütlerinin anavatan siyasetiyle ilgili olduğunu, Meksikalı örgütlerin ise devletin de büyük ölçüde müdahil olduğu anavatandaki derneklerin bir devamı niteliğini taşıdığını gördüklerini ifade etmektedirler.¹³

---

¹² Portes, 1999; Portes ve ark. 2003.

¹³ Alejandro Portes, Cristina Escobar ve Alexandria Walton Radford, “Immigrant Transnational Organizations and Development: A Comparative Study”, *International Migration Review*, Cilt 41, Sayı 1, 2007, s.242-281.

2. Transnasyonalizm kavramıyla ilgili yeni yaklaşımlar

Transnasyonalizmin daha yeni tanımlarında da sivil toplum aktörlerine ve bireysel göçmenlere başlıca analiz birimi olarak odaklanıldığı görülmektedir. Marco Martiniello ve Jean-Michel Lafleur önceki tanımların daha da kısıtlanarak sadece “transnasyonal siyasal uygulamalara” odaklanılmasını savunmuşlardır. Martiniello ve Lafleur makalelerinde Avrupa ve ABD’deki siyasal transnasyonalizm eğilimlerine ilişkin karşılaştırmalı analizler yapabilmek için bu tür bir sınırlandırmanın son derece yararlı olduğunu öne sürmüşlerdir.¹⁴

Diğer yandan, İspanya’daki göçmenlerin transnasyonal uygulamalarıyla ilgili araştırma yapan sosyal bilimciler Laura Morales ve Laia Jorba, belli organizasyon türlerinin daha büyük bir olasılıkla transnasyonal uygulamalara girdiklerini belirtmişlerdir.¹⁵ Bu çerçevede, Morales ve Jorba, Mağripler ve Afrikalılar gibi daha fazla düşmanlığa maruz kalan göçmen grupları tarafından oluşturulanlar; kendilerini daha sınırlı etnik kategorilerde tanımlayarak etnisiteyi ön plana çıkaranlar; teknolojik, ekonomik ve beşeri sermayeye daha fazla erişimi olanlar ve göçmen nüfusun yoğunluğa sahip olduğu şehirlerde bulunanların transnasyonal uygulamalara girmelerinin daha yüksek bir olasılık olduğunu vurgulamışlardır. Bu araştırmaya göre, evsahibi ülkede ayrımcılığa maruz kalma olasılıkları daha yüksek olması nedeniyle, özellikle Afrika ve Müslüman örgütlerin daha fazla transnasyonal faaliyette buldukları ortaya konulmaktadır.¹⁶

---

¹⁴ Marco Martiniello ve Jean-Michel Lafleur, “Towards a transatlantic dialogue in the study of immigrant political transnationalism”, *Journal of Ethnic and Racial Studies*, Taylor & Francis Group, 2008, Cilt 31, Sayı 4, s. 645-663.

¹⁵ Laura Morales ve Laia Jorba, “The Transnational Practices of Immigrants’ Associations in Spain”, *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam University Press, 2010, s.267-293).

¹⁶ Morales ve Jorba, 2010, s.284.

Yine bazı araştırmalara göre, birincil kimliklerini anavatan ülkeleriyle özdeşleştiren göçmen derneklerinin transnasyonal faaliyet veya bağlantılarını sürdürme olasılıklarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Buna ilaveten, birincil kimliği kadınlar, göçmenler, belli meslek grupları gibi sosyal kategoriler üzerinde odaklanan derneklerin de transnasyonal temaslara girmeye aynı lde eğilimli oldukları görülmektedir. Öte yandan Ruud Koopmans ve arkadaşları meslek kimlikleri etrafında örgütlenen grupların göçmenler ve yabancılar gibi etnik ve ulusal kimlikler etrafında örgütlenen gruplara göre daha az transnasyonal faaliyette bulduklarını gözlemlediklerini belirtmektedirler.¹⁷ Bununla birlikte, yalnızca etnik kimliklerin transnasyonalizmi arttırdığı gibi bir sonuca varmanın da yanılıcı olacağı değerlendirilmektedir. Yine, Morales ve Jorba'nın vurguladığı gibi sınırlı sayıdaki vakaya rağmen, ye sayıları bakımından daha büyük olan, daha kurumsallaşmış, daha büyük btcelere ve daha büyük kamu fonlarına sahip olan örgütlerin transnasyonal faaliyetlerde bulunma olasılığının da yüksek olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.¹⁸

Diğer taraftan, aksine görüş ileri sürenler olsa da, göçmen örgütlerinde kadınların rolünün artması gibi etkenlerin transnasyonal uygulamalarda fazla bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık, kendilerini öncelikli olarak insani yardımlara veya insan haklarına adanmış örgütler olarak tanımlayan ya da bu alanlarda aktif olan göçmen derneklerinin transnasyonalizme girmeye daha yatkın oldukları gözlemlenmektedir. Aynı Şekilde, toplum kalkınması veya uluslararası işbirliği alanında aktif olan göçmen derneklerinin de transnasyonal faaliyetlerde bulunma olasılığının daha yüksek olduğunu görmekteyiz.

---

¹⁷ Ruud Koopmans, Paul Statham, Marco Giugni, Florence Passy, "Contested Citizenship: Immigration and Cultural Diversity in Europe", *Contemporary Sociology, American Sociological Association*, Cilt 35, Sayı 6, Kasım 2006, s. 609-611.

¹⁸ L. Morales ve L. Jorba, 2010, s.286.

Sonuç olarak ulusal veya etnik kimlikler üzerine kurulu örgütlenmelerin göçmenlerin gündelik transnasyonal faaliyetlere girmesini elzem olmamakla beraber teşvik edici bir rol oynadığını söylemek mümkündür.¹⁹ Ayrıca, toplumsal kalkınmada veya uluslararası işbirliğinde aktif olan derneklerin kendi faaliyetlerinin doğası gereği transnasyonal olan ve daha ziyade siyasal transnasyonalizmde aktif olan örgütsel birliklikler kurmaya eğilimli oldukları anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte Morales ve Jorba'ya göre, göçmen grupların transnasyonal uygulamaları anavatanındaki aktörler ve sosyal alanlarla olan bağlantılarla sınırlı değildir. Adıgeçenler, göçmen gruplarının anavatanları dışındaki denizaşırı ülkelerle de önemli oranda etkileşimde olduklarını belirtmektedirler. Özellikle, Latin Amerika göçmen gruplarının ABD ile ve tüm bölgesel kökenli göçmen derneklerinin Avrupa ülkeleri ve kuruluşları ile önemli bağlantılarının bulunduğu görülmektedir.²⁰ Kısaca yerel koşullar, doğrudan ve dolaylı yollardan göçmen derneklerinin transnasyonal uygulamalara girme olanaklarını güçlü bir biçimde belirlemektedirler.

Morales ve Jorba, 2007-2008 döneminde yaptıkları anketlere, derneklerin iki yıl boyunca katıldıkları protesto gösterilerine yönelik soruları içeren bir maddeyi de eklemişlerdir. Bunların sıkı bir incelemesi, “transnasyonal” protestonun, normdan ziyade istisna olduğu sonucuna varmalarını sağlamıştır. Zira söz konusu protestolara katılan 100'den fazla dernekten sadece 15'i transnasyonal bir amaç uğruna katıldıklarını belirtmişlerdir. Aslında, Irak Savaşı gibi “uluslararası” meseleler çok yaygın olmasına rağmen protestolar daha ziyade ulusal veya yerel meselelerle ilgili olmuştur.

---

¹⁹ L. Morales ve L. Jorba, 2010, s. 287.

²⁰ L.Morales ve L. Jorba, 2010, s. 288

Transnasyonal nitelikli protestoların başında anavatandaki ulusal afet mağdurlarına destek gibi konuların geldiği belirtilmektedir.²¹

Paolo Boccagni de transnasyonalizmin anlamını irdeleyen sosyal bilimciler arasında yer almaktadır. Boccagni, şahsen tanıştığı göçmenlerin günlük yaşamlarında, bireysel, aile ve daha geniş sosyal çevre olmak üzere birbirini tamamlayıcı üç düzeyde deneyimledikleri transnasyonal bağları mercek altına almıştır. Boccagni transnasyonalizmin her durumda kullanılabilen bir terim olması riskini bertaraf etmek için kendi tanımını da geliştirmiştir. Daha önceleri Basch, Schiller ve Blanc'ın getirdiği standart kavramlardansa kendi tanımının *ampirik (deneysel)* araştırmalar için daha uygun olduğunu öne sürmüştür.

Boccagni'nin tanımına göre, "*Transnasyonalizm, göçmenlerin, anavatanlarıyla ev sahibi ülke toplumlarını birbirine bağlayan çok yönlü sosyal ilişkileri kurma ve sürdürme süreçleridir.*"²² Sürece odaklanması nedeniyle bu tanımın, Portes ve arkadaşları tarafından önerilen tanımdan (*Transnasyonalizm, uygulamaları zaman içerisinde düzenli ve sürekli sosyal bağlantılar gerektiren ulusal sınırlar ötesindeki meşgale ve faaliyetlerdir*)²³ biraz daha derin bir anlam içerdiğini söyleyebiliriz.

Steven Vertovec de insanları ya da kurumları ulus-devlet sınırları ötesinde birbirine bağlayan çok sayıda transnasyonal bağ ve etkileşim olduğuna dikkat çekmektedir. Vertovec ayrıca transnasyonalizm terimini çeşitli parçalara bölerek tanımlamaya çalışmaktadır. Buna göre Vertovec, transnasyonalizmin sosyal morfoloji, bir çeşit bilinç, kültürel bir üretme biçimi, bir sermaye yolu, siyasi bir katılım alanı ve bir

---

²¹ L. Morales ve L. Jorba, 2010, s.289.

²² Paolo Boccagni, "Private, public or both? On the scope and impact of transnationalism in immigrants' everyday lives", *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam University Press, 2010, s.185-203.

²³ Portes ve ark. 1999, s. 219.

yerin yeniden inşası gibi temalara bölünerek anlatılmasını önermektedir. Böylece transnasyonalizmin küresel ekonomi ve kalkınma boyutunu vurgulamış olmaktadır.²⁴

3. Transnasyonalizm çalışmalarında izlenen yöntemler

Transnasyonalizmin buraya kadar ortaya atılan tanımlarına bakıldığında, konuyla ilgilenen farklı disiplinlerden gelen akademisyenlerin bu disiplinlerini de yansıtacak şekilde çeşitli tanımları tercih ettiklerini görmekteyiz. Bu tanımların ortak noktası olarak ‘farklı ülkelerde yaşayan insanları birbirlerine bağlayan bağlantılara yapılan vurgular’ ön plana çıkmaktadır. Ayrıca giderek genişlemekte olan uluslararası yazının transnasyonalizme başlıca katkısının bireysel göçmeni coğrafi sınırların ötesine uzanan daha büyük bir bütünün üyesi olarak tanımak olduğunu söylemek mümkündür.

James Clifford transnasyonalizmin bu şekilde kavramsallaştırılmasının bazı sonuçlarının olduğunu altını çizerek böyle bir bakış açısının Batılı olmayan kozmopolit yaşam modellerinin, ulus-devlet içinde veya ulus-devlete karşı mücadele veren bağlantısız transnasyonal ulusların, küresel teknolojilerin ve pazarların da barış içinde bir arada yaşamının çeşitli tezahürleri olarak görülmesi anlamına geleceğini ifade etmektedir.²⁵

Sosyal bilimci ve antropolog Peggy Levitt ve Glick Schiller, transnasyonal bağlantıların ayırddedici özelliği olarak eş zamanlılığa da vurgu yapmaktadırlar. Yeni teknolojiler (uçaklar, akıllı telefonlar, uydu teknolojisi, faksler, internet ve bilgisayarlar) sadece 50 yıl öncesine kıyasla bile büyük mesafeler arasındaki hareket ve iletişimin çok daha sık, hızlı ve düzenli bir şekilde yapılmasını sağlamaktadırlar. Bu durum, insanların

---

²⁴ Steven Vertovec, “Conceiving and researching transnationalism”, *Ethnic and Racial Studies Journal*, Cilt 22, Sayı 2, 1999, s.447-462.

²⁵ James Clifford, “Diasporas”, *Cultural Anthropology*, American Anthropological Association, Cilt 9, Sayı 3, 1994, s. 302-338.

aynı anda hem kendi ülkelerinde hem de yaşamış veya yaşamakta oldukları diğer ülkelerle bağlantı halinde olmalarını mümkün kılmaktadır. Eşzamanlı bağlantı, dağınık insan grupları arasındaki bağları sıkılaştırmakta, yeni geçim kaynaklarının ortaya çıkmasını, sosyal kurumların değişmesini ve hibrit kimliklerin gelişmesini sağlamaktadır. Tüm bunlar göçmenlerin yaşadıkları şehirleri ve anavatanındaki kendi toplumlarını da niteliksel değişimlere uğratmaktadır.²⁶

Transnasyonalizm konusundaki çalışmalarda nasıl ve hangi yöntemler kullanılarak inceleme yapıldığına dönülecek olursa, öncelikle, eşzamanlılık olgusunun, en az iki yerin bir araştırma alanına dâhil edilmesini gerektirdiği görülmektedir. Bu da iki şekilde işlemektedir: Bunlardan ilki, araştırmaları genellikle göçmen alan coğrafi bir bölgeye sınırlamak ve insanların anavatanlarıyla ilgili söylemlerine ve aidiyet duygularına odaklanmaktır. Birçok transnasyonal çalışmanın bu sorgulama yolunu izlediği görülmektedir.²⁷

Araştırmacıların önemli bir kısmı göçmen gerçekliklerini anlamak için göçmenlerin buldukları ülkelerin kültürel yaşamına nasıl uyum sağladıkları veya yerel işgücü piyasasına katılıp katılmadıklarını araştırmanın yeterli olmadığını, göçmenlerin anavatanlarıyla kültürel uygulamalarını, siyasal kimliklerini, hayal ve söylemlerini nasıl özdeşleştirdiklerini de anlamak gerektiğini savunmaktadırlar. Eva Kristine Østergaard-Nielsen, bu hususun özellikle altını çizmektedir.²⁸

---

²⁶ Peggy Levitt, Nina Glick Schiller, "Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society", *International Migration Review*, New York, Cilt 38, Sayı 3, 2004, s. 1002-1039.

²⁷ Vertovec 2001; Valentina Mazzucato, R. Van Dijk, P. de Vries, "*Transcending the nation: explorations of transnationalism as a concept and a phenomenon*", Dordrecht: Kluwer, 2004.

²⁸ Eva Kristine Østergaard-Nielsen, "Transnational political practices and the receiving state: Turks and Kurds in Germany and the Netherlands", *Global Network, A Journal of Transnational Affairs*, Cilt 1, Sayı3, 2001, s 261-282.

Transnasyonalizmi anlamak için elbette ki bu hususlar önemli olmakla birlikte bu çalışmalarda da transnasyonal kimliklerin ortaya çıktığı sosyal ve ekonomik iletişim akışını içeren birçok unsurun büyük ölçüde ihmal edildiği görülmektedir. Ayrıca, esasen bu çalışmalar transnasyonalizm kavramının oluşturulmasından önce yapılan kimlik ve etnik köken hakkındaki çalışmalardan da pek fazla ayırt edilememektedir.

Bu sorunu bertaraf etmek amacıyla 2000'lerin başlarında daha yaygın hale gelen ikinci tür bir transnasyonalizm çalışması, hem anavatan toplumlarını hem de göçmenlerin ikamet ettikleri ülkeyi ortaklaşa inceleyerek eşzamanlılığı daha da işlevsel hale getirmeyi hedeflemektedir. Yapılan incelemelerde ev sahibi ülkedeki göçmen harcamaları anavatan ülkesinde yapılan harcamalarla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca, ev sahibi ülkedeki göç politikalarının gönderen ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunup bulunmadığı da araştırılmaktadır. Hollandalı ekonomistler Hans Roodenberg ve arkadaşları bu yöntemi uygulayarak, göçün ev sahibi ülke Hollanda'ya ne gibi yararlar sağladığı ve maliyetinin ne olduğu hususunda kapsamlı ekonomik incelemeler ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalarda genel olarak, göçmenlerin işgücü piyasasına katılımlarına; eğitim, sağlık ve emekli aylıkları gibi sosyal hizmetleri kullanımlarına bakıldığı görülmektedir.²⁹

Esasen araştırmaların bu konular üzerinde yoğunlaşmasını yeterli bulmayanlar da çıkabilir. Göçün ev sahibi ülke için yarar ve maliyetlerinin kesin bir şekilde tahmin edilmesi için bu çalışmaların kapsamının biraz daha genişletilerek uluslararası kalkınma üzerine etkilerinin de araştırılmasını savunanlar da olabilir. Bu çerçevede, uluslararası kalkınma bağlamında göçmenlerin memleketlerine yönelik tek yönlü para transferlerinin

---

²⁹ Hans Roodenburg, Rob Euwals ve Harry ter Rele, "Immigration and the Dutch Economy", CPB Netherlands Bureau for Economic Analysis, 2003.

yanı sıra, anavatan ülkeden ev sahibi ülkeye giden transferlerin de bulunduğunun göz önünde tutmak gerekmektedir.

Uluslararası göç ve ekonomik kalkınmaya ilişkin yeni bakış açılarında önemli bir yenilik olarak gelişmekte olan ülkelere göçmen alan ülkelere giden beyin göçü de hesaba katılmaktadır. Örneğin İngiliz ekonomistler Kwadwo Mensah, Maureen Mackintosh ve Leroi Henry tıp doktorlarının Afrika'dan İngiltere'ye beyin göçü konusunu ayrıntılı bir şekilde ele almışlardır. Çalışmalarında vurgulandığı gibi transnasyonal yaşamlara sahip olan göçmenlerin gelir kaynaklarını etkileyen faktörler anavatan ve kabul eden ülke veya ülkeler olmak üzere birden fazla ülkede yan etkiler yaratmaktadır.³⁰

Levitt gibi bazı yazarlar da transnasyonalizmle ilgili çalışmalarında anavatandaki kişi veya kurumların yurtdışındaki göçmenlere sunduğu hizmetlerden de bahsetmektedirler. Bu hizmetler arasında, yerli malı gönderme, anavatanda konut inşaatı yönetimi, çocuk bakımı gibi hizmetler bulunmaktadır.³¹

Sonuç olarak, göçle gerçekleşen transnasyonal bağlantının ilke olarak iki yönlü olduğunu, göçmenlerin yalnızca kabul eden ülkelere kendi ülkelerine para transferi yapmakla kalmadıkları, aynı zamanda özellikle gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere hizmet akışının da sözkonusu olduğunu söylemek mümkündür.

4. Siyasal Transnasyonalizmin Ulusçuluk Olgusuna Etkileri

Rainer Bauböck, terminolojiye yeni bir bakış açısının faydalı olabileceğini belirterek “transnasyonal” sözcüğünün “-izm” ile bittiğine, bunun da adeta bir ideolojiye

---

³⁰ Kwadwo Mensah, Maureen Mackintosh, Leroi Henry, *The 'Skills Drain' of Health Professionals from the developing World: a Framework for Policy Formulation*, London-Medact, 2005.

³¹ Levitt, 2004.

işaret ettiğine dikkat çekmektedir.³² Bauböck sorunun, bu ideolojinin ülke sınırları ötesine taşan bir ulusçuluk çeşidi mi, yoksa çok daha geniş bir bağlamda ulusçuluk ötesi bir olgu mu olduğu noktasında kilitlendiğini ifade etmektedir. Bauböck'e göre, bu sorunun doğru cevabı transnasyonalizmin ikisinden birine bağlı olmadan hem sınır ötesi ulusçuluğu hem de transnasyonal siyasal topluluk kavramlarını hesaba katması gerektiğidir. Ona göre, transnasyonalizm birden fazla siyasi aidiyete sahip topluluklara atıfta bulunduğuna göre, bu normatif ulusçuluğun reddedilmesi anlamına gelmektedir. Fakat bunun da kozmopolitizm veya çokkültürlülük gibi alternatif bir bakış açısının savunulması demek olmadığını belirtmektedir. Bauböck'e göre transnasyonalizmin yanlış bir kelime olarak değerlendirilmesinin iki nedeni vardır: öncelikle -izm takısı yanlış bir mesaj vermektedir. Transnasyonalizmi fiili kullanımına bakarak tanımlamaya çalıştığımızda, akademik söylemlerde çoğunlukla analitik bir kavram olarak kullanıldığına, buna karşılık siyasi söylemlerde nadiren değinildiğine dikkat çekmektedir. Oysa Bauböck'e göre transnasyonalizm bir bakış açıdır ve belirli bir ideolojiyle ilişkilendirilmesine gerek yoktur.³³

Bauböck'in ikinci itirazı da, yapısal bir niteliğe işaret eden "transnasyonal (ulus ötesi)" sıfatına yöneliktir. Buradaki sorun, terimin çoğu kullanımında kurumlar, eylemler, söylemler veya iletişim ağları tarafından ötesine geçilen siyasi ünitenin ulus değil, devlet olmasıdır. Ulus ve devleti eş anlamlı olarak kabul etmek kesinlikle çok yaygındır, ancak bu duruş, ulus olgusunda, devletsiz uluslar ve ulusal azınlıkların üzerinde, egemen devletler olarak kurulan unsurlara öncelik vermekte ve devletçi bir önyargıyı yansıtmaktadır. Bauböck, bu imadan kaçınmak isteniyorsa, "ulus-ötesi" yerine "devlet-

---

³² Rainer Bauböck, "Cold constellations and hot identities: Political theory questions about transnationalism and diaspora", *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam University Press, 2010, s.295-321.

³³ Bauböck, 2010.

ötesi" teriminin kullanılabilceği görüfünü öne sürmektedir. Bununla birlikte, bu çözümlün, federasyonun kurucu birimlerinin 'devletler' olarak adlandırıldığı ve kapsayıcı olanın ülke ve ulus olarak adlandırıldığı Hindistan ve ABD gibi ülkeler bağlamında ise ilave bir karışıklık yaratabileceği hususunda da uyarıda bulunmaktadır.³⁴

Bauböck, genel olarak siyasal birimlerin sınırlarını aşan kurumları, eylemleri ve süreçleri ifade ederken, aynı zamanda belirli birimleri bir topluluğa bağlayan yeni bir terime de ihtiyaç duyulabileceğini, birinin de daha sonra bunları kurumsal ötesi olaylar olarak tanımlayarak yepyeni bir terimle ortaya çıkmasının da mümkün olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, birilerinin de sadece bağımsız devletlerdeki toplulukları değil, çok-uluslu demokrasilerin kurucu birimleri arasındaki yatay ilişkileri ve vatansız uluslarla diasporaları arasındaki ilişkileri de incelemeye dâhil etmeyi savunabileceğini belirtmektedir. Bauböck, bu şekilde akademik araştırmalarda kullanılan sözcükleri detaylı bir şekilde incelemenin farklılıkları vurgulamak gerektiğinde yararlı olabileceğini ancak özellikle yaygın olarak kabul edilen bir terminoloji ile tanımlanan olaylardan bahsederken iyi kurulmuş bir çalışma alanına çok fazla yeni terim getirmekten de kaçınmak gerektiğini, zira bunun enerji kaybından başka bir işe yaramayacağını savunmaktadır.³⁵

Basch ve arkadaşları, "transnasyonalizm(ulus ötesi)"deki "ulus"u nasıl anlamak lazım?" şeklinde bir soru sorarak transnasyonalizmin belirsizliklerinden nasıl daha verimli bir şekilde yararlanılabileceğinin araştırmasını yapmışlardır.³⁶ Transnasyonalizm kavramsal olarak ulusçuluğu içermemesine rağmen, ulusçu iddialar transnasyonal topluluklarda sıklıkla dile getirilmekte ve harekete geçirilmektedir. Esasen ulusçuluğun

---

³⁴ Bauböck, 2010.

³⁵ Idem.

³⁶ Basch, Schiller, Blanc, 1994, s.7

da, ulusal-kültürel sınırlarla devlet sınırlarının her zaman aynı olması gerektiği gibi bir iddiası yoktur. Bir anavatan ülke, yurt dışındaki soydaş ve akrabalarını anavatana geri getirmek veya aralarındaki sınırları kaldırmak gibi bir amaç gütmeksizin ülkesinde ve yurtdışındaki halklarını bir araya getirmeye çalışarak kendi devlet sınırlarının ötesine geçebilmektedir. Bu bakımdan, göçmen transnasyonalizmine ilişkin uluslararası yazında ilk başlarda devlet sınırlarını aşan her sürecin aynı zamanda ulusçuluk sonrası bir çağa geçişi teşvik edeceği de öne sürülmüştür. Terminolojik sorun bu durumda daha belirgin hale gelmektedir, zira bilindiği gibi göçmenler devlet sınırından dışarı çıkmış olmakla birlikte genelde kendi ulusal topluluklarının içinde kalmaktadırlar.³⁷

Diğer yandan, transnasyonalizm çalışmalarının erken dönemlerinde, göçmenlerin siyasal transnasyonalizm uygulamalarıyla bölgesel milliyetçilik ve anavatandaki azınlıkların dış soydaş devletleriyle bağlantısının pek fazla dikkate alınmadığı görülmektedir. Roger Brubaker, bu alandaki öncü çalışmasında Orta ve Doğu Avrupa'da sıkça görülen uluslaştıran devletler, ulusal azınlıklar ve onların dış vatanlarını içeren üçgen ilişkiler ağının tanımlamasını yapmıştır. Sözkonusu çalışmanın da ortaya koyduğu gibi, bir dış vatanla mevcut transnasyonal ilişkide, insanların sınır ötesi hareketiyle mi, yoksa sınırların insanlar üzerinden hareketiyle mi veya ev sahibi ülkedeki durumlarının yeni gelen mi, ya da belirli bir bölgede birçok kuşak boyunca sürekli yaşamış olan yerleşik bir azınlık mı oldukları hususlarının hepsi ciddi farklar yaratmaktadır. Brubaker'a göre ulusçuluk olgusunu açıklarken ve transnasyonal vatandaşlığa yönelik iddiaları değerlendirirken bu ayrımlar büyük önem taşımaktadır.³⁸

---

³⁷ Basch ve ark. 1994.

³⁸ Roger Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Glick Schiller ve Ayşe Çağlar'a göre, göçmenler buldukları ülkeleri ailevi, ticari, dini, siyasi ve örgütsel ilişkileri içeren transnasyonal sosyal alanlara dâhil ederek yeniden şekillendirirler. Küresel bir güç perspektifinden bakıldığında, göçmenlerin yerli halktan farklılıklar gösteren yabancılar olarak değil de, yerli halkı küresel süreçlerin içine çeken aktörler olarak ortaya çıktığı transnasyonal sosyal alanlarla karşılaşılabilirliğini belirtmektedirler. Avrupa ve ABD çapında şehirlerde halka ucuz yemek imkânı sağlayan Kebap dükkânı gibi sıradan bir işyerini bu tür bir bakış açısının yararını ortaya koyan bir örnek olarak göstermektedirler.³⁹

Sonuç olarak, transnasyonalizm çalışmalarının giderek genişleyen boyutlarının ulusçuluğun klasik tanımlarının da sorgulanmasına neden olduğunu, ulusçuluğun akademik araştırma alanında yeniden değerlendirilmesinin, transnasyonalizmle ilgili kuramsal yaklaşımların da açıklığa kavuşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

II. DİASPORA KAVRAMININ TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. Diasporanın Sözlük Anlamı

Britannica Ansiklopedisi, diasporayı aynı yerden gelen fakat farklı yerlere dağılmış etnik ve dini bir gruba mensup halklar olarak tanımlamaktadır. Aynı kaynakta, diaspora sözcüğünün ekin ekmek veya ekin dağıtmak anlamına gelen Yunanca '*dia speiro*' sözcüğünden geldiği belirtilmektedir. Diaspora kavramının Helen dünyasındaki Yunanlılara atfen kullanıldığı, Kudüs'ün 6. Yüzyıl başlarında düşmesinden sonra da Yahudiler için kullanılmaya başlandığı kaydedilmektedir. 1950 ve 1960'lı yıllarda Afrika

---

³⁹ Nina Glick Schiller ve Ayşe Çağlar, "Towards a Comparative Theory of Locality in Migration Studies", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Cilt35, Sayı 2, 2009, s.177-202.

diasporası için de kullanılmaya başlayan terimin, müteakip yıllarda başka grupları da içerecek şekilde genişletildiği belirtilmektedir.⁴⁰

Britannica Ansiklopedisi'nde diaspora teriminin başlangıçta antik Yunan terminolojisinde, M.Ö. 6. ve 4. yüzyıllar arasında, Akdeniz ve Karadeniz kıyılarındaki Yunan kolonilerine atfen kullanılan bir terim olduğu ve olumlu bir çağrışıma sahip olduğu belirtilmektedir. Bu tanımlama, Yunan kolonilerinin geniş topraklara ekilmiş tohumlar olarak değerlendirildiği ve bu nedenle bu grup Yunan halkı için dia speiro teriminin kullanıldığını göstermektedir.⁴¹

Bu terim daha sonra, İsrailoğulları ile yaptıkları savaşı kazanan Babil İmparatorluğu'nun, M.Ö. 586'da Kudüs ve I. Süleyman mabedini yıkıp Yahudileri Babil'e sürgüne göndermeleri, bilahare, M.S. 70'te II. Süleyman Mabedi'nin de Romalılar tarafından yıkılıp Yahudilerin tekrar sürgün edilmeleri üzerine, kutsal topraklardan ayrılmak zorunda kalan Yahudiler için kullanılmış ve büyük bir kaybı ifade eder hale gelmiştir. Yahudi halkının dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmalarının, yaşadıkları toprakların kaybindan kaynaklandığı öne sürülmektedir.⁴²

Oxford Sözlüğünde ise, esasen Yahudilerin I. Süleyman Mabedinin yıkılmasından çok daha önce, M.Ö. 8. ve 6. yüzyıllardan itibaren tüm Orta Doğu ve ötesine dağılmış oldukları ve sayılarının Kudüs'te yaşayan Yahudi nüfusundan çok daha fazla oldukları belirtilmektedir. Oxford Sözlüğünde ayrıca, diaspora teriminin Yunanca dia 'karşıdan karşıya' + speirein 'saçmak' sözcüklerinden türediği kaydedilmektedir.⁴³ Diaspora

---

⁴⁰ The Editors of Encyclopedia Britannica, "Diaspora", *Encyclopaedia Britannica*, , <<https://www.britannica.com/topic/diaspora-social-science>>, (Erişim tarihi 29.10.2019).

⁴¹ Idem.

⁴² Idem.

⁴³ *Lexico*, "Diaspora", <<https://en.oxforddictionaries.com/definition/diaspora>>, (Erişim tarihi 20.12.2019).

teriminin ilk görüldüğü yerin ise, Eski Ahit'in (Tevrat) M.Ö. 3. Yüzyılda İbranice'den Yunanca'ya ilk çevirisi olarak kabul edilen '*Septuagint*'te (*Deuteronomy* 28:25) geçen "*esē diaspora en pasais basileias tēs gēs* (yeryüzünün bütün krallıklarına dağılacaksınız)" cümlesinde görüldüğü belirtilmektedir.⁴⁴

Diaspora teriminin, son dönemlere kadar İngilizce diline birkaç yüzyıl önce girdiği sanılmaktaydı. Ancak, yeni bazı araştırmalar sonucunda, terimin İngilizce dilinde de sanıldığından çok daha eskiden beri kullanıldığı anlaşılmıştır. Lambert Daneau'nun 1594 yılında yazdığı eserinde, "Yahudilerin dünyaya dağılmaları, ilahi bir ekin ekmek gibi Babil esaretinden dönüşlerinden sonra ortaya çıkan bir sonuç olup onlara Diaspora yani ertafa saçılmış, yurt dışına ekilmiş, denilmektedir" cümlesi geçmektedir.⁴⁵

2. Diaspora Tanımının Tarihsel Gelişimi

Diaspora kavramının tarihçesi, belli bir anlamı olan bir kelimenin nasıl da farklı anlamları da kapsayacak şekilde değişip geliştiğini göstermesi bakımından oldukça ilginç bir örnek teşkil etmektedir. Bu değişim uluslararası göçmen sayılarındaki artışlar ve bunun sonucunda yeni diasporaların oluşması nedeniyle esasen kaçınılmaz bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Diaspora teriminin eskiliğine rağmen, siyaset bilimi alanında devlet dışı aktör olarak inceleme konusu yapılmasının göreceli olarak yeni bir eğilimi oluşturduğunu söylemek mümkündür. Zira diasporaların ilk olarak antropoloji, sosyoloji ve kültürel çalışmalarda önemli bir inceleme alanı oluşturduğu, siyaset biliminin ise bu eğilimi daha ziyade 1990'lardan itibaren izleyebildiği görülmektedir.

---

⁴⁴ Idem.

⁴⁵ Merriam-Websters Unabridged Dictionary, "Diaspora", < <https://www.merriam-webster.com/dictionary/diaspora> >, (Erişim tarihi:17.05.2019)

Diasporanın klasik tanımı temelinde Yahudi asıllı siyaset bilimcisi Gabriel Sheffer'in önerdiği üç kritere dayandırılmaktadır: "1) Anavatan olarak kabul edilen bir yerden dağılan bir grubun yabancı ülkelerde ayrı bir kolektif kimliğe sahip olması; 2) grubun kendisine ait bir iç örgütlenmesi olması; 3) bu grubun sembolik veya gerçek olsun anavatanla bağlarının devam etmesi gereklidir."⁴⁶

Sheffer'in ortaya koyduğu bu üç kriterin takip eden dönemde sosyal ve siyaset bilimciler için bir temel teşkil ettiği ve giderek daha geniş veya ayrıntılı kriterlerin bu temelin üzerine inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Diaspora kavramıyla ilgili olarak bu klasik veya geleneksel diaspora yaklaşımını oluşturanların başında William Safran, Robin Cohen ve James Clifford gibi sosyal ve siyaset bilimciler gelmektedir.

Diaspora konusundaki çalışmalarıyla uluslararası yazına önemli katkı sağlayan siyaset bilimci William Safran'a göre diasporalar ev sahibi ülke, anavatan ve kendilerini içeren üçlü sosyo-kültürel ilişkilerin başlıca aktörleridirler. Safran'a göre bir diasporayı diaspora yapan özellikler şunlardır:

1) Kendileri veya atalarının belli bir başlangıç merkezinden iki veya daha fazla çevresel veya yabancı bölgeye dağılmış olmaları; 2) Anavatanları ve onun coğrafi konumu, tarihi ve başarılarıyla ilgili ortak bir hafıza, bakış açısı veya mitlere sahip olmaları; 3) Ev sahibi ülke toplumu tarafından tam olarak kabul görmedikleri veya görülemeyeceklerine inanmaları ve bu yüzden kendilerini ev sahibi ülke toplumundan kısmen soyutlanmış ve yalıtılmış hissetmeleri; 4) Kendilerinin ya da atalarının anavatanlarını asıl vatanları olarak görmeleri ve şartlar uygun olduğunda bir gün o topraklara geri döneceklerine inanmaları; 5) Anavatan topraklarının idamesi veya restorasyonuna, güvenliğine ve refahının temin edilmesine toplu olarak bağlı kalmaları gerektiği inancını taşımaları; 6) Anavatanla şahsen veya dolaylı olarak ilişkilerin bir şekilde sürdürülmesi ve soydaşlık bilinci ve dayanışmalarının büyük ölçüde böyle bir ilişkinin mevcudiyetiyle tanımlanması.⁴⁷

---

⁴⁶ Gabriel Sheffer, "A New Field of Study: Modern Diasporas in International Politics", Gabriel Sheffer (der.), *Modern Diasporas in International Politics*, New York: St. Martin's Press, 1986, s.12

⁴⁷ William Safran, "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, University of Toronto Press, Cilt 1, Sayı 1, 1991, s. 83-99.

Yine diaspora çalışmalarının kurucularından biri olarak kabul edilen Robin Cohen'in diaspora için belirlediği kapsamı biraz daha geliştirilmiş olan unsurlar ise şunlardır:

1) Anavatandan genellikle travmatik bir biçimde iki ya da daha fazla bölgeye dağılmak; 2) İş aramak, ticaret yapmak ya da kolonyal isteklerle bir anavatandan başka yerlere yayılmak; 3) Anavatanlarındaki yaşamlarının, tarihlerinin ve başarılarının da içinde yer aldığı ortak bir hafıza ve mite sahip olmak; 4) İdealle edilmiş eski bir yurdun zihinlerde yaşatılması ve bu yurdun varlığını sürdürmesi, restorasyonu, güvenliği ve refahı için ortak başa sahip olmak; 5) Geri dönüşle ilgili ortak bir heyecan taşımak; 6) Ortak tarih, ortak duygular ve ortak kader inancına dayalı güçlü bir bilinci uzun yıllar sürdürmek; 7) Evsahibi ülke toplumuyla ilişkilerde sorun yaşamak; 8) Diğer ülkelerde yaşayan soydaşlarıyla birbirlerine sempatiyle yaklaşmak ve dayanışma içinde olmak; 9) Kültürel çoğulculuğun yarattığı hoşgörü ortamı içinde yaşadıkları ev sahibi ülkelere zenginlik katabilmek.⁴⁸

Dünyadaki değişen koşullar kaçınılmaz olarak diaspora anlayışında da bu tür değişikliklerin yapılmasının yolunu açmıştır. İlk olarak, Sheffer'in⁴⁹ veya Robin Cohen'in⁵⁰ eserlerinde olduğu gibi diaspora tanımlamasına gönüllü bir göç olgusunun da ilave edildiğini; daha sonra da modern zamanlarda diasporaları bir arada tutan şeyin kolektif bir kimlik olduğunu ileri süren Cohen'in önerdiği gibi, iç örgütlenme koşulunun da biraz daha yumuşatıldığı görülmektedir. Gabriel Sheffer'in daha sonraları yaptığı tanım da kapsayıcılığı bakımından özellikle dikkat çekici bulunmaktadır. Bu tanıma göre, 'etno-ulusal bir diaspora gönüllü veya zorunlu göç sonucu yaratılmış sosyo-politik bir oluşum'dur.⁵¹

Diasporalar anavatanlarıyla müteaddit temasları bulunan ortak kimliğe sahip birkaç kuşak göçmen gruplar olarak görülmüşlerdir.⁵² 1990'lardan sonra da diasporalar hem yerel bazda ve hem de transnasyonal gündemlere sahip çift boyutlarda yaşamlarını

⁴⁸ Robin Cohen, "Global Diasporas: An Introduction", London: UCL Press, 1997, s.6

⁴⁹ Gabriel Sheffer, "The emergence of new ethno-national diasporas", *Migration: A European Journal of International Migration and Ethnic Relations*, Cilt 28, Sayı 2, 1995, s. 5-28

⁵⁰ Cohen, 1997, s. 6.

⁵¹ Sheffer, "Diaspora Politics, At Home Abroad", Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s.9.

⁵² Safran, 1991; Cohen, 1997; Sheffer, 2003.

sürdüren siyasi aktörler olarak görülmeye başlamışlardır. Aynı şekilde siyaset bilimi alanında, bazı grupların siyasi bağlantıları ve onların yeniden kimliklendirilmelerinde de sıklıkla diaspora teriminin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, politika uygulamalarında diaspora terimi kapsayıcı bir çerçeve şeklinde sunulmaya başlanmıştır.⁵³

Diaspora tanımının kapsama alanının genişletilmesine karşın transnasyonal uygulamalar içinde olan göçmenlerin de diasporalar olarak görülüp görülemeyeceği ise hala belirsizliğini korumaktadır. William Safran grubun yerleşme derecesine odaklanarak, diasporaları göçmen topluluklarının tersine etnik azınlık toplulukları olarak tanımlamıştır.⁵⁴

Cohen de diasporayla ilgili birçok tanımında toplulukların iki veya daha fazla ülkeye dağıldıklarını varsaymaktadır. Konuya işte bu geleneksel bakış açısından bakıldığında, Filistinliler, Tamiller gibi dağılmanın en aşırı hallerinin tamamı kastedilmekte, ancak bu bakış açısı ekonomik göçmenler ve öğrenciler gibi çağdaş göç şekillerini içermemektedir.⁵⁵

Emmanuel Ma Mung da, şunu vurgulamaktadır: “*Bir diasporanın diaspora olabilmesi için birkaç yere birden dağılması ve aynı zamanda dağıldığı tüm bu yerler arasında da bir şekilde ilişki ve bağlantı içinde olması gerekmektedir*”.⁵⁶

Diğer yandan, bir diasporanın kendi kimliğini nesilden nesile aktararak yaşamını idame ettirebilmesi için mümkün olduğunca çok dini, kültürel ve siyasi yapıya sahip düzenli toplanma alanlarına da ihtiyacı olduğu genel kabul görmektedir. Böylece, buralarda kendi sembollerine odaklanabilmektedirler. Yeni tip diasporaların temel olarak

---

⁵³ Brubaker, 1996, 2005.

⁵⁴ Safran, 1991.

⁵⁵ Cohen, 1997

⁵⁶ Emmanuel Ma Mung, “Dispersal as a resource”, *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, Cilt 13, Sayı 2, 2004, s. 211–225.

siyasi saiklerle organize oldukları görüşü de giderek yaygınlık kazanmaktadır. Bu durumun genellikle anavatan ülkenin yabancı bir gücün boyunduruğu altında olması ve diaspora toplumunun başlıca emelinin bir ulus-devlet kurmak olması halinde geçerli olduğu söylenmektedir. Bunun bir örneği bu tezin inceleme konusu olan Filistin diasporasıdır. Bir ulus-devlet olma amacıyla olan Filistin diasporası gerçek bir sürgünde devlet kurmayı başarmış olup Filistin Otoritesinin kurulmasıyla 1994 yılından beri kendisine verilen toprakları idare ederek bunu kısmen gerçekleştirebilmiştir. Filistin diasporasının ortak hafızasında başta 1948 felaketi (nakba) olmak üzere, dağılma ve işgal travmasını yaratan tarihi olaylar yatmaktadır. Filistinlilerin hayali toplumlarının özündeki temel olay, farklılıklarının başlıca kriteri ve diasporalarının temel kurucu gücünü bu travmatik olaylar teşkil etmektedir.⁵⁷

Akademik yazında, sürgünde bir millet olarak diaspora paradigması da çok çeşitli değişimlerden geçmiştir. Bu da bizi, ortak bir ulusal ve etnik kökeni paylaşan bir grubun iki veya daha fazla yere dağılması, tüm bu yerleri birbirine bağlayan iletişim ağlarının korunması, anavatanla sembolik veya gerçek bağlantılara sahip olunması gibi ileriki başlıklarda ele alacağımız oldukça muğlak bir takım kıstaslarla karşı karşıya getirmektedir.

Danimarkalı antropolog Karsten Paerregaard'ın vurguladığı gibi, 'diaspora' ve 'diasporalaştırmak' gibi terimler antropologlar, sosyal bilimcilerin yanı sıra, göç konusundaki uzmanlar ve çok kültürlülüğün savunucuları tarafından da son 20-30 yıldır yükselen terimler haline getirilmişlerdir.⁵⁸ Bu eğilimin önde gelen düşünürleri arasında sayılan İngiliz tarihçi ve yazarlar Paul Gilroy ve James Clifford'ın 1990'lı yıllardaki

---

⁵⁷ Bassma Kodmani-Darwish, *La diaspora palestinienne*, Paris: PUF, 1997.

⁵⁸ Karsten Paerregaard, *Linking Separate Worlds: Urban Migrants and Rural Lives in Peru*, Berg Publishers, 1997.

çalışmaları, modern göçmen toplumlarının transnasyonal ve diaspora boyutlarına odaklanan yeni bir göç çalışmaları dalgasına yol açmıştır.⁵⁹

Öte yandan, son dönemlerde, diaspora hakkında uluslararası yazının giderek zenginleşmesi sonucunda diaspora tanımının tekrar formüle edilmesi yoluna gidilmiş ve Stephen Castles ve Mark J. Miller’in eserlerinde vurgulandığı üzere hareket halinde olan neredeyse tüm topluluklar bu çerçeveye içine dahil edilerek varoluşlarının özel durumuna atıfta bulunma zorunluluğu da ortadan kaldırılmıştır.⁶⁰

Agnieszka Weinar, diasporanın uygulamada sınırlarını belirleyen siyasi temele dayalı kriterlerine karşın, ortaya çıkan yeni işlevsel tanımlarını incelemiş, amacının diasporanın göç politikasının bir aktörü olarak nasıl şekillendiğini anlamak olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede, incelemesinde diasporayla ilgili şu tanımla ortaya çıkmıştır: *Diaspora, travmatik bir tecrübenin sonucunda uzun yıllardır dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış olarak yaşayan ancak anavatanla olan duygusal bağları devam eden ve güçlü bir aidiyet duygusuna sahip insanların durumunu tanımlamak için kullanılmıştır*⁶¹.

Nicholas Van Hear, Frank Pieke ve Steven Vertovec ise diasporanın oldukça geniş ve kapsamlı bir tanımını yapmaktadırlar. Bu bağlamda diasporayı, *“anavatanla ev sahibi ülkeler arasında ve ev sahibi ülkelerin de kendi aralarında insan ve kaynak akışı ve değişimini içeren çok çeşitli bağlantıların geliştirildiği iki veya daha fazla ülkeye dağılmış göçmen kökenli topluluklar”* olarak tanımlamışlardır.⁶²

---

⁵⁹ Paul Gilroy, *The Black Atlantic - Modernity and Double Consciousness*, Verso-UK, 1993; Clifford, 1994.

⁶⁰ Stephen Castles & Mark J. Miller, *The Age of Migration*, Guilford Press, 2003.

⁶¹ Agnieszka Weinar, “Introduction”, Agnieszka Weinar (der.), *Emigration and Diaspora Policies in the Age of Mobility*, Global Migration Issues, Cilt 9, 2017.

⁶² Nicholas Van Hear, Frank Pieke, Steven Vertovec, *The Contribution of UK-based Diasporas to Development and Poverty Reduction: A Report by the ESRC Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS)*, University of Oxford, 2004.

Maria Koinova da, küreselleşme çağında diasporaların birden çok ulusal kimliğe ve aidiyete sahip olabildiklerini ve dünya çapında birbirlerine bağlı olabildiklerini vurgulamaktadır. Koinova geçen yüzyılın başlarından farklı olarak içinde bulunduğumuz bu yüzyılda “ulus”un da artık “homojen” bir oluşum olarak görülmediğini, çifte vatandaşlık, çoklu aidiyetler gibi durumların olağan hale geldiğini, yine de bunların henüz “diaspora” terimiyle bütünleştiklerini söylemenin mümkün olmadığını belirtmektedir.⁶³

Koinova, diaspora terimi hakkındaki kavramsal tartışmaları çözmeye çalışmaksızın, diasporanın sınırlarını çizmede hem pozitivist hem de inşacı unsurları içeren bir tanımlı benimsemiştir. Buna göre, Koinova diasporayı şöyle tanımlamaktadır: *“Diaspora anavatanı oluşturan devletin ülke sınırları dışında ve bulunduğu yer ve yerlerde uzun süredir içsel bir uyum içinde yaşayan, ortak bir ulusal, kültürel ve dini kimlikle gerçek veya tasavvur edilen anavatanla kalıcı bağlara sahip olan; gelişmiş bir iç örgütsel çerçeve ve transnasyonal bağlantılar aracılığıyla da üyelerinin toplu çıkarlarına cevap verebilen sosyal bir birlikteliktir”*⁶⁴

3. Uluslararası Örgütlerin Göç ve Diaspora Kavramlarını Harmanlama Eğilimi

Buraya kadar vurguladığımız gibi diaspora kavramının giderek genişleyen tanımlarıyla birlikte diaspora artık soyut bir kavram olmaktan uzaklaşarak, diaspora topluluklar, diaspora örgütleri veya üyeleri gibi farklı ancak somut kavramları belirleyici anahtar bir sözcük olmaya başlamıştır.⁶⁵

---

⁶³ Maria Koinova, “Diasporas and Democratization in the Post-communist World,” *Communist and Post-communist Studies*, Cilt 42, 2009, s. 41-64.

⁶⁴ Maria Koinova, “Diasporas and international politics: Utilising the universalistic creed of liberalism for particularistic and nationalist purposes”, Rainer Bauböck ve Thomas Faist (der.), *Diasporas and Transnationalism. Concepts, Theories, and Methods*, Amsterdam University Press, 2010, s.149-166.

⁶⁵ Roger Brubaker, “The ‘diaspora’ diaspora”, *Ethnic and Racial Studies*, cilt 28, sayı 1, s. 1-19; Hein de Haas, *Engaging diasporas: How governments and development agencies can support diaspora involvement in the development of origin countries*, Oxford: International Migration Institute, 2006.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) diaspora tanımının genişletilmesinin en güçlü savunucusu olmuştur. IOM Göç, Çevre ve İklim Değişikliği Dairesi Başkanı Dina Ionescu, IOM için hazırladığı 2006 yılı raporunda bu çerçevede bir tanım öne sürmektedir. Raporda diaspora, anavatanlarından ayrılmış fakat bağlantılarını hala devam ettirmekte olan etnik ve ulusal topluluklar olarak tanımlanmaktadır.⁶⁶

Birleşmiş Milletler (BM) ve IOM yaklaşımlarının kalkınma politikalarındaki aktörleri bireyler olarak tanımladığı ve kolektif kimliğin bu yaklaşımlarda daha az önem taşıdığı görülmektedir. Buna göre, bir toplum üyesi kendi değerleri doğrultusunda, gönüllülük esasına göre hareket eder. Her iki örgüt de bireyleri artık travmatik deneyimlere ve sembollere bağlı kalmadan tamamen ekonomik amaçlarla hareket etmeye hazır olarak görmektedirler.

Bu çerçevede uluslararası örgütlerin kullandığı dilin diasporanın anlamını giderek daha muğlak bir hale getirdiğini ve onu transnasyonal topluluklara atfedilen özelliklerle harmanladığını söyleyebiliriz. Birleşmiş Milletler'in göç ve kalkınma politikası aktörlerini tanımlamada 'transnasyonal topluluk' terimini kullanırken başlangıçta gösterdiği çabanın bu konuda yeni politika girişimleri yapmada yetersiz kaldığı kabul edilmektedir. Buna karşılık 'diaspora' teriminin artık hem göç hem de etnik topluluklara atıfta bulunduğu ve politika girişimcileri olarak uluslararası örgütlerin 'diaspora' tanımının genişletilmesinin en sıkı taraftarları olduğu anlaşılmaktadır.

Avrupa Birliği (AB) belgelerinde de 'diaspora' teriminin 2002 yılına kadar özellikle ekonomik içerikli ülke strateji kağıtları veya özel ülke raporlarında kullanıldığı görülmektedir. Sözkonusu belgelerde diasporaya önemli bir gelir kaynağı ve yerel ve

---

⁶⁶ Dina Ionescu, "Engaging Diasporas as Development Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers", *IOM Migration Research Series*, 26, Cenevre, IOM, 2006.

bölgesel büyümeyi dengeleyici bir unsur olarak değinilmiştir. Göç ve kalkınmaya ilişkin Eylül 2005 AB Bildirisinde ise diaspora terimi ilk defa tam olarak yer almıştır. Sözkonusu Bildiri'nin 17. dipnotunda diasporanın geniş bir tanımı yapılmakta olup bu tanım Ionescu tarafından sunulan fikirlerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Sözkonusu tanımda kişinin anavatanla olan duygusal bağlarının önemi vurgulanmakla birlikte esas itibariyle doğum yeri ve milliyet üzerine odaklanılmaktadır. Yasal statü, istihdam, ikamet süresi ve bir örgütlenmeye dâhil olup olmama gibi meseleler üzerinde durulmamaktadır. Bununla birlikte, diasporayı kalkınma için harekete geçirmek üzere önerilen faaliyetler, kavramın sınırlarını da çizmekte ve bu yeni siyasi aktöre oldukça kesin özellikler atfetmektedir.⁶⁷

Bu hiç de şaşırtıcı bir gelişme değildir. Zira son 50-55 yılda anavatanları dışında yaşayan insanların sayısı neredeyse dört kat artmıştır. Bu sayı 1965 yılında 75 milyondan 2015 yılında 248 milyona, 2017 yılında 258 milyona ve son belirlemelere göre 2019 yılında da yaklaşık 272 milyona çıkmıştır. Bu 2010 yılından bu yana 51 milyonluk bir artışa tekabül etmektedir. BM tarafından yayınlanan son verilere göre dünya nüfusunun yüzde üç buçuğundan fazlası kendi anavatanlarının dışında yaşamaktadır. Öyle ki, bu insanlar eğer tek bir ülkede toplanacak olsaydılar, dünyanın beşinci büyük ülkesini teşkil etmiş olacaktı.⁶⁸

Konunun ekonomik yönüne bakıldığında, 2018 yılında göçmenlerin döviz transferlerinin küresel çapta 688 milyar dolara ulaşmış olmasının dikkate değer bir rakam

---

⁶⁷ Avrupa Birliği, "Migration and Development", <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0390:FIN:EN:PDF>>, (Erişim tarihi: 20.12.2019).

⁶⁸Birleşmiş Milletler, "News", <<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html>>, (Erişim tarihi: 24.12.2019)

olduğu görülecektir. Gelişmekte olan ülkelere transferler de 2000 yılında 76 milyar dolardan 2018 yılında 498 milyar dolara çıkmıştır. ⁶⁹

2019 yılı itibariyle, bölgesel olarak, Avrupa 82 milyolla en fazla sayıda göçmen ağırlayan bölge konumundadır. BM'nin bu son verilerine göre, göçmen sayısı bakımından 59 milyolla Kuzey Amerika ikinci sırada olup 49 milyolla Kuzey Afrika ve Batı Asya bu bölgeleri izlemektedir. Ülke bazında, dünyadaki göçmenlerin yarısı 10 ülkede yaşamaktadırlar. 51 milyolla bunların başında ABD gelmekte olup dünya göçmen sayısının % 19'una tekabül etmektedir. Almanya ve Suudi Arabistan, her ikisi de 13 milyon olmak üzere ikinci ve üçüncü en fazla göçmene sahip ülkeler olup, onları 12 milyolla Rusya Federasyonu ve 10 milyolla İngiltere, 9 milyolla Birleşik Arap Emirlikleri, 8 milyolla Fransa, Kanada, Avustralya ve 6 milyolla İtalya takip etmektedir. Doğum yerleri olarak da, uluslararası göçmenlerin üçte biri sadece 10 ülkeden kaynaklanmakta olup, bunların başında 18 milyolla Hindistan gelmektedir. İkinci en büyük "diaspora" 12 milyolla Meksika, 11 milyolla üçüncü sıradaki Çin'i, 10 milyolla Rusya ve 8 milyolla Suriye izlemektedir.⁷⁰

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) 20 Haziran 2019 Dünya Mülteci Günü öncesi yayımladığı rapora göre, 2018 sonu itibarıyla ülkelerindeki savaşlar, insan hakları ihlalleri, çatışmalar, iç karışıklıklar ve zorlu yaşam şartlarından kaçan insan sayısı dünya genelinde 71 milyona ulaşmıştır. Rapora göre, dünyada her gün 37 bin kişi

---

⁶⁹ Birleşmiş Milletler, "International Migration 2019", <https://www.un.org/desa/wallchart/docs/MigrationStock2019_Wallchart>, (Erişim tarihi: 25.12.2019)

⁷⁰ Euronews, "Dünya genelinde yerinden edilen mülteci sayısı 70 milyonu aştı, yarıdan fazlası çocuk", <<https://tr.euronews.com/2019/06/20/dunya-genelinde-multeci-sayisi-70-milyonu-asti-yaridan-fazlasi-cocuklar>>, (Erişim tarihi: 25.11.2019).

evini terk etmek zorunda kalmaktadır. Son 20 yıl içinde küresel çapta yerlerinden edilen insan sayısı ikiye katlanmıştır.⁷¹

BMMYK'nin raporuna göre, 2018'de evlerini terk etmek zorunda kalanların sayısı bir önceki yıla göre 2,3 milyon kişi artarken, dünya genelinde mülteci konumuna düşen ve sığınma arayan kişilerin sayısı rekor kırarak 70,8 milyona ulaşmıştır. BM'nin Küresel Eğilimler Raporu'nda, zorla yerlerinden edilen bu 70,8 milyonun içinde üç ana grup yer almaktadır. Bunlardan ilkinin çatışma, savaş veya baskı nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan mülteciler oluşturmaktadır. 2018'de dünyada mülteci sayısı bir yıl öncekine göre 500 bin artarak 25,9 milyona çıkmıştır. İkinci grubu ise mülteci başvurularının sonucunu bekleyen ve uluslararası koruma altında olan 3,5 milyon sığınmacı, üçüncü ve en büyük grubu da ülke içinde yerinden edilen ve kendi ülkelerinde başka yerlere göç eden 41,3 milyon kişi oluşturmaktadır. Dünyanın en fazla mülteci veren beş ülkesi ise, Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar ve Somali'dir. Suriye, 6,7 milyon kişiyle sivililerin en fazla yerinden edildiği ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Bu ülkeyi 2,7 milyon ile Afganistan takip etmektedir.⁷²

4. Anavatan Ülkelerin Diasporalardan Yararlanmaları

Laurie Ann Brand, ülkelerin kendi sınırlarının ötesindeki soydaşları üzerinde hâkimiyet kurabilecek sistemler geliştirerek egemenliklerinin devamı iddiasında bulduklarını vurgulamaktadır.⁷³ Yine, Alan Gamlen de diasporaya sahip 70 ülke üzerinde yaptığı araştırmalarla konuyu daha da ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Gamlen raporunda devletlerin ülke sınırları dışında yaşayan diasporalarıyla devlet-

---

⁷¹ UNHCR, "Figures at a Glance", <<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>>, (Erişim tarihi: 26.11.2019).

⁷² BMMYK, "Figures at a Glance", <<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>>, (Erişim tarihi: 25.12.2019)

⁷³ Laurie A.Brand, "*Citizens Abroad: Emigration and the State in the Middle East and North Africa*", Cambridge University Press, 2006.

vatandaş ilişkisi yaratacak yeni politikalar geliştirerek, hükümet etmeyi transnasyonal hale getirdiklerini belirtmektedir.⁷⁴

Myra A. Waterbury'ye göre devlet elinin kendi sınırlarının dışına bu kadar uzanmasına haklı olarak karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Waterbury, Macaristanın komşu ülkelerde yaşayan 3 milyon etnik Macar kökenli topluluklarla değişen ilişkilerine dayanan araştırmasında, Doğu Avrupa'daki devletleri komşu ülkelerdeki soydaşlarıyla ilgili tavır almaya sevkeden nedenin soydaşlık değil devletin siyasi elitlerinin çıkarları olduğunu öne sürmektedir.⁷⁵

Bunun başka örnekleri de mevcuttur. Mesela, Güney ve Doğu Asya ülkelerinin pek çoğunun da yurtdışında yerleşik göçmen kökenli soydaşlarından ekonomik kaynaklar elde edebilmek için güçlü bir şekilde diaspora olgusunu kullandıkları görülmektedir. Anavatan hükümetleri ve siyasi partileri için yurtdışındaki diasporanın inşası, daha büyük bir ulusal topluluğun savunucusu pozuyla iç politik desteği harekete geçirmenin önemli bir aracı olabilmektedir. Dış gruplara vatandaşlık ve oy hakkı verildiğinde, yurt dışındaki bu seçim bölgeleri iç seçimlerin sonuçlarını bile belirleyebilmektedirler.⁷⁶

Agnieszka Weinar'ın da altını çizdiği gibi, etnik göçmen girişimciler ve anavatandaki siyasi aktörlerin yanı sıra başta AB olmak üzere uluslararası kuruluşların da diaspora terminolojisini yücelten üçüncü bir aktör türü olarak ortaya çıktıkları görülmektedir. Bunun başlıca nedeni göç baskılarını azaltmak amacıyla göçmen kökenli

---

⁷⁴ Alan Gamlen, *"Diaspora Engagement Policies: What Are They, and What Kinds of States Use Them?"*, University of Oxford, 2006.

⁷⁵ Myra Waterbury, "Internal exclusion, external inclusion: Diaspora politics and party-building strategy in post-communist Hungary", *Journal of East European Politics and Societies*, 2006, Cilt 20, Sayı 3, s. 483-51.

⁷⁶ Waterbury, 2006.

grupların menşe ülkelerinin ekonomik gelişimine katkılarını teşvik etmek olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁷

Waterbury, göçmen gönderen çeşitli ülkelerin diaspora ile ilişkileri konusunda yapı ve siyasi dinamiklerdeki benzerliklere bakılarak, devletlerin neden ve nasıl ülke dışındaki ulusal toplumlarına yönelik politika oluşturduklarına dair geniş ölçüde karşılaştırmalı bir model geliştirilebileceği değerlendirmesinde bulunmaktadır. Bu modeli özetlersek, ülke dışındaki toplumların anavatandaki siyasi elitler için eşsiz birer kültürel, maddi ve siyasi kaynak teşkil ettiklerini söyleyebiliriz. ‘Kaynak olarak diaspora’ modeli, ülke dışındakilerle ilişkiler geliştirilmesinin amaçlarını ve ilişki kurma şekillerini anlatmak için yararlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, anavatandaki devlet elitleri diaspora halklarını bir güç kaynağı olarak görmek ve yüceltmeye başlamaktadırlar. Dış koşulların değişmesi, örneğin devletlerarası ilişkilerde güç sıralamasının değişmesi ve ekonomik ve jeopolitik ittifakların değişmesi, devletlere ülke dışındaki toplumlarıyla ilişki kurma veya ilişkilerini kontrol etme konusunda fırsatlar yaratmaktadır. Bu tür gelişmelere bir yanıt olarak, devletler ülke dışındaki toplumlarıyla bağlar kurmak veya devam ettirmek için egemenlik alanlarını genişletmekte, vatandaşlık sınırlarını yeniden tanımlamaktadırlar.⁷⁸

Waterbury yine de bu konuda karşılaştırmalı bir çerçeve çizebilmek için daha fazla çalışma yapılmasının yararlı olacağını belirtmektedir. Bunun bir yolunun yurt dışındaki belirli toplumlar üzerinde çalışarak bunlardan birer tiplere yaratmak olabileceği değerlendirilmektedir. Örneğin, ekonomik göçmen diasporaları, sürgün diasporaları, siyasi göçmenler, gurbetçiler, bağımsızlık sonrası sınır dışında kalmış

---

⁷⁷ Agnieszka Weinar, “Diaspora as an actor of migration policy”, CMR Warsaw University, Working Papers No. 37/95, 2008.

⁷⁸ Waterbury, *Between State and Nation: Diaspora Politics and Kin-state Nationalism in Hungary*, Palgrave Macmillan, USA, 2010.

soydaşlar ve devletlerin bu tür toplulukların bağlılığını sürdürmek için kullandığı politika tipleri üzerinde çalışmalar yapılabilir. Ayrıca, ev sahibi ülke politikalarının rolüne dair daha derin bir araştırma da geniş kapsamlı bir karşılaştırmalı çalışma için faydalı olacaktır.⁷⁹

‘Diaspora politikaları’ yurt dışındakileri anavatanla bağlı tutmak için geliştirilen ilişkiler ve buna ilişkin geliştirilen politikaları anlatmada kullanılan yararlı bir tanımlamadır. Anavatanın etnik yapısı (homojenlik derecesi), göç veren bir ülkenin belirli bir tarihi toprağa bağlı olarak soydaş devlet olma potansiyeli taşıyıp taşımadığı ve yurt dışındaki toplumun anavatana oranla ekonomik ve siyasi gücü gibi durumların bu politikalarda belirleyici farklılıklar yarattığı görülmektedir.⁸⁰

Öte yandan diasporanın anavatandaki bir sorunun çözümünü nasıl baltalayabildiğine dair en bariz örneklerden birini ise Ermeni diasporası oluşturmaktadır. Kachig Tölölyan, Türkiye ile ilişkilerini geliştirmesi taraftarı olması nedeniyle Ermeni diasporasının güçlü müdahalesiyle 1998 yılında görevden alınan Ermenistan’ın eski Devlet Başkanı Ter-Petrossian’ın durumunu buna örnek olarak göstermektedir. Tölölyan Ermeni diasporasının bunun olumsuz etkilerine rağmen hala tavrını değiştirmediklerine de dikkat çekmektedir.⁸¹

Siyaset bilimi araştırmalarında diasporaların sanki STK’lara benzer devlet-dışı aktörlermiş gibi görülmeye devam edilmeleri önemli bir sorun olarak görülmektedir. Oysa paralel yaşamlar sürdürdükleri söylenebilecek olan diaspora gruplarının bundan kaynaklanan ve belki de birbiriyle çelişen bazı iddiaları mevcutsa da devlet-dışı aktörler

---

⁷⁹ Waterbury, 2010.

⁸⁰ Waterbury, 2009, 2010.

⁸¹ Kachig Tölölyan, “Elites and institutions in the Armenian transnation”, *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, Oxford University Press, 1991, Cilt 9, Sayı 1, s. 107-136.

olarak ne derece bağımsız olduklarının şüpheli olduğu değerlendirilmektedir. Tölölyan'ın da vurguladığı gibi diasporaların iç politikanın radikalleşmesinin mi, yoksa ılımlılığının aktörü mü oldukları sorusuna ilişkin temel teorik anlatıların, Ermeni diasporasının radikalleşme rolü gibi örnekler dikkate alındığında, uygulamada nasıl gerçekleştiğinin de kesin olmadığı söylenebilir.⁸²

Siyaset biliminde diasporanın kuramsallaştırılmasıyla ilgili ikinci büyük sorun “devlet dışı aktörler” teriminin tanımlanmasında her hangi bir uzlaşmaya varılamamış olmasıdır. Devlet dışı aktörlerle ilgili üç önemli özelliği, devletten otonom olmak, transnasyonalizm içinde olmak ve siyasi bir değişim emeli taşımak şeklinde özetlemek mümkünse de bunları tartışmalı bulanlar çıkabilmektedir. Bilindiği üzere, uluslararası sivil toplum kuruluşları gibi devlet dışı aktörlerin çoğunluğu da devletlerin uyguladığı politikalarda siyasi bir değişim sağlayabilmek için açıkça belirlenmiş birer gündem izleyebilmektedirler. Küresel ısınma, küresel eşitsizlikler, kadına karşı şiddet, salgın hastalıklar gibi çok çeşitli uluslararası sorunlar karşısında transnasyonal sosyal hareketler oluşmakta ve bu oluşumlar çeşitli hükümet politikalarına karşı çıkarak devletlere meydan okuyabilmektedirler. Uluslararası STK'lar devletleri insan hakları ihlallerinde ve demokratikleşme ve kalkınmada geri kaldıklarında eleştirebilmektedirler.

Diasporaların ise açıkça tanımlanmış belli bir gündemlerinin olmadığı değerlendirilmektedir. Onların kurumları, güçlü kişileri ve transnasyonal ağları siyasi değişimi ortaya çıkarmaya yeterlidir, fakat çoğu zaman birbiriyle çatışan iddialar öne sürebilmektedirler. Mevcut çalışmalar diasporaların evrensel liberalizm inancını Batılı devletlerdeki siyasi nüfuzlarını arttırmak için usta bir şekilde kullandıklarını, aynı zamanda da ana vatanlarıyla ilgili milliyetçi projeleri takip etmekte olduklarını

---

⁸² Tölölyan, 1991.

göstermektedir. Bunu demokratikleşme, barış ve uzlaşma söylemleri kullanarak ve arada bir asgari demokratik ilkeleri onaylayarak gerçekleştirmektedirler. Bununla birlikte, liberalizmin tam gelişmiş şeklini yüceltmemekte ve liberal demokratik değerlerin çoğu kez gerisinde kalabilmektedirler.⁸³

Ev sahibi ülkenin anavatanın faaliyetlerine izin derecesi de diaspora politikalarının gelişmesi için fırsatlar açmakta ya da kısıtlamaktadır. Zira diasporalar anavatanlarıyla ilgili davaları savunmak için ev sahibi ülkenin kurumlarını kullanmaktadırlar. Devlet-dışı tüm bu aktörler devletten nispeten bağımsız olup devletin maddi kaynaklarını kullanmaktadırlar; transnasyondırlar veya birden fazla devletle bağlantılıdırlar ve siyasi bir değişim yaratmayı amaçlamaktadırlar.⁸⁴

Koinova'ya göre, diasporalar, ne sadece milliyetçi ne de sadece demokrasi savunucularıdır. Esasen, diasporaların demokratik söylemleri kullanarak milliyetçi bazı hedefleri ilerletmeye çalışmak gibi bir orta yol izlediklerini söylemek mümkündür. Diasporalar iddialarını bu merkezi alana konumlandırarak liberalizmin mevcut küresel fırsat yapısını kullanarak anavatanlarıyla ilgili hedeflerini ilerletmektedirler. Egemenlik yanlısı iddialarını demokratikleşme terimleriyle çerçevelemek diaspora hareketlerinin önemli bir özelliği olarak dikkat çekmektedir. Egemenlik sorunları bulunan bir anavatana bağlı olan diasporaların da anavatandaki çözüme kavuşmamış milliyetçi hedefleri ilerletebilmek için demokratik söylemler kullandığını ve kendi anavatanlarının demokratikleşmesine (siyasal çoğulculuk, seçim değişikliği, referandum) yönelik yöntemlerin savunuculuğunu yapabilecekleri görülmektedir. Şiddet ve gizli faaliyetlerin aksine bu söylem ve yöntemler anavatanın siyasi hedeflerini uluslararası toplum

---

⁸³ Koinova, 2009.

⁸⁴ Sheffer, 2003; Østergaard-Nielsen, 2006.

tarafından kabul edilebilir demokratik uygulamalar yoluyla savunulmasına izin vermektedir.⁸⁵

III. TRANSNASYONALİZM KAVRAMININ DİASPORA'DAN AYIRDEDİCİ ÖZELLİKLERİ

1. Transnasyonalizm ve Diaspora Arasındaki Benzerlikler ve Farklar

Giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi, bu incelemenin amacı transnasyonalizm ve diaspora kavramlarına nihai tanımlamalar getirmek değildir. Her iki kavramın da gelişmesini sürdüren kavramlar olarak nasıl bir evrim geçirmekte oldukları irdelenmektedir.

Transnasyonalizm ve diaspora kavramlarına ilişkin olarak önceki bölümlerde ortaya konulan çeşitli tanımlamalar ve kıstaslara baktığımızda ortak noktalar olarak her ikisinin de anavatanla olan bağlar ve yurt dışında yaşayan insanların varış ülkesine ayak uydurabilmeleri meselesiyle yakından ilgili olduğunu görmekteyiz. Ayrıca, transnasyonal toplulukların diasporaları da kapsadıklarını, ancak her transnasyonal topluluğun diaspora olmadığını da anlıyoruz. Birinin kimlik, diğerinin ise hareketlilikle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Diaspora yaklaşımları ortak kimliğin çeşitli veçhelerine odaklanırken transnasyonal yaklaşımlar sınır ötesi hareketlilikle ilgilenmektedir. Genelde diaspora kavramının travmatik olsun ya da olmasın dağılma ile ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan ve türeyen bir çeşit ortak kimlikle ve değişen yoğunlukta da anavatanla ve göç edilen ülkeyle olan bağlarla tanımlandığını söyleyebiliriz.

Riva Kastoryano'ya göre diaspora kavramı, Yahudiler ve Ermeniler gibi kendi ulus-devletlerini kurmadan önce çeşitli ülkelere dağılmış toplumlara daha fazla

---

⁸⁵ Koinova, 2010.

uymaktadır. Kastoryano bu tür toplumlar için ulusçuluğun anlamının efsanevi bir yer ve toprakların geri alınması ve orada müstakbel bir devletin kurulması projesi olduğunu belirtmektedir. Bu tür diasporaların çözülmemiş bir devlet sorununun etrafında organize olduklarını, oysa bu durumun kaynak veya ev sahibi ülkeyle bir hesaplaşması olmayan transnasyonal topluluklar için geçerli olmadığını altını çizmektedir.⁸⁶

Kastoryano, akademik araştırmacıların diaspora terimini kullandıklarında daha çok birkaç nesillik uygulamaya baktıklarını transnasyonal faaliyetleri analiz ederken ise en son göç akımlarıyla ilgilendiklerini belirtmektedir. Diaspora aidiyeti, aynı anda hem transnasyonal dünya düzeyi, hem yerel toplum düzeyi ve hem de ev sahibi ülke veya anavatan düzeyinde yaşayabilmek ve bu üç düzeyi biri veya ikisine öncelik vererek birleştirebilme anlamına gelmektedir. Diaspora üyeleri göç sebebiyle, anavatanlarıyla maddi ilişkilerini kaybetmişlerdir. Ancak, anılar vasıtasıyla kültürel ve manevi ilişkilerini hala sürdürebilmektedirler. Diaspora üyeleri bakımından ev sahibi ülkede kök salabilmek için, anıtlar, ibadethaneler, manastırlar ve diğer sembolik ve çoğu zaman işlevsel olan bu gibi yerlerin yapımı hayati bir önem taşımaktadır. ‘Diaspora halkı bir ideale sahip ve dünyaya dağılmış sürgündeki bir ulus hissine sahiptir’ diyebiliriz. Transnasyonal toplumlarda ise böyle bir duygu yükü bulunmamaktadır.⁸⁷

İster transnasyonal isterse diaspora çalışması olsun, sınır-ötesi analiz çalışmalarının yöntemlerinin ulus devlet oluşumlara odaklanan karşılaştırmalı araştırmalardan da farklı olması gerektiği anlaşılmaktadır. Diaspora çalışmaları, ulusların ve sınırdaş ülkelerin tarih yazını ve hatta medeniyetler arası çalışmaların konusuna kolaylıkla girebilmektedir. Terimlerin kullanımı genellikle iç içe geçse de, diaspora

---

⁸⁶ Riva Kastoryano, “Immigration, communautés transnationales et citoyenneté”, *Revue internationale des sciences sociales*, 2000, Cilt 165, s.353-359.

⁸⁷ Idem.

kavramının daha geniş bir anlam ifade eden transnasyonal sosyal oluşumların bir alt kümesi olarak kabul edilebileceği değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, diaspora ve transnasyonalizmin çok daha geniş bir kategori olan küreselleşme çalışmalarından da açık bir şekilde ayrıldığını kabul etmek gerekmektedir.

Fransız araştırmacı ve yazar Michel Bruneau'nun vurguladığı gibi diaspora ve transnasyonalizm çalışmaları daha ziyade küresel yapılardaki süreçler konusuna odaklanmaktadır. Diaspora çalışmalarının ve göçmen transnasyonalizminin en güçlü öğelerinden biri olan 'sürece odaklanmış' sosyal değişim ve transformasyon gibi daha geniş kapsamlı meselelerin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Ancak bunun da etkisi 'transnasyonal topluluk' ile 'diaspora' arasında bir ayırım yapmayı zorlaştırmak şeklinde olmuştur. Öyle ki, tüm transnasyonal özellikler ve nitelikler diasporaya atfedilir olmuştur. Diasporanın genişleyen tanımlarının hepsinde göçmen ve etnik topluluklara atıfta bulunulması nedeniyle oldukça kapsayıcı olduğu görülmektedir.⁸⁸

Diğer yandan diasporanın kalkınma politikasının bir aktörü olabilmesi için sadece üç şarta sahip olmasının yeterli kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bunların birincisi etnik ve ulusal bir kökene sahip olmak; ikincisi anavatanın kalkınmasına katkıda bulunma yeteneğine sahip olmak; üçüncüsü de bunu yapmaya hazır olmak olarak sıralanmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında diasporanın en önemli boyutlarından birini ekonomik boyutun teşkil ettiğini, anavatana olan bağların sadece sembolik veya siyasi düzeyde kalamayacağını söylemek abartılı olmayacaktır. Bu bağların öncelikle anavatana, ikinci olarak da diaspora üyelerinin kendilerine faydalı olması beklenmektedir. Bu tür bir yaklaşım transnasyonal ağlar, şahıslar ve grupların gündelik transnasyonal uygulamalarının önemini ortaya çıkarmaktadır.

---

⁸⁸ Michel Bruneau, *Diasporas et espaces transnationaux*, Paris: Anthropos-Economica, 2004, s. 7-43.

Diasporanın mali bir kaynak olarak değerlendirilmesi, kültürel kimlik, sembolik aidiyet, duygusal bağlar vs. gibi hususları geri plana atması nedeniyle Bruneau gibi bazı araştırmacılar tarafından kısıtlayıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Oysa transnasyonal toplulukların tamamı genelde sadece ekonomik saiklerle hareket etmekte olup siyasi amaçları anavatan ile ev sahibi ülkenin göç politikaları ile sınırlı kalmaktadır.⁸⁹

Bruneau'ya göre, ülkelerle ve topraklarla olan ilişki tarzı diaspora olmak ile transnasyonal olmak arasındaki en önemli farkı oluşturmaktadır. Diaspora, anavatanın kaybı veya ulaşılamaz olması halinde ev sahibi ülke ile çok güçlü bir bağa sahip olunması anlamına gelmektedir. Bu kaybetme hali, ev sahibi ülkede coğrafi işaretler, anıtsal yerler yaratılarak anavatanla bir çeşit bağlantı kurularak telafi edilmektedir. Bu da transnasyonal toplumlara nazaran diaspora toplum oluşumlarına bir çeşit özerklik vermektedir. Transnasyonal alanlar ve hareketlilik tarzında ise anavatanla bağların kopma durumu bulunmamakta ve ev sahibi ülke topraklarında belli bir yerde kök salmaya da ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu tür bir yaşam sahibi olan aileler, kendi anavatanları ile kendilerini kabul eden ev sahibi ülkelerde olmak üzere, eş zamanlı ya da “paralel” denebilecek hayatlara sahiptirler.⁹⁰

Son olarak, Rogers Brubaker da diasporaları “*iddialarda bulunmak, enerjileri yönlendirmek, beklentileri ifade etmek, bağlılıklara yanıt verebilmek için kullanılan bir deyim, bir duruş, bir uygulama kategorisi*” olarak tanımlayarak böyle bir bağlılık, aidiyet ve duruş iddiası taşımayan transnasyonal topluluklardan tam olarak ayırtmaktadır.⁹¹

---

⁸⁹ Bruneau, 2004, s.33.

⁹⁰ Idem., s.43.

⁹¹ Rogers Brubaker, “The Diaspora”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 28, Sayı 1, (Ocak 2005), s.1-19.

2. Transnasyonalizm ve Diaspora'ya İlişkin Başlıca Kıstas Önerileri:

Bauböck, diaspora ve transnasyonalizm olgularını birbirinden ayırt edebilecek kıstaslar üzerinde düşünmekte fayda bulunduğunu öne sürmüştür ve diaspora için aşağıdaki dört kıstastan yararlanılabileceğini, fakat bunların ilk üçünün kendi başına veya toplu olarak yeterli olmadığını, ancak dördüncü kıstasın da bulunmasıyla bu ayrımın anlaşılabilirliğini öne sürmüştür:

- i) *Diaspora ortak bir bölgesel kökenden çoklu varış yerlerine doğru bir grubun travmatik dağılmasıyla ilişkilidir;*
- ii) *Diasporik topluluklar ev sahibi topluma tam asimile olmaya direnir ve nesiller boyunca ortak grup kimliklerini korurlar;*
- iii) *Diasporik topluluklar siyasi sınırlar ötesinde, çeşitli yerleşim yerleri arasında bağlantılar yaratır ve sürdürürler;*
- iv) *Diaspora grupları kendilerini uzaktaki bir vatana güçlü bir şekilde bağlayıp bu vatanın geleceği ile ilgili siyasi projelerde söz sahibi olmaya çalışırlar.⁹²*

Bauböck'e göre ilk kıstas açıkça tek başına yeterli değildir, zira kökenleri zorunlu göçe dayanan ve çeşitli alıcı devletlere dağılmış olan birçok mülteci toplumu, ev sahibi toplumlarına karışmış olup artık kendilerini diaspora olarak görmemektedirler. Travmatik dağılmanın tarihsel gerçeği, zorunlu göçe tabi tutulmuş ilk nesil göçmenlerin hepsinin kişisel kimliklerini şekillendirmektedir. Ancak bunu her zaman siyasal iddialarla ilgili ortak ve kolektif bir kimlik olarak göreceklere anlamına gelmemektedir. Bu olayları kendi yaşamlarında yaşamamış olan torunları için bunlar büyüdükleri ebeveyn hikâyelerine ve doğdukları toplumda farklı bir köken grubu olarak tanımlanmalarına bağlıdır. Travmatik ve zorlayıcı bir göçe tabi olmamış göçmen grupları da anavatandaki sorunlara karşı diasporalar olarak seferber olabileceğinden ilk kıstasın gerekli bile olmadığı ileri sürülebilir. Örneğin 1960-70'lerde misafir işçi olarak Yugoslavya'dan ayrılıp Avrupa'ya

---

⁹² Bauböck, 2010, s.314-317.

giden birçok Kosovalı göçmen, 1998-1999 Kosova Savaşı sırasında, Sırp kuvvetlerine karşı direnişin finanse edilmesi için fon toplamış ve pek çoğunun oğulları bu çatışmada mücadele etmek için gönüllü olmuştur. Bunlara ilaveten, bölgesel dağılma kıstasının, geleneksel bölgesel anavatanlarında yaşayıp da uluslararası sınırların değişmesi nedeniyle dış soydaş topluluk durumuna düşmüş ‘diasporalar’ için de geçerli bir kıstas olmadığı anlaşılmaktadır.⁹³

İkinci kıstas olan, diasporik kimliğin birden fazla kuşak boyunca kalıcılığını sürdürmesi, diasporik kimlik gruplarını daha geçici bir olgu olan göçmen transnasyonalizminden ayırdedici belirgin bir özellik olarak gözükmektedir. Zira göçmen transnasyonalizmi için transnasyonal ağlara katılan grupların yeni birinci nesil göçmenler ile sürekli olarak yenilenmeleri gerekmektedir. Ancak kaynak ülkeler artık yeni akış kaynakları olmadığına veya bu akışlar alıcı ülkede göç kontrolü ile kesildiğinde, göçmen transnasyonalizminin ABD’de, I. Dünya Savaşı ile 1960’lar arasında olduğu gibi kaybolması ihtimal dâhilindedir. Diasporik kimlikler daha sonra, aynı kökene ait yeni göç olmadığına, gelecek nesillere aktarılma kapasiteleriyle transnasyonal olanlardan ayrılmaktadırlar.

Benzer bir durum, üçüncü kıstastaki, diasporanın çeşitli yerleşim yerleri ile bağlantıları için de geçerlidir. Göçmen transnasyonalizmi denilince akla genellikle tek bir anavatanla kabul eden ülke arasındaki ilişkiler yumağı gelmektedir. Aynı kökene sahip göçmenler birçok farklı yere yerleşse bile, transnasyonal faaliyetleri öncelikle aile bağlarının olduğu, ailelerine para gönderdikleri, politikalarını dikkate aldıkları ve emeklilik için geri dönmeyi planladıkları bir anavatan ülkeye yönelmektedir. Aile iletişim ağlarının birkaç ülkeye yayılması durumu haricinde, diğer varış ülkelerindeki soydaşlarla

---

⁹³ Idem.

olan bağlar sıradan göçmenlerin pek fazla ilgisini çekmemektedir. Bauböck'e göre bu tür bağlantıları kurmaya ilgi duyan ve gerekli kaynakları olan bu grupları temsil ettiğini iddia edenler genellikle siyasi, ekonomik ve dini elitlerin üyelerinden ibarettir.⁹⁴

Dördüncü kıstas ise tam bir cevap sunmasa da diasporayı anlamaya biraz daha fazla yardımcı olmaktadır. Diasporayı politik bir proje olarak görürsek, o zaman onu grubun tarihi kökenleri ile değil, çıkarları ve ideolojileri ile açıklama yoluna gitmek faydalı olacaktır. Bu tür bir diaspora teorisi de bir bakıma milliyetçilik teorilerinden pek de farklı olmayacağına benzemektedir.⁹⁵

Diğer yandan, Faist, Bruneau, Paerregaard, Weinar, Waterbury ve Koinova gibi çeşitli yazarların tartıştıkları klasik diaspora tanımlarına bakıldığında da bunların transnasyonal göçmen topluluklar için de geçerli olan birçok unsur içerdiği görülmektedir.

Bu durumda diasporaların ortaya çıkması için her şeyden önce inşa edilmeleri ve seferber edilmelerinin gerektiğini söyleyebiliriz. İlk kıstas olan travmatik dağılmanın açıklama olarak yetersiz olduğunu belirtmiştik. Diaspora ve transnasyonalizm arasındaki farklar konusunda Bauböck'in öne sürdüğü ikinci ve üçüncü kıstasa bakıldığında ise bunların dördüncü kıstasta koşul yerine adeta ulaşılması gereken birer hedef olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Siyasi bir proje olarak diaspora kuşaklararası süreklilik sağlamak için çaba göstermeli ve çeşitli yan bağlantılar kurmalıdır. Bu iki siyasi hedef, tutarlı grup kimliği iddiasının güçlendirilmesi ve grup üyelerinin dış etki veya geri dönüş yoluyla anavatanın dönüştürülmesi konusunda harekete geçirilmesi için başarılmalıdır. İkinci ve üçüncü kıstaslara ilişkin açıklamalar, grubun ekonomik kaynaklar veya endogamiyi

---

⁹⁴ Idem.

⁹⁵ Idem.

destekleyen etnik-dini gelenekleri dâhil olmak üzere, iç özellikleriyle birlikte yerleşilen ülkede sürekli bir ayrımcılığa tabi tutulması, güçlü bir ortak kimlik duygusu gibi dışsal nedenleri de içermesi gerekmektedir. Bauböck'e göre, diasporanın dördüncü kıstası, bu yapısal açıklamalara çok önemli bir unsur eklemektedir. O da yukarıda bahsi geçen tüm yapısal etkenlerin, diasporanın ortaya çıkışında belirleyici olmadıkları, yalnızca kolaylaştırıcı bir rol oynadıklarıdır. Bu nedenle diasporanın ortaya çıkışının birçok etkenin koşullu bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz.⁹⁶

Diasporayı etkenler perspektifinden incelersek, sadece diasporanın kendisini, liderlerini ve projelerini değil, aynı zamanda anavatanlar ve yerleşim ülkesindeki hükümetler de dâhil olmak üzere tüm etkenlerin incelenmesinin gerektiği düşünülmektedir. Gerçekten de, yaşanan ülkeler dışındaki bir anavatan, hem yurtdışında sürdürülen diasporik projeler için bir referans noktası sağlamakta, hem de bu tür projeleri destekleyen birincil etkenlere de kaynak teşkil etmektedir. Bir bakıma, Bauböck'in vurguladığı gibi *'diasporalar yalnızca yerleşim ülkelerindeki azınlık temsilcileri/seçkinleri tarafından değil, aynı zamanda anavatan ülke hükümetleri tarafından da yaratılmaktadır'*, diyebiliriz. Anavatan ülke hükümetleri, İsrail'in yaptığı gibi, önceden var olan bir diasporayı geri toplanmaya teşvik edebilirler ve kalmaya karar verenler arasında yurtdışında siyasi desteği seferber etme aracı olarak diasporik durum duygusunu güçlendirebilmektedirler.⁹⁷

Diapora ve transnasyonal topluluklar arasındaki ayırdedici özellikleri ortaya koymak amacıyla Bauböck tarafından öne sürülen ilk üç kıstas, kolaylıkla muğlak hale gelebilecek transnasyonal ve diasporik olaylar arasındaki karşıtlıkları vurgularken, dördüncü ve son kıstas iki kavramın da niteliksel olarak farklı şekillerde çalıştığını

---

⁹⁶ Idem.

⁹⁷ Idem.

göstermektedir. *“Diaspora siyasi anlam ifade eden bir terimdir. Oysa ‘transnasyonal’ öncelikle bir dizi deneyimsel olayı ifade eden ve onları bir araya toplayıp incelemek için bir çerçeve öneren bir perspektif anlamına gelen akademik bir kavramdır”*.⁹⁸

Bu çerçevede, yukarıda belirtilen çekincelerle birlikte, diaspora olgusunu göçmen transnasyonalizminden ayırdeden özellikleri daha iyi kavrayabilmek için Bauböck tarafından öne sürülen sözkonusu dört kıstasın kullanılmasının uygun olabileceğini söyleyebiliriz. Bu açıdan bakıldığında diasporanın, daha yaygın göçmen transnasyonalizmi modellerinden sapma gösteren ve bu nedenle açıklanmaya ihtiyaç duyan özel bir transnasyonalizm olgusu şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir. Yine de belirtildiği gibi, eğer dördüncü kıstas anahtar bir rol oynayacaksa, diaspora sadece göçmen transnasyonalizmi için değil aynı zamanda diğer birçok fenomen için geçerli olan daha geniş bir kavram olarak kullanılabilir. Biraz daha açıklamak gerekirse, bazı koşullar altında, diğer kıstaslardan birinin, ikisinin veya üçünün yokluğunda bile diaspora sayılmak mümkün olabilecektir.

Diaspora terimi incelenirken ne onu bir kurgu olarak nitelendirip reddetmenin ne de her diaspora nitelemesini kabullenmenin doğru olacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede, Bauböck’in ortaya attığı kıstasların belli koşullar karşısında gevşetilmesinin de mümkün olabileceği değerlendirilmektedir. Bauböck’in kıstaslarından örneğin travmatik dağılma konusuna bakıldığında daha önce böyle bir tecrübe yaşamamış göçmen kökenli bir grup için diasporik dönüşüm yaratabilecek başka koşulların da ortaya çıkabileceğinin göz önünde bulundurulmasının gerektiği düşünülmektedir. Yine ikinci kıstas olan kuşaklar boyu sürekli olma hususunun da gevşetilmesi yerinde olacaktır. Zira diasporaların, çekirdek grupla ortak kökene sahip olmayan aktif üyeleri, örneğin evlenme

---

⁹⁸Idem.

veya dini ve siyasi dönüşüm yoluyla kendi gruplarına katabildikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra, coğrafi bir harita üzerinde sınırları çizilebilen vatan topraklarına yapılan referansın, siyasi elitlerin ve onların yandaşlarının anlatılarında mitolojik bir âlem olarak var olan sanal bir vatan ile değiştirildiği koşullar bile olabilmektedir. Peter Mandaville, küresel bir İslam toplumunun üyeleri olarak birincil bir kimlik geliştiren, aralarında önemli sayıda sonradan Müslüman olanların da bulunduğu politize edilmiş radikal İslamcı örneğini ele almaktadır. Mandaville ümmet bilincinin farklı yerlerdeki üyeleri arasında yatay bir dayanışma ile tezahür ettiğini ve üyeliğin, sınırları henüz belirlenmemiş olan İslami bir politika olan gelecekteki bir İslam yurdu (Dar-ül İslam) oluşturmak için çalışma yükümlülüğü gerektirdiğini belirtmektedir. Mandaville tüm bu özelliklerin diğer diasporik projelerin tanımlarına benzediğini bu bakımdan diaspora terimini kullanmaktan kaçınmaya gerek olmadığını ifade etmektedir.⁹⁹

Bauböck'in, *travmatik dağılma; çeşitli yerleşim yerleri arasında yan bağlantılar ve kuşaklar arası süreklilik* olarak özetlenebilecek üç tanımlayıcı kıstasının hiçbiri, siyasi bir proje olarak diasporanın başarılı olması için zorunlu bir şart değildir. Bu bakımdan, sözkonusu kıstasların herhangi birinin mevcut olup olmadığına bakmaksızın, diasporik bir siyasi proje olarak harekete geçirilen dış grupları incelerken de "diaspora" teriminin rahatlıkla kullanılabilmesi değerlendirilmektedir.

Bauböck'in de önerdiği gibi, diasporaları, transnasyonal ağlardan ve topluluklardan yapay olarak ayırmak yerine, transnasyonal gruplar içindeki siyasi hareketlerin koşullu sonucu olarak anlamamızın işimizi kolaylaştırıcı bir etkisi olacaktır. Diaspora çalışmalarının, ülke sınırları dışında ekonomik, kültürel ve aile bağlarını içeren

---

⁹⁹ Peter Mandaville, "Reimagining Islam in Diaspora: The Politics of Mediated Community", *Gazette (Leiden, Netherlands)*, Cilt 63, Sayı 2, Mayıs 2001, s. 169-186.

gündelik transnasyonal uygulamalara ilişkin incelemelerin ötesinde bir anlam ifade ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Ayrıca diasporik politikaların da, göçmenleri ekonomik ve siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç olarak gören göçmen gönderen devletlerin “sıradan transnasyonalizm”inden de ayrıldığını belirtmek gerekmektedir.¹⁰⁰

Başlangıçta ulus inşası projelerinin kurban gruplarına atıfta bulunan diaspora kavramı günümüzde genellikle devlet temelindeki ortak kimliklerin ve mevcut siyasi sınırların tartışmalarında gündeme gelmektedir. Bu şekilde, anlaşılacağı üzere, transnasyonal vatandaşlık ve diasporik kimliklerin incelenmesi, aynı olgu için farklı yorumlar sağlamak yerine birbirini tamamlayıcı olarak görülebilir. Ancak yine de bu konuda tam bir fikir birliğine varılması zor görünmektedir. Konunun disiplinler arası tartışılmasının karışıklığın giderilmesine katkısı olacağı düşünülmektedir.

---

¹⁰⁰ Bauböck, 2010, s.317.

İKİNCİ BÖLÜM:

ŞİLİ'DEKİ FİLİSTİN-ARAP DİASPORASI

Bir önceki bölümde 20. yüzyılın sonlarından itibaren uluslararası yazında sıkça kullanılan ve giderek farklı anlamlar ifade eden diaspora ve transnasyonalizm kavramlarını incelemiş, sözkonusu terimlerin tarihsel gelişimleri irdelenerek, günümüze dek evrim geçiren tanımlamalarını ele almıştık. Esasen, kökeni antik çağlara dayanan ve insanlık tarihini ilgilendiren diaspora kavramı ile çağımızın bir terimi olan transnasyonalizmin önemi giderek artan kavramlar oldukları yönünde uluslararası alanda görüş birliğinin mevcut olduğunu, ancak bu kavramları hali hazırda kesin bir çerçeveye oturtmanın da kolay olmadığını vurgulamıştık.

Bu temelden hareketle, bu bölümde de Latin Amerika ülkelerinden Şili'deki az bilinen diaspora örneklerinden biri olan Filistin-Arap toplumu merceğe altına alınarak uluslararası yazında günümüzde kullanılan diaspora ve transnasyonalizm tanımlamalarına ne ölçüde uydukları irdelenmeye çalışılacaktır. Ayrıca, Şili'deki Filistin-Arap toplumunun bir önceki bölümlerde irdelediğimiz transnasyonal uygulamalarda ne ölçüde yer aldıkları konusu da incelenecektir.

I. LATİN AMERİKA'YA FİLİSTİN-ARAP GÖÇÜ

1. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde Latin Amerika'ya gelen Osmanlı tebaası

Filistin'den Latin Amerika'ya ilk dönem Arap göçü Osmanlı döneminin sonlarında, esas itibarıyla 1870'lerde, Beytullahim, Kudüs, Taybeh ve Ramallah bölgelerinden çoğunluğu Hristiyan olan göçmenlerle başlamıştır. Avrupa'da yaygınlaşan

kutsal topraklarla ticaret ve inanç turizmindeki önemleri dolayısıyla sözkonusu şehirlerde üretilen dini el sanatlarına yönelik talepte bir patlama yaşanmış ve bunun sonucunda özellikle Beytüllahim ve çevresinde Avrupa'yı yakından tanıyan yeni bir tüccar sınıfı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Orta Doğu'da uzunca bir süredir varlık gösteren Avrupa ülkelerinin misyoner okullarında eğitim görebilen bu tüccar sınıf, Batıyla temasta Müslüman toplumun aksine kendini ayrıcalıklı bir konumda görmüştür.¹⁰¹ Sözkonusu tüccarlar, ilk olarak faaliyetlerini başta Fransa olmak üzere Avrupa'ya yaymaya öncelik vermişler, ancak daha sonra Amerika onlar için yeni *Eldorado* (hayali altın şehir) haline gelmiştir. Beytüllahimli, Filistinli bir tarihçi olan Adnan Musallam'ın belgelendirdiği üzere bu tüccarların Atlantik'i geçmelerinin başlıca nedeni ABD'de düzenlenen büyük ticaret fuarlarına katılmak ve başta sedef, mermer ve kabuk inciden olmak üzere el sanatlarını satmak olmuştur. Filistinli tüccarlar 1876'da Philadelphia Uluslararası Fuarına, 1893'te Şikago Dünya Fuarına ve 1904 St. Louis Evrensel Sergisine katılmışlardır. Bazıları daha güneye inerek Meksika ve Orta Amerika (özellikle Honduras ve El Salvador) ya da doğrudan Arjantin'e gitmişlerdir.¹⁰²

Mehmet Necati Kutlu, Kaldone G.Nweihed (1929)'e atıfla,¹⁰³ bölgeden kıtaya yönelik göç dalgalarının üç ana dönemde ele alındığını, ilk göç dalgasının 1880-1920 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde yaşandığını; ikinci göç dalgasının 1920-1945 yılları arasında, İkinci Dünya Savaşı'nı da içine alan döneme denk

---

¹⁰¹ Myriam Olguín Tenorio ve Patricia Peña Gonzalez, *La inmigración árabe en Chile*, Santiago: Ediciones Instituto Chileno Árabe de Cultura, 1990, s. 34-48.

¹⁰² Adnan Musallam, "Palestinian Diaspora in Latin America, The Formative Stages, 19th Century to Early 20th Century," *II Encuentro Colombo-Arabe* (Kasım 2006), s. 23-24.

¹⁰³ Mehmet Necati Kutlu, "Başlangıcından XX. Yüzyıla Kadar Osmanlı-Brezilya İlişkileri Hakkında Düşünceler", *XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika İlişkileri*, A.Ü. LAMER, 2019, s. 47-169.

geldiğini, son dalganın ise İsrail'in kuruluşu ile Soğuk Savaş'ın sona ermesi arasındaki dönem olan 1948-1990 yıllarında yaşandığını belirtmektedir.¹⁰⁴

Hasan Türüdü'nün, Brezilya İmparatoru II. Don Pedro'nun 1876 yılında Avrupa gezisi kapsamında, Kutsal Toprakları da görmek amacıyla Osmanlı İmparatorluğuna yaptığı ziyaret hakkında bilgiler içeren çalışması, döneme ışık tutması açısından önemlidir. Türüdü'nün çalışmasında, İmparator'un Osmanlı'ya gelişinin 1876 yılının Ekim ayına rastladığı, 12 Kasım 1876 tarihinde İzmir'den Hayfa'ya doğru yola çıktığı ve 30 Kasım 1876 tarihinde Kutsal Topraklardan ayrıldığı; Katolik olan İmparator'un bu özel ziyaretinde kendisine gösterilen yakın ilgiden çok memnun kaldığı ve teşekkür amacıyla Sultan Abdülhamit'e Brezilya'nın en büyük nişanını iletmediği kaydedilmektedir.¹⁰⁵

Kutlu, Nweihed'in 1880-1920 yılları arasında tarihlendirdiği ilk yoğun göç dalgasının sebepleri arasında, sürekli savaşlar, iktisadi güçlükler ve Ortadoğu'da meydana gelen etnik kökenli çatışmaların yer aldığını; göçün doğrudan etkenlerinden biri olmamakla birlikte, göç etmeyi düşünen kitlelere moral ve ümit veren olayın 1876 yılında Brezilya İmparatoru II. Don Pedro'nun Osmanlı İmparatorluğu'na yaptığı bu yolculuk olduğunu belirtmektedir. Kutlu, bu dönemde, genellikle sıkıntı içinde bulduklarından dolayı göç etme durumunda kalan, önemli kısmı gayrimüslüm olan Osmanlı vatandaşlarının geride bıraktıkları ülkelere ve idarecilerine karşı tepkili olduklarının birçok çalışmada vurgulandığına da işaret etmektedir.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Kutlu, 2019.

¹⁰⁵ Hasan Türüdü, "Brezilya Hükümdarlarının Türkiye'yi Ziyareti", *Hayat Tarih Mecmuası*, Ocak, 1976, s. 68-69.

¹⁰⁶ Mehmet Necati Kutlu, "Başlangıcından XX. Yüzyıla kadar Türk-Latin Amerika İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Bazı Dönüm Noktaları", *Latin Amerika Çalıştayı-Bildiriler Kitabı*, A.Ü. LAMER, 2012, s. 25-38.

Mehmet Temel de Latin Amerika ülkelerinin göçü teşvik etmesi nedeniyle XIX. yüzyılın sonlarından I. Dünya Savaşına kadar 500.000'e yakın Osmanlı vatandaşının bu ülkelere göç ettiğini; bunlardan çoğunun gittikleri ülkelerde çıkardıkları otuza yakın Arapça gazetede Osmanlı Devleti ve Türkler aleyhinde kampanya yürüttüklerini vurgulamakta ve böyle bir kampanyanın varlığının Osmanlı Arşivinde mevcut belgelerle de doğrulandığını ifade etmektedir.¹⁰⁷ Bununla birlikte, Kutlu bu aleyhte tutumun genelleştirilmemesi gerektiği uyarısında bulunarak Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve Venezuela'nın Zaraza bölgesinden Sadaret makamına gönderilen 14 Kasım 1912 tarihli bir mektupta tersine bir durumun da vaki olduğuna; bölgede yerleşik 3000 Osmanlı vatandaşının I. Balkan Savaşı'nda yenik düşen ülkelere gelip yardım etme arzularını ortaya koyduklarına, çevre ülkelerden de 20.000 gönüllü asker daha bulabileceklerini belirttiklerine dikkat çekmektedir.¹⁰⁸

Olguín ve Peña, 1881'de Şili'ye gelen ilk Arap göçmenin, ismi konusunda bir mutabakat bulunmamakla beraber bir Filistinli olduğuna inanıldığını; yedi yıl sonra, 1888'de ise Suriyeli Abraham Saffe ve Lübnanlı Santiago Beirutî'nin geldiklerinin bilindiğini, takibeden yıllarda Osmanlı topraklarından gelen Arap göçmen akının giderek hızlandığını belirtmektedirler. Adıgeçenler Arap göçünün 1880'lerden itibaren farkına varılsa da, Nisan 1854'te yapılan nüfus sayımında Şili'de iki Türk'ün yaşadığının gözüktüğünü, 1865 ve 1875 nüfus sayımlarında üç Türk, 1885 nüfus sayımında ise bu sayının 29'a çıktığının görüldüğünü, 1907 yılında yapılan nüfus sayımında da 729 kişinin Türk olarak sınıflandırıldığını, ancak bunların gerçekten de Türk mü, Balkanlı mı, yoksa Arap mı olduklarının bilinmediğini vurgulamaktadırlar. Olguín ve Peña, 1920 yılında yapılan nüfus sayımında ise Orta Doğu'daki Osmanlı egemenliğinin sona ermesine

---

¹⁰⁷ Mehmet Temel, “XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri”, İstanbul: Nehir Yayınları, 2004.

¹⁰⁸ Kutlu, 2012.

paralel olarak ilk defa Türklerin yanı sıra Araplar, Suriyeliler, Filistinliler ve Lübnanlıların da ayrı gruplar olarak sınıflandırılmış olduklarına işaret etmektedirler.¹⁰⁹

Buna göre 1920 nüfus sayımında Levanten asıllılarla ilgili tablo aşağıdaki şekilde yer almıştır:¹¹⁰

<u>Milliyet</u>	<u>Sayı</u>
<i>Filistinliler</i>	1164
<i>Suriyeliler</i>	1204
<i>Lübnanlılar</i>	15
<i>Türkler</i>	1282
<i>Araplar</i>	1849

1930 nüfus sayımında ise dağılım şu şekilde gerçekleşmiştir:¹¹¹

<u>Milliyet</u>	<u>Sayı</u>
<i>Filistinliler</i>	3156
<i>Suriyeliler</i>	1345
<i>Lübnanlılar</i>	-
<i>Türkler</i>	526
<i>Araplar</i>	1634
<i>Toplam</i>	6661

Hale Toledo 19. yüzyılın ortalarında başlayan Osmanlı tebasının Güney Amerika'ya göçünün 20. yüzyılın ilk on senesinde alışılmışın dışında bir hız kazanmasının Osmanlı nezdinde yarattığı endişeden söz etmektedir. Toledo bu meselenin Sadrazam'ın Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 16 Şubat 1908 tarihli yazısında da gündeme getirildiğini ve şu hususlara yer verildiğini belirtmektedir:

Güney Amerika'da bulunan çeşitli hükümetlerde ikamet eden Osmanlı Devleti tebasının yüz elli bine yaklaşmış olmasından ve oralarda kendilerini himaye edecek konsololar bulunmamasından dolayı Meksika da dâhil olmak üzere

¹⁰⁹ Olguín ve Peña, 1990, op. cit. s. 69

¹¹⁰ Idem.. s.71.

¹¹¹ Idem., s.72.

Arjantin, Uruguay, Peru, Kolombiya ve Şili Hükümetlerine ait topraklarda gereken yerlerde konsolosluklar oluşturmak gerekmektedir. ¹¹²

Toledo, bununla birlikte, Sadrazam'ın Güney Amerika'da yerleşen bu 150 bin kişilik Osmanlı tebaası hakkında daha geniş bilgilerin verilmesini istediğini; Dışişleri Bakanlığı'nın Sadrazam'a cevaben yazdığı raporda da, Osmanlı kökenli göçmenlerin büyük çoğunluğunun Suriye'den geldiğini, Osmanlı tebaası tarafından sadece Arjantin'de on beş bin kadar ticari işletmenin tesis edildiğini; bu Osmanlı vatandaşlarının elinde hiçbir belge olmadığından yabancı ülke pasaportlarını tedarik etme zorunda kaldıklarını belirttiğini ifade etmektedir. Toledo aynı makalesinde Osmanlı arşivlerine atıfla, Şili'nin Antofagasta şehrindeki Osmanlı cemaatinin Padişah Hazretleri'ne gönderdiği 6 Kasım 1911 tarihli telgrafta da Trablusgarp'ta savaşan Türk askerlerine destek ifadesinde bulduklarını anlatmaktadır.¹¹³

Kaygusuz da, birbirinden millerce uzakta olan ve o çağın iletişim ve ulaşım olanakları göz önüne alındığında, devletlerarası ilişkiler sürecine girmek için henüz zamanın erken sayılabileceği bir dönemde, Osmanlı Devleti ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki ilişkilerin başlamasının ardında, toplumsal ve ekonomik bir mesele olan göç konusunun yattığının altını çizmektedir. Kaygusuz, 19. yüzyılın sonlarından itibaren emek gücü ihtiyacı nedeniyle göçmen kabul etmeye başlayan Latin Amerika ülkelerine Osmanlı vatandaşlarının da akın etmeye başladığını, bu pek de az sayıda olmayan göçlerin sonucunda toplumsal bağlantıların arttığını, ticari ilişkilerin geliştiğini vurgulamaktadır. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarının, tüm dünyada sanayi kapitalizmine geçilmeye, sanayileşmiş devletlerin pazarlarını genişletmeye ve ülkelerin ticaretlerini arttırmaya çalıştıkları bir dönemi temsil ettiğine dikkat çeken Kaygusuz, 10

---

¹¹² Hale Toledo, "Osmanlı İmparatorluğu ve Şili Cumhuriyeti; İki Devlet Arasındaki İlişkiler ve Diplomasi (1879-1916)", *XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika İlişkileri*, A.Ü. LAMER, 2019, s. 401-476.

¹¹³ Idem.

Mart 1913 tarihinde Osmanlı Devleti ile Şili Cumhuriyeti arasında bir konsolosluk sözleşmesi imzalanmasının bu dönemde gerçekleşmesinin de bir tesadüf olmadığını hatırlatmaktadır.¹¹⁴

Gerçekten de söz konusu dönemde tüm dünyada olduğu gibi inceleme konumuz olan Şili’de de sanayi kapitalizmi giderek ağırlık kazanmış, bu çerçevede Şili Hükümeti 19. yüzyılın ortalarından itibaren sanayileşmesine yardımcı olmak üzere binlerce Alman göçmen ailesini Şili’ye davet etmiştir. Dolayısıyla, Şili Hükümeti, Arjantin ve Brezilya’nın izlediği gibi açık ve kitlesel bir göçmenlik politikası izlememiş, seçici davranarak Batı Avrupa’ya öncelik vermiştir. 1845 yılında sömürge yasası çıkartılmış, müteakiben 1882 yılında, merkez ofisleri Fransa’nın Paris ve Bordo şehirlerinde bulunan “Kolonizasyon Genel Ajansı (Agencia General de Colonización)” kurulmuştur. Söz konusu Ajansın başlıca görevi Şili’nin güneyinde yerlilerin kontrolünde bulunan Araucania bölgesinin kolonizasyonu için Batı Avrupalı göçmen toplamak olmuştur. Olguin ve Pena, Nicolas Palacio’ya atfen, Paris’teki Ajansın 1902 yılında gönderdiği yedi vapurda çok sayıda “El Turco”nun da bulunduğunu, bu ve benzer olaylarda kıstasların dışına çıkması nedeniyle Ajansın daha sonra kapatıldığını belirtmektedirler.¹¹⁵ Ancak bundan önce Şili Hükümeti kundura, bira ve kereste gibi fabrikalar kurup işletmeleri karşılığında yerlilerin kontrolünde olan güney topraklarını söz konusu Ajans tarafından Şili’ye gönderilen Alman göçmenlere vermiştir.¹¹⁶ Bu şekilde güneyde Valdivia, Osorno ve Llanquihue bölgelerinin de sömürgeleştirilmesi Şili’nin Alman asıllı vatandaşlarıyla sağlanmıştır.¹¹⁷ Böylece bir yandan üretim olanaklarını arttırıp zenginleşen Şili diğer

---

¹¹⁴ Özlem Kaygusuz, “Osmanlı Devleti ile Şili Arasında Diplomatik İlişkilerin Başlangıcı”, *Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika-Başlangıç Dönemi*, A.Ü. LAMER, 2012, s.273-319.

¹¹⁵ Olguin ve Peña, 1990, op. cit. s. 102.

¹¹⁶ Lorenzo Agar ve Antonia Rebolledo, *El Mundo Arabe y America Latina*, Madrid-Prodhuvi, 1997, s.284-285.

¹¹⁷ *Boletin de Leyes*, Cilt 13, Sayı 11, 1845, s. 164-165.

yandan da güney topraklarının kolonizasyonunu sağlayarak bir taşla iki kuş vurmaya başlamıştır. Aynı dönemde savaş ve kıtlıklarla mücadele eden Avrupa'nın İspanyol, İtalyan, Fransız, Portekiz, Hırvat, vs. kökenli diğer milletleri de gerek Şili gerek Latin Amerika'daki diğer ülkelerin sunduğu bu cömert olanaklara kayıtsız kalmayıp uzun ve zorlu yolculukları göze alarak kıtaya gelmişlerdir.¹¹⁸

1907 yılından sonra, Şili'ye Avrupa'dan göç dalgasında ciddi bir azalma olmuş, tam da bu sırada Şili'ye Filistin-Arap göçünde bir artış görülmüştür. Ancak onlara hükümet tarafından ne toprak verilmiş ne de her hangi bir destek sağlanmıştır. Tam tersi, Avrupa menşeli etnik gruplara ait olmadıkları için çoğu kez şüpheyle bakılmışlardır.¹¹⁹

2. Latin Amerika'daki Osmanlı tebasının “Los Turcos” olarak adlandırılması ve Şili'deki Filistinli göçmenler

Yaygın olarak da bilindiği üzere, Osmanlı topraklarından Latin Amerika'ya gelen göçmenlerin hepsi etnik kökenine bakılmaksızın geldikleri ülkelerde göçmenlik memurları tarafından “*Los Turcos*” olarak kategorize edilmişlerdir. Bu isim Arap, Ermeni, Halepli Yahudi veya Yunanlı olsun, *Bilad al-Şam* 'dan gelen (Levant) ve Osmanlı pasaportuna sahip olan herkes için kullanılan kapsayıcı bir idari kategori olmuştur. Filistinli göçmenler 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında Yeni Dünya'ya gelen büyük Osmanlı göç dalgasının sadece küçük bir bölümünü teşkil etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin çöküş ve parçalanma dönemi olan 1860-1914 yılları arasında, Kemal Haşim

---

¹¹⁸ Héctor G. Gutiérrez Roldán, “*La inmigración española, italiana y portuguesa: Chile 1860-1930*”, <<https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/12919/NotaPobla48.pdf?sequence=1>>, (Erişim tarihi 20.03.2020).

¹¹⁹ Agar ve Rebolledo, 1997, s.286.

Karpat tarafından vurgulandığı üzere 1,2 milyon'dan fazla Osmanlı vatandaşının Amerika kıtasına göç ettiği tahmin edilmektedir.¹²⁰

Levanten göçmenlerin hemen hepsinin ortak özelliği etnik kökenleri birbiriyle iç içe geçmiş, başlıca faaliyet alanları tüccarlık olan bir “aracı azınlık” olmaları olmuştur. Perakende ticaretin çok fazla gelişmediği, zengin elitlerin büyük toprak sahipleri ve kompradorlar olup küçük çaplı ticaretle uğraşmadıkları Latin Amerika’da büyük bir boşluğu doldurmuşlardır. Bu dönemde gelen göçmenlerin büyük çoğunluğunun gezici satıcılar olarak başlaması nedeniyle “*El Turco*” kelimesi kısa zamanda seyyar satıcı ile eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu bakımdan “*El Turco*”lar hem etnik hem de sınıf ayrımcılığıyla karşılaşmışlardır.¹²¹

Yukarıda da belirtildiği gibi, “*El Turco*”lar Almanlar, İtalyanlar, Hırvatlar, Fransızlar gibi Avrupalı göçmenlerin tersine geniş ekilebilir arazileri işgal edip tarım yapmaya ya da güneydeki toprakların kolonizasyonuna yardım etmeye davet edilmemişlerdir. Avrupa ırk ideolojilerinin klişelerine dayanan ayrımcı tavırlara sahip İspanyol kökenli elitler arasında Araplar ve Yahudiler özellikle hoş karşılanmamışlardır. Halkın diğer kesimi ise, *Los Turcos*’un beyaz ırk olup olmadığı konusunda dahi kararsız kalmışlardır. *Los Turcos* teriminin pejoratif anlamı bu göçmenlerin varsayılan ırksal kategorilerinden çok esnaf olarak meslekleri ve kültürel gelenekleriyle ilişkilendirilmiştir.¹²²

Jorge Palma Troncoso, Şili toplumu tarafından önyargı ve ayrımcılığa uğrayan Levanten göçmenlerin 1912 ila 1948 yılları arasında, Şili’nin çeşitli kentlerinde, toplam

---

¹²⁰ Kemal H. Karpat, “The Ottoman Emigration to America, 1860–1914,” *International Journal of Middle East Studies*, Cilt 17, Sayı 2, (Mayıs 1985), s. 85.

¹²¹ Antonia Robelleto Hernandez, “Turcofobia: Discriminación antiárabe en Chile, 1900–1950,” *Historia* (Santiago), Cilt 28, 1994, s. 248–272.

¹²² Kutlu, 2019, op.cit., s.49

26 adet gazete ve dergi çıkardıklarını ve tüm bu yayınlarda bu önyargıyla mücadele ettiklerini belirtmektedir. Troncoso bu yayınları çıkaranların çoğunluğunun Filistinli olduğunu, başlangıçta ilginç bir şekilde yayınların % 90'ının Arapça olduğunu, daha sonraları, Şili toplumu tarafından da anlaşılması için Arapça ve İspanyolca olarak iki dilde hazırlandığını, en sonunda tamamının İspanyolcaya dönüştüğünü, şimdi ise çeşitli programlar çerçevesinde iki dilli yayınların tekrar eğilim kazandığını belirtmektedir. Troncoso 20. Yüzyılın başlarında Şili'deki ilk Arapça yayınlara örnek olarak Santiago'da yayınlanan *al Murshed* ile Concepcion'da yayınlanan *al Munir*'i göstermektedir.¹²³

Troncoso, sözkonusu yayınların yanı sıra, Levanten göçmenlerin Şili toplumundaki ayrımcılığa ve önyargılara karşı birbirlerine destek ve yardımcı olmak üzere çeşitli örgütler de kurduklarını; bunların başında 1904 yılında çoğunluğu Filistinli Arap olan göçmenler tarafından kurulan “Osmanlı Yardım Cemiyeti (La Sociedad Otomana de Beneficiencia)”nin geldiğini, daha sonra 1917 yılında Şili Ortodoks Kilisesinin açıldığını, ardından 1926'da “Müslüman Birliği Cemiyeti (La Sociedad Union Musulmana)”nin kurulduğunu, bilahare 1929'da “Humuslu Gençler Derneği” ve “Poliklinik Suriye”nin de bu örgütlenmelerin içinde yer aldığını vurgulamaktadır.¹²⁴

Latin Amerika'daki Filistinli tacirler nereye giderlerse gitsinler, tek seçenek olarak zor ama kârlı bir iş olan kapı kapı seyyar satıcılık işine girişmişlerdir. Başlangıçta tespih ve ikonlar gibi dîni el sanatları satmışlardır. Daha sonraları işlerini genişletmişler, başka ürünler de satmaya başlamışlar ve hatta kendi dükkânlarını bile açabilmişlerdir. Bunun için uzun saatler çalışmaktan geri durmamışlar, kendi tüketimlerine ise çok az para harcamaya gayret göstermişlerdir. Bunun en önemli nedeni, günün birinde Filistin'e geri

---

¹²³ Jorge Palma Troncoso, “Yo Soy Palestino”: *Resistencia y Resignificación Cultural de La Comunidad Palestina en Chile*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Santiago, Universidad de Chile, 2017, s.25.

¹²⁴ Ibid. s.24.

dönüp uzun yıllar süren sıkı çalışmalarının ve yokluklarının semeresini gösterebilmek olmuştur. Bunun için tutumluluk Filistinli göçmenlerin önemli bir özelliği olarak dikkat çekmiş, hatta Şili toplumunda “cimri” olarak algılanmalarına bile neden olmuştur. Filistinli göçmenlerin bir kısmı bu şekilde zenginleşerek anavatanlarına dönmeyi başarmışlardır. Bu da Amerikan “Eldorada” efsanesini güçlendirici bir rol oynamıştır.¹²⁵

Olguín ve Peña'nın da belirttiği gibi Filistinli göçmenlerin yoğun olarak Şili'ye ilk gelişleri 1880'li yıllara dayanmaktadır.¹²⁶ İlk olarak Buenos Aires ve Sao Paulo'ya gelen Filistinliler sayıları daha çok olan ve bu nedenle daha güçlü toplumsal örgütlenmelere sahip olan Suriyeli ve Lübnanlı göçmenler başta olmak üzere, diğer Arap göçmenlerle rekabete girmemek için, And dağlarını geçerek Atlantik'teki büyük liman şehirlerinden uzaktaki Şili gibi daha küçük ülkelere yerleşme yoluna gitmişlerdir. Bu göçmenlerin bir kısmı da kuzeye doğru devam ederek Peru, Bolivya ve hatta daha kuzeydeki Ekvador'a kadar gidip yerleşmişlerdir. Böylece, dayanışmanın yanı sıra piyasa doygunluğu gibi nedenlerden kaynaklanan diğer Arap topluluklarıyla rekabetten kaçınma şeklindeki üstü kapalı bir stratejinin izlendiği söylenmektedir. Bu da, Latin Amerika'daki en büyük ülkeler olan Brezilya, Arjantin, Meksika ve Venezuela'daki Arap diasporasının çoğunluğunu Suriye ve Lübnan kökenliler oluştururken, Şili, Peru, Honduras ve El Salvador gibi küçük ülkelerdeki Levanten Arap göçmenler arasında neden Filistinlilerin ağır bastığını gayet iyi açıklamaktadır.¹²⁷

Filistin göçünün Osmanlı Devleti'nin çöküşünün hız kazandığı 1908'den sonra giderek arttığı, bu eğilimin 1920'lerde ise daha da hızlanarak devam ettiği çeşitli

---

¹²⁵ Edna Bonacich, “A Theory of Middleman Minorities,” *American Sociological Review*, Cilt 38, Sayı 5, Ekim 1973, s. 583–594.

¹²⁶ Olguín ve Peña, 1990, op. cit. s. 34-48.

¹²⁷ Roberto Marin Guzman, *A Century Of Palestinian Immigration into Central America*, Editorial de Universidad de Costa Rica, 2000.

kaynaklarda¹²⁸ vurgulanmaktadır. 1908 Jön Türk ihtilalinden sonra, tüm Osmanlı tebasına askerlik hizmetini zorunlu kılan yeni bir askerlik kanunu yürürlüğe girmiştir.¹²⁹ Hristiyan aileler oğullarının savaşta en ön saflara sürüleceklerinden endişe ederek oğullarını askere göndermeyip canlarını kurtarma gerekçesiyle akrabalarının bulunduğu Latin Amerika'ya yollamışlardır. Hiç şüphesiz Müslüman ailelerin çoğu da aynı şeyi yapmak istemişlerdir. Ancak geçimlerini daha ziyade tarım ve hayvancılıktan kazanmalarından, eğitimlerinin ise dini eğitimle sınırlı kalmasından dolayı bunu yapacak ekonomik kaynaklar ve transnasyonal sosyal ağlara sahip olmadıkları için çok azı bu yola gidebilmiştir.¹³⁰ Bunun birkaç örneğini Santiago'daki As Salam Camii'nin Genel Sekreteri Muhammed Rumie'nin Suriye'den göç etmiş olan anne ve baba tarafından dedeleri Hassan ve Muhammed ile Gazi Halil F.'nin dedesi Abed Yusuf Halil İbrahim oluşturmaktadır.¹³¹

“*El Mercurio*” gazetesine Ağustos 2017'de bir mülakat veren Gazi Halil röportajında, Beyt Hala'dan göç etmiş olan dedesi Halil İbrahim'in Şili'ye geldikten sonra hayatının büyük bir bölümünde Hristiyan Ortodoks gibi yaşadığını, Hristiyan bir hanımla evlendiğini, diğer Filistinli soydaşlarıyla beraber Pazar günleri kiliseye gittiğini, ancak bir gün Şili çapındaki bir piyangoda büyük ikramiyeyi kazandığını radyodan öğrendiği anda hemen şükür için namaz kılmaya başladığını ve o anda tüm ailenin onun aslında Müslüman olduğunu anladığını ifade etmektedir.¹³² Bu örnekten görüldüğü gibi bölgeden göç edenler arasında Müslümanlar olsa dahi, yaşamlarını sürdürebilmek için inançlarını uygulamada güçlük çektikleri ve çareyi çoğunluğa uymakta buldukları

---

¹²⁸ Olguín ve Peña, 1990, op. cit. s. 69; Agar ve Rebolledo, 1997.

¹²⁹ M. Hacısalıhoğlu “Osmanlı İmparatorluğundan Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş: Ordu Millet Düşüncesi”, *Toplumsal Tarih*, Cilt 164, Ağustos 2007, s. 58-64

¹³⁰ Olguín ve Peña, 1990, op. cit. s.38

¹³¹ Gazi Jalil, “Hacerce Musulman”, *Diario El Mercurio, Sabado*, Sayı 987, 19.08.2017, s.10-15.

¹³² Idem.

anlaşılmaktadır. Esasen As Salam Camii'nin Genel Sekreteri Mohammed Rumie de “*El Mercurio*” gazetesine verdiği mülakatta, kendi dedeleri gibi geçen yüzyılın başlarında Şili'ye gelen Filistinli, Suriyeli ve Lübnanlıların arasında Müslümanların da bulunduğunu, ancak geldikleri ülkede kendi dinlerini uygulayabilecekleri ne bir cami ne bir mescit bulduklarını, fakat yine de 1930 nüfus sayımına bakıldığında ülkede 961 müslümanın yaşadığının gözüktüğünü belirtmektedir.¹³³

Muhammed Rumie ile yaptığımız bir söyleşide adigeçen, anne tarafından dedesi Hassan'ın Şili'ye daha önce 1895 yılında gelen ağabeyi Mahmud tarafından 1906 yılında getirildiğini; baba tarafından dedesi Muhammed'in ise Suriye'den Şili'ye 1908 yılında geldiğini, daha sonra Suriye'ye dönüp Türkmen bir hanım olan Enam Dalul ile evlendiğini, birlikte Şili'ye geldiklerini, bu evlilikten babası Tevfik'in doğduğunu belirtmiştir. Roumie, büyükannesi Enam Dalul'un hem Arapça hem de Türkmence konuştuğunu, çocuklarına da öğretmeye çalıştığını, ancak Şili'deki hayata ayak uydurabilmek için çoğunu unuttuklarını, fakat İslami inançlarını korumaya çalıştıklarını, dini vecibelerini evlerinde yerine getirdiklerini, başka Müslümanları da topladıklarını, Şili'de inanç özgürlüğünde ilerleme kaydedilmesi üzerine, babası Tevfik Roumi'nin 1989 yılında, en büyük hayali olan Şili'nin ilk camisi olarak Santiago'nun Nunoa semtindeki As-Salam Camii'ni yaptırdığını, bunun için İslam dünyasından da destek alabildiklerini ifade etmiştir.¹³⁴ Muhammed Rumi söyleşide, Müslüman dedelerinin Suriye'yi terkederek Şili'ye gelmelerinin nedeninin, ailedeki erkeklerin çoğunun Osmanlı ordusu tarafından askere alınıp şehit olmaları ve geriye sadece dedesiyle ağabeyinin kalması, bu yüzden aile

---

¹³³ Ibid.,s.13.

¹³⁴ 2017 yılında Şili'deki Büyükelçilik görevim sırasında, As Salam Camii'nin restorasyonu projesini ilettiğimiz TİKA, 2018'de caminin restorasyonunu tamamlamıştır.

büyüklerinin kararıyla onların da Latin Amerika'ya göç eden gayri müslümlerle beraber gönderilmelerinden kaynaklandığını sözlerine eklemiştir.¹³⁵

Diğer yandan, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, tüm Levant bölgesinde olduğu gibi Filistin'deki ekonomik durum da dramatik bir şekilde bozulmuş ve anavatanı terk etmek için ilave bir sebep daha ortaya çıkmıştır. 1900-1930 yılları arasında Filistin'den Şili'ye göç edenlerin çoğunluğu, Beytullahim, Beyt Hala, Beyt Sahur ve Beyt Safafa'dan gelmişlerdir. Mesela, Ekim 2019'da vefat eden¹³⁶ Filistin asıllı tarihçi ve "Arabes en America" adlı kitabın yazarı Juan Sakalha Elias'ın ailesi Ramallah'ın 12 km uzağındaki Hıristiyan köyü Taybeh'den Şili'ye göç etmiştir. Elias'ın ailesi 1915 yılında Beyrut'tan Marsilya'ya, oradan Panama'ya geçip müteakiben São Paulo ve Buenos Aires'e kadar uzanan ve bunun üstüne bir de at sırtında And dağlarının dar geçitlerinden geçerek Şili'de Pasifik kıyısındaki Valparaiso şehrine ulaştıkları zorlu bir yolculuk yapmak zorunda kalmıştır.¹³⁷

Yine, Beytullahim'de doğup büyümüş olan tanınmış Filistinli yazar ve edebiyat eleştirmeni Jabra İbrahim Jabra, çocukluk hatıralarını anlatırken, Latin Amerika'ya göç etmiş ailelerin boş evlerinin bulunduğu Filistin'deki terk edilmiş mahalle ve sokaklara değinmektedir. Jabra kitabında, bölgedeki Osmanlı topraklarının büyük bölümünün İngiliz ve Fransızların idaresine geçmesi, geri kalan topraklarda yükselen milliyetçiliğin yarattığı etki ve bunun yanı sıra hissedilen dini baskının yurt dışındaki ekonomik fırsatların çekiciliğiyle birleşmesi sonucunda zincirleme göçlerin başladığını, yeğenler, kardeşler, kuzenler ve kimi zaman ailelerin tamamının her şeylerini geride bırakarak yurt

---

¹³⁵ Muhammed Roumie, Kişisel iletişim: 15.06. 2015.

¹³⁶ Federacion Palestino de Chile, "Comunidad Palestina de Chile lamenta informar el fallecimiento de su destacado miembro Juan Sakalha Elias", <<http://www.federacionpalestina.cl/comunidad-palestina-de-chile-lamenta-informar-el-fallecimiento-de-su-destacado-miembro-juan-sakalha-elias/>>, (Erişim tarihi 20.12.2019).

¹³⁷ Juan Sakalha Elias, "Arabes en America", C.E.I.C.A.1997.

dışındaki akrabalarına katıldıklarını anlatmıştır. Jabra, geride kalanlar için ise bunun büyük bir boşluk ve terk edilmiş duygusu yarattığını, bununla birlikte, yurt dışına göçün sadece dış faktörlerden kaynaklanmadığını, bazen de şahsi gerekçelerle hareket edildiğini ifade etmiştir. Jabra, erkeklerin Batıya ilk göç edenlerin ayak izlerini takip ederek iş kurma hevesine kapılırken, kadınlar ve çocukları da refakatçi olarak yanlarında götürdüklerini belirtmiştir.¹³⁸

II. FİLİSTİNLİ GÖÇMENLERİN ŞİLİ TOPLUMUNDA YÜKSELİŞİ

1. Şili'deki Filistinli-Arap Göçmenlerin Şili Toplumuyla Bütünleşmeleri

1930'ların başlarına kadar Latin Amerika'daki Filistin toplumundaki evliliklerin % 90'ı etnik olarak grup içi yani Araplararası evlilikler olmuştur. Bunda göçmenlerin sosyo-ekonomik statüleri de önemli bir rol oynamıştır.¹³⁹ Buna karşılık, 1930'larla beraber Filistinli göçmenlerin küçük komisyoncu şeklindeki statüleri değişmeye başlamıştır. 1929'da *Wall Street'in* çöküşü ve müteakip ekonomik krizden sonra Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Latin Amerika ülkeleri de köklü değişimlere uğramış, *Rio Grande*'den *Tierra del Fuego*'ya kadar Latin Amerika çapında siyasi çalkantılar meydana gelmiştir. Sağcı hükümetler solcularla, solcu olanlar da sağcılarla yer değiştirmiştir. Arjantin'de Hipolito Yrigoyen'in reformcu hükümeti General José F. Uriburu'nun askeri diktatörlüğü tarafından devrilirken, And dağlarının ötesinde, Şili'de de Carlos Ibañez'in askeri rejiminin yerine Arturo Alessandri'nin reformcu hükümeti iktidara gelmiştir. Latin Amerika'nın büyük bölümünde popülist söylemler yükselmiş, kentlerdeki işçi sınıfı ile

---

¹³⁸ Jabra Ibrahim Jabra, *"The First Well: A Bethlehem Boyhood"*, University of Arkansas Press, 1995.

¹³⁹ Cecilia Baeza, "Palestinians in Latin America: Between Assimilation and Long-Distance Nationalism", *Journal of Palestinian Studies*, 2014.

kapitalistler geleneksel olarak dışa dönük toprak sahibi elitlerin elinden güç kapmak için el birliği yapmışlardır.¹⁴⁰

Emtia piyasasında dünya çapındaki düşüş ve Latin Amerika'nın ihracatındaki azalma siyasi liderleri kalkınma stratejilerini içe dönük olarak yeniden düzenlemeye sevk etmiş ve ithal ikamesi politikalara ağırlık vermelerine yol açmıştır. Yeni strateji yerli imalatın geliştirilmesi ihtiyacını yaratmış ve girişimlerin başlatılabilmesi için sermayeye erişimi olan insanları gerekli kılmıştır. Şili'de çoğunluğunu birkaç yüzyıl önce İspanya'dan göç etmiş ve asalet unvanı sahibi İspanyol ve Baskların oluşturduğu tutucu toprak sahiplerinin genelde bu tür ticari risklere girmekten uzak durmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Buna karşılık, çok çalışmaları sonucu sermaye zengini haline gelen Levanten göçmen tüccar kesiminin bu tür risklere atılmaktan çekinmedikleri böylece yeni ortaya çıkan Latin Amerikalı kalkınmacı hükümetlerin doğal iş ortakları haline geldikleri görülmüştür.¹⁴¹

Bugün Şili'nin en varlıklı iş insanlarından birisi olan Juan Yarur Lolas'ın izlediği başarı çizgisi bunun iyi bir örneğini teşkil etmektedir. Şili'nin başkenti Santiago'nun en seçkin semtlerinden olan *Lo Curro*'daki Türk Büyükelçiliği konutuyla komşu olan Juan Yarur malikânesini bir ziyaretimizde Yarur ailesinin torunlarından olan ve kendisi de gazeteci olan Paulina bu başarı hikâyesi hakkında bilgi vermiştir.¹⁴² Komşumuz Paulina çeşitli görüşmelerimizde, büyük dedesi Juan Yarur Lolas'ın küçük kardeşi Nicolas ile 1902 yılında Belen'den ayrıldıklarını ve Latin Amerika'da Şili ve Bolivya'da bulunan akrabalarının yanına Latin Amerika'ya göç ettiklerini anlatmıştır. Paulina, birkaç yıl

---

¹⁴⁰ Paulo Drinot and Alan Knight, “*The Great Depression in Latin America*”, Duke University Press, 2014.

¹⁴¹ Peter H. Smith, “The Rise and Fall of the Developmental State in Latin America,” Menno Vellinga (der.), *The Changing Role of the State in Latin America*, (Boulder: Westview Press, 1998), s. 51–73.

¹⁴² Esasen *Lo Curro*'daki Türk Büyükelçiliği konutu da, yine tanınmış bir Filistinli tekstilci olan Rishmague ailesinden 2014 yılında, Şili'deki Büyükelçilik görevim sırasında satın alınmıştır.

süren seyyar satıcılıktan sonra, iki kardeşin bir dükkân açtıklarını ve 1929 yılında önce La Paz'da küçük bir tekstil fabrikası kurduklarını söylemiştir.¹⁴³ 1930'ların ortalarına gelindiğinde Devlet Başkanı Arturo Alessandri (1932–1938) yönetimindeki Şili Hükümeti Juan Yarur'u, ithal ettiği makinelerden gümrük vergisi almama, diğer ithal ürünlere de düşük tarifeler uygulama, ülkenin en büyük bankası olan *Banco de Chile*'den bir milyon dolarlık kredi sağlama gibi teşvikler sunarak Santiago'da daha büyük bir faaliyet başlatmaya davet etmiştir. Yarur kardeşler bu cömert teklifi kabul etmiş ve 1936 yılında bir tekstil fabrikası kurmuşlardır. 1948 yılına gelindiğinde fabrikada 3000 işçi çalışmaya başlamış ve ülkenin pamuklu kumaş ihtiyacının % 60'ını karşılayarak Latin Amerika'nın en büyük tekstil fabrikası haline gelmiştir.¹⁴⁴

Şili'nin Suriye-Filistin Ticaret Birliği'ndeki sicil kayıtlarına göre, 1933 ve 1937 yılları arasında üçte ikisi tekstil endüstrisi veya hazır giyim sektöründe olmak üzere 147 sanayi tesisi "Arap fonları" ile kurulmuştur.¹⁴⁵ Filistinli göçmenlerin yaşadığı Latin Amerika'nın diğer bir ülkesi Honduras'ta da bu dönemde benzer projelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Filistin asıllı Jacobo Kattan'ın 1930'da kurduğu ve Orta Amerika'daki ilk giyim markası olarak tescil edilen tekstil fabrikası bunun önemli örneklerinden birini teşkil etmektedir. Kattan'lar tekstil konusunda Latin Amerika çapında uzun yıllar söz sahibi olmuş olup, bugün torunlarının bazıları Şili'de hala tekstil işiyle uğraşmaktadır.¹⁴⁶ Bir kısmı, mesela Alex Kattan, Türkiye'den de giysi ithal etmektedir. Halen Concepcion şehrindeki Filistin-Arap Merkezi'nin başkanlığını yürüten ve bu tez çalışmamız için

---

¹⁴³ Paulina Yarur, kişisel iletişim, 15 Mart 2015.

¹⁴⁴ Maurice Zeitlin, Richard Earl Radcliff, "*Landlords and Capitalists: The Dominant Class of Chile*", Princeton University Press, 1988.

¹⁴⁵ Biblioteca Nacional de Chile, "La industria Textile de Chile", <<http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-100671.html>>, 22.02.2020

¹⁴⁶ Darío Euraque, "*Reinterpreting the Banana Republic: Region and State in Honduras, 1870–1972*" Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1996.

gerekli bilgilere erişimde önemli katkıları da olan Alex Kattan bir dönem Şili Ticaret Odası'nın başkanlığını da yürütmüştür.

O dönemde, hem Şili hem de Honduras'ta, bu yeni sanayi sektörünün doğuşu, her iki ülkede özel bankaların kurulmasının da yolunu açmıştır. Zira Latin Amerika'daki bankacılık sektörünün fazla ilerlememiş olması, yatırımları için modern ve güvenilir koşullara ihtiyaç duyan Filistin kökenli bu yeni sanayicileri kendi özel bankalarını kurmaya sevk etmiştir.¹⁴⁷ Bu çerçevede, Juan Yarur'un 1937 yılında kurduğu, "*Banco de Crédito e Inversiones* (BCI)" kuruluşundan bir yıl sonra Şili'de önde gelen bankalardan biri haline gelmiş olup bu konumunu hala sürdürdüğü görülmektedir.¹⁴⁸

2. Şili'deki Filistinli-Arap Göçmenlerin Şili Siyasetinde Söz Sahibi Olmaları:

Şili'deki Filistinli-Arap Göçmen topluluğunun genişleyen ekonomik faaliyetleri başta Santiago'da olmak üzere, Şili'de kalıcı bir yerleşim sürecini hızlandırmıştır. Santiago'nun Patronato semtinde, Filistin toplumu tarafından 1917 yılında ilk Rum Ortodoks Kilisesi *San Jorge* de inşa edilmiş ve bu kilise, halkının ezici çoğunluğu Roma Katolik Kilisesine tabi olan Şili'de Ortodoks dininin Şili'deki tarihinin ilk temel kilometre taşını oluşturmuştur. Kilisesinin inşası öncesinde, Patronata'daki bir evde Ortodoks inançlarını canlı tutmaya çalışan Ortodoks Arap göçmenlerin talebi ve bu taleplere kayıtsız kalmayan Antakya Kilisesi Patriği IV. Gregory'nin talimatları üzerine, 1914 yılında Tire ve Sayda Başpiskoposu Rahip Elías Dib kıtaya Şili, Brezilya ve Arjantin'i içeren ilk ziyaretini gerçekleştirmiştir. İki yıl sonra Rahip Elías, Şili'deki ilk Ortodoks Kilisesi ayinine başkanlık etmiş ve 24 Ekim 1917 tarihinde de yeni açılan Ortodoks

---

¹⁴⁷ Peter Winn, "*Weavers of Revolution: The Yarur Workers and Chile's Road to Socialism*", New York: Oxford University Press, 1986.

¹⁴⁸ La Segunda, "Economía", <<http://www.lasegunda.com/Noticias/Economia/2013/01/815307/como-la-cuarta-generacion-de-los-yarur-se-esta-tomando-las-empresas-del-grupo>>, (Erişim tarihi 29.12.2019)

Kilisesi San Jorge'nin kalıcı rahibi olarak aslen Filistin'in Beit Jala şehrinden olan Peder Salomon Yuri'yi atamıştır.¹⁴⁹

Sözkonusu kilisenin etrafında küçük dikiş atölyeleri, giyim mağazaları ve birinci ve ikinci kuşak Filistinli göçmenlerin ikametgâhlarının bulunduğu bugün de hâlâ mevcudiyetini sürdüren etnik bir bölge ortaya çıkmıştır.¹⁵⁰ Yavaş yavaş, küçük perakendeciler ve manifaturacılar, yükselen orta sınıflara katılmışlar ve buradan da Filistinli kökenli profesyoneller ortaya çıkmıştır. Özellikle Şili'de, üniversitelerin gelişimi kalkınan orta sınıfa mükemmel fırsatlar sunmuştur. Filistinli göçmenlerin çocukları üniversiteye gitmeye ve hukuk, tıp, mühendislik ve serbest mesleklere elverişli diğer alanlarda diploma almaya teşvik edilmişlerdir. Hatta bununla da kalmamış, birçok Şili üniversitesinde öğretim görevlisi olarak kalmaya başlamışlar, aralarından ünlü tarihçiler, siyaset bilimcileri çıkmaya başlamıştır. 1940'lı yıllara gelindiğinde zenginleşen Filistinli göçmenler daha büyük evler almaya başlamışlardır.¹⁵¹ Ayrıca, iyiden iyiye güçlenen Filistin-Arap toplumunun Şili'deki gerçek sayısını ve sosyal yapısını anlayabilmek amacıyla, Ahmed Hassan Mattar tarafından 1941 yılında ilk kez “ Şili Arap Kolonisi Sosyal Rehberi (Guia Social de la Colonia Arabe en Chile)” hazırlanmıştır. Ülke çapında üç yıllık uzun ve zahmetli bir çalışma sonucunda hazırlanan bu rehberine göre 1941 yılı itibariyle Şili'de 3058 Arap ailesinin yaşadığı görülmektedir. Ancak rehberin yazarı bu rehberin de tüm çabalara rağmen gerçek rakamları yansıtmaktan uzak olduğunu,

---

¹⁴⁹ Gazan Qahhat, “Iglesia Ortodoxa: 100 Anos de Presencia en Chile”, 18.10.2018, <<https://federacionpalestina.cl/antiguo/noticia.php?id=4467>>, (Erişim tarihi: 10.04.2020).

¹⁵⁰ Le Monde, “Patronato Postcard: A Visit To Chile's Little Palestine”, <<https://www.worldcrunch.com/the-endless-war-1/patronato-postcard-a-visit-to-chile039s-little-palestine>>, (Erişim tarihi:28.12.2019)

¹⁵¹ Victor Beaume, “*Politics Resettled, The case of the Palestinian Diaspora in Chile*”, Refugee Studies Centre, Department of International Development, University of Oxford, 2019.

herşeyden önce kadınlar ve çocukların tam olarak kayıt edilemediklerini itiraf etmektedir.¹⁵²

1930'ların başlarında, Filistin asıllı orta sınıf profesyonelleri siyasete de ilgi göstermeye başlamışlardır. Şili Parlamentosuna Filistin asıllı ilk milletvekilinin 1940'ların ortasında seçildiği görülmektedir. Ancak Şili'de siyasi hayatta olmaya hevesli Filistinlilerin kilit dönemi 1950'ler olmuştur. Şili Devlet Başkanı Carlos Ibáñez'in 1952-1958 yılları arasındaki ikinci Başkanlık döneminde kabinesinde Tarım İşçi Partisi (*Partido Agrario Laborista*- PAL) üyesi, Filistin asıllı iki Bakanın görev yaptığı bilinmektedir. Bu Bakanların en tanınmışı Ekonomi ve Madencilik Bakanı Rafael Tarud Siwady olmuştur.¹⁵³ O döneme ait kaynaklarda Bakan Tarud Siwady'nin, takma adı olan "*El Turco Tarud*" lakabıyla tanındığı belirtilmektedir. Tarud Siwady'nin oğlu milletvekili Jorge Tarud da Şili siyasetinde halen aktif rol almakta olup 2017 Şili Devlet Başkanlığı seçimlerinde adaylığını koymuş ancak ilk turda elenmiştir.

Bununla birlikte, o dönemde başta sağ muhafazakâr partiler olmak üzere kurumsallaşmış köklü partilerin, Filistin ve Lübnan asıllı Levanten göçmenlerin oğullarını içlerine almaya başlangıçta hiç de istekli olmadıkları bilinmektedir. Şili'nin önde gelen Filistin asıllı politikacılarının yükselişinin, ancak PAL gibi yenilikçi ve popülist bazı partilerin giderek güç kazanmasıyla mümkün olabildiğine inanılmaktadır.¹⁵⁴

Kendisi de Filistin kökenli göçmen bir aileden gelen, akademisyen ve Latin Amerika ve Arap Dünyası Transnasyonal Akademik İşbirliği Ağı'nın (Transnational Academic Network on Latin America and the Arab World-RIMAAL)

---

¹⁵² Ahmed Hassan Mattar, *Guia Social de la Colonia Arabe en Chile*, Santiago de Chile, Imprenta: Ahues Hnos, 1941.

¹⁵³ Edesio Alvarado, "*El Turco Tarud: la verdad sobre un tiempo y una historia*", Santiago: Territorio, 1970, s. 269.

¹⁵⁴ Donald W. Bray, "The Political Emergence of Arab-Chileans, 1952–1958," *Journal of Inter-American Studies*, Cilt 4, Sayı.4, (Ekim 1962), s. 557–562.

ortak kurucusu Cecilia Baeza, 1970'lerin başlarına gelindiğinde, Şili toplumunun genelinde görülen sosyo-ekonomik ve siyasi bölünmelerin Filistin toplumunda da artan ölçüde kendini hissettirdiğini belirtmektedir. Baeza, yıllar içerisinde, sosyo-ekonomik uçurumların değiştiğini ve hâlâ “sonradan görme *Turco*”lar olarak görülmüş olsalar da, Filistin asıllı yeni zengin sanayicilerin yerel burjuvaziye girmeyi başardıklarını ve kendilerini bu sınıf ile özdeşleştirmeye başladıklarını kaydetmektedir.¹⁵⁵

Baeza, burjuva sınıfına dâhil olmayan Filistinli kökenli yeni nesil solcu politikacılar ile muhafazakâr kalan Filistin kökenli sanayiciler arasında Şili’de siyasi bölünmeyi belirgin hale getiren politik kutuplaşmanın baş gösterdiğini, bunun örneğin Filistin kökenli toplulukların hem sosyal hem de politik olarak daha homojen kaldığı Honduras gibi diğer Latin Amerika ülkelerindekilerden farklı bir durum olduğunu belirtmektedir.¹⁵⁶

1970’lerde ve 1980’lerde Soğuk Savaş bağlamında on yıllardır süren dramatik siyasi kargaşa, Şili’nin göçmen topluluğu için büyük bir geçiş dönemi başlatmıştır. 1970’te Şili’nin solcu partileri koalisyonuna aday olan Salvador Allende, Cumhurbaşkanlığı seçimini güçlü bir reformist gündemle kazanmıştır. Sanayinin kendi kendini yönetmesini ve sömürüyü kınamayı talep eden işçiler çalıştıkları fabrikaları işgal etmeye başlamışlardır. Sendika baskısına boyun eğen hükümet ülke sanayilerini kamulaştırmak için harekete geçmiş ve tekstil sektörü en emek yoğun ve işçileri en sendikalaşmış olanlardan biri olduğu için kamulaştırmayı tekstil fabrikalarıyla başlatmışlardır. Yarur fabrikasının 1971 Nisan’ında ele geçirilmesi, bu kargaşalı sürecin başlangıcına işaret etmiştir. Kısa bir süre sonra, yine Filistin asıllı tanınmış tekstilciler

---

¹⁵⁵ Cecilia Baeza, “Palestinians in Latin America: Between Assimilation and Long-Distance Nationalism”, *Journal of Palestinian Studies*, 2014.

¹⁵⁶Idem.

Cesar Sumar Pacha, Said Kattan ve Hirmas Atala'nın sahibi oldukları tekstil fabrikaları da aynı akibete uğramışlardır. Bu arada, geleneksel Şili burjuvazisi, tekstil sektörünün içine düştüğü bu duruma kayıtsız kalmış, kurtarmak için hiçbir harekette bulunmamışlardır. Aslında bazılarının göre, *Los Turcos*'un nisbeten çabuk edindikleri bu devasa servetleri kaybettiklerini görmek kimilerini içten içe memnun bile etmiştir. Üst sınıf arasındaki bu tür rekabete rağmen, Filistin kökenli sanayicilerin Salvador Allende hükümetinin sert muhalifleri olmaları bu nedenle şaşırtıcı olmamıştır. Hatta Filistin kökenli bazı sanayicilerin demokratik seçim sonucu iktidara gelen dönemin Devlet Başkanı Salvador Allende'nin hükümetine karşı General Augusto Pinochet ve arkadaşları tarafından girişilen Eylül 1973 askeri darbesinde önemli rol oynadıkları bile dillendirilmektedir.¹⁵⁷ Örneğin, Beytullahim'de doğan iki erkek kardeş, Juan ve Alberto Kassis Sabag'ın, darbeden birkaç gün önce muhalif generalleri evlerine davet ettikleri söylentiler arasındadır. Ancak Allende hükümetini destekleyen ve darbeden sonra sürgün edilmeye mahkûm olan Filistinli kökenli bireylerin de bulunduğu ve bunların başında film yönetmeni Miguel Littin, şair ve Büyükelçi Mahfûd Massis ve eski Bakan Rafael Tarud'un geldiği de bilinmektedir.¹⁵⁸

Baeza, darbeci Augusto Pinochet'in askeri hükümetinin Allende döneminde kamulaştırılan özel sermayeyi korumaya aldığını, bu çerçevede, Filistin kökenli sanayicilerin tekstil fabrikalarını da vakit geçirmeden sahiplerine iade etme yoluna gittiğine şahit olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, siyasi gözlemcilere göre rejimin neoliberal dönüşü çelişkili bir şekilde tekstil endüstrisini dize getiren başlıca neden olmuştur. 1975'e gelindiğinde, kendisi de Filistin kökenli olan Ekonomi Bakanı Jorge Cauas Lama'nın uyguladığı liberalizasyon politikaları sonucunda sektörün

---

¹⁵⁷ Idem.

¹⁵⁸ Ozren Agnic, "*Allende, El Hombre y El Politico, Memorias de Un Secretario Privado*", Santiago de Chile : RIL Editores, 2008.

uluslararası rekabete açılmasıyla üretim önceki seviyelerinin çok altına düşmüştür. Tekstil sektöründe yer edinmiş Filistin kökenli büyük ölçekli sanayicilerin çoğu ekonomik krizin olumsuz etkilerini bertaraf etmek amacıyla yatırımlarını çeşitlendirme yoluna gitmişlerdir. Bu çerçevede, emlak sektöründen medya ve perakendeye kadar çok çeşitli sektörlere açılarak ekonomik krizin üstesinden gelmişler, hatta servetlerini birkaç misline katlayarak bugün Şili'nin en zenginleri arasına girmenin yolunu açmışlardır. Buna belki de en iyi örnek, ailesi tekstil endüstrisinde başlayan, ancak bugün Şili'nin üçüncü büyük alışveriş emlak yönetimi firmasını kontrol eden bir şirketler grubu olan Said Grubunun ana hissedarı olan José Said Saffie olmuştur. Filistin kökenli diğer bazı sanayiciler arasındaki Rishmague, Abumahor veya yine Yarur aileleri özel bankacılık faaliyetlerine ağırlık vererek servetlerini korumuşlardır.¹⁵⁹

3. Şili'deki Filistin Kökenlilerin Kimlik Değişimi ve Filistin Milliyetçiliğiyle İlişkileri

Baeza'nın belirttiğine göre, 1920'lere kadar Filistinli göçmenler dört ana kimlik unsuru benimsemişlerdir: memleketleri (*Beytüllahim, Beyt Hala, Beyt Sahur*, vb.); bölgeleri (*Bilad el-Şam*); dinleri (Hristiyanlık, daha genel olarak, Kutsal Topraklar olarak adlandırılan yerden gelme bilincini de içerir) ve son olarak "Arap" oluşlarıdır. Bunların arasında kendilerini Osmanlı İmparatorluğu ile özdeşleştirenler yok denecek kadar az olmuştur ya da en azından I. Dünya Savaşı'na kadar kendilerini Osmanlı ile özdeşleştirmiş olsalar da, sonrasında ister istemez bunu terketmişlerdir. Filistin'e de yüzeysel şekilde atıfta bulunulmuşsa da bu oldukça nadir olmuştur.¹⁶⁰

Filistinli göçmenlerin Filistin kimliklerinin 1920'lerden başlayarak daha belirgin hale gelmeye ve ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Santiago'da 1920'de kurulan

---

¹⁵⁹ Baeza, 2014.

¹⁶⁰ Idem.

ve bugün Şili'nin en önemli futbol kulüplerinden biri olan “*Club Deportivo Palestino*”, Şili’de Filistinli kimliğinin öne çıktığı önemli örneklerden birini teşkil etmektedir. Kulübün, yalnızca Filistin’i isimlerine dâhil etmekle yetinmediği, takımın formalarının renklerini de kırmızı, siyah, yeşil ve beyaz seçerek Filistin bayrağının renklerini taşıdığı görülmektedir.¹⁶¹

Filistin milliyetçiliği ile bu yeni ortaya çıkan özdeşleşme, 1924-1939 yılları arasında Latin Amerika çapında Filistin’e doğrudan atıfta bulunan düzinelerce örgütün kurulduğu bir ivme kazanmaya devam etmiştir. Bu örgütlerin başlıcaları, *Palestinian Youth Society* (1924), *Club Palestina* (1938), *the Palestinian Union Center* (1929), Tela’da *Unión La Liga Palestina* (1929), San Pedro de Sula’da *Sociedad Unión Palestina* (1929), Cusco’da *Centro Unión Palestina* (1928), El Salvador’da *Sociedad Fraternidad Palestina* (1927) ve Meksika’da *Centro Social Palestino* (1929) olarak sıralanabilir.¹⁶²

1920’lerin ortalarından sonra Filistin bilincinin yükselmesi, Filistin’de kurulan ve yurt dışındaki Filistinli göçmenlerin hayatlarını gün geçtikçe zorlaştıran İngiliz mandasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Filistin asıllı tacirler, bölge Osmanlı yönetimi altındayken Latin Amerika’daki çeşitli ülkelerle anavatanları Filistin arasında, kalış sürelerine bakılmaksızın, hiçbir engelle karşılaşmadan, rahatlıkla gidip gelebilmişlerdir. Hatta birkaç yıllığına Filistin’de memleketlerinde kaldıkları, daha sonra para kazanmak için yine Latin Amerika’ya döndükleri bile olmuştur. Ancak, İngiliz Mandası altındaki Filistin’i geçici olarak ziyaret ederken ya da daimi olarak geri dönmeye

---

¹⁶¹ Club Deportivo Palestino, “History”, <<https://palestino.cl/en/history/>>, (Erişim tarihi: 29.12.2019).

¹⁶² Palestina Libre, “Comunidades palestinas de América Latina realizarán Congreso Preparatorio en Chile”, <<https://palestinalibre.org/articulo.php?a=50942>>, (Erişim tarihi: 20.12.2019).

çalışırken, kendi memleketlerinin siyasi güvensizliğinin farkında olmalarını sağlayan önemli engellerle karşı karşıya bırakılmışlardır.¹⁶³

Osmanlı yönetimi altındayken, Osmanlı vatandaşlığına sahip Filistinli göçmenlerin hepsi Filistin'e yasal olarak geri dönebilirken 1925'te bölge İngiliz Mandasının eline geçer geçmez durum aniden değişmeye başlamıştır. İngiliz Manda hükümetinin yeni vatandaşlık yasası uyarınca Filistin pasaportu çıkarmaya başlayarak güya yeni bir düzen getirmesi, bu göçmenlerin kendi anavatanlarına giriş çıkışlarda yepyeni formalitelerle karşılaşmalarına sebep olmuştur. Bundan böyle, ev sahibi ülkelerde vatandaşlık kazanmış olan göçmenlerin Filistin'e girmek için yeni vatandaşlıklarına dayanarak vize almaları gerekmiş, bu ise sonucu kesin olmaktan uzak bir süreç anlamına gelmiştir. Bu yüzden, Latin Amerika'da yaşadıkları ülkelerde vatandaşlık edinmemiş olan Filistin kökenli göçmenler, Osmanlı vatandaşlığından düştükleri için bu defa Filistin vatandaşlığına başvurmak zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte, Osmanlı vatandaşlığını resmen sona erdiren ve Manda'nın 1925 Filistin Vatandaşlık Yasası'na tabi olan vatandaşlığını elde etme koşullarını karşılamak bir hayli zor olmuştur. Aslında, Filistinli Arap göçmenlerin Filistin vatandaşlığını elde etme konusunda karşılaştıkları engeller, Filistin'de doğup yurtdışında yaşayan ve Filistin vatandaşlığını kazanmayı başarmış kişilerin sayılarının azlığından anlaşılmaktadır. 1946 yılı itibariyle, bu kişilerin sayıları ancak 465 civarında olmuştur. Buna karşılık, aynı dönemde (1920-1945), göçmenlik konusundaki Manda politikasının özünü ve bölgeyle

---

¹⁶³ Awad Halabi, "Liminal Loyalties: Ottomanism and Palestinian Responses to the Turkish War of Independence, 1919–22", *Journal of Palestine Studies*, Cilt 41, No. 3 (İlkbahar 2012), s. 19-37.

ilgili siyasi projesini gözler önüne serer şekilde, başta Avrupa'dan olmak üzere, 300.000'den fazla Yahudinin, Filistin'e göç edebildiği görülmektedir.¹⁶⁴

Göçmenler Filistin vatandaşlığına, sadece Filistin'e seyahat edebilmek için ihtiyaç duymamışlar, bazı durumlarda, geçerli vatandaşlık belgeleri sağlayamamalarından dolayı ev sahibi ülkelerdeki oturma izinlerini yenilemeleri ve vatandaşlığa başvurabilmeleri de engellenmiştir.¹⁶⁵ İngiliz Manda yasalarından çıkan değişiklikler özellikle, bunların sonucunda Meksika ve Şili'de vatansız kalan binlerce Filistinli göçmeni zor durumda bırakmış, ailelerini derinden etkilemiştir. El Salvador gibi başka Latin Amerika ülkelerinde de Filistin asıllı göçmenlerin vatansız kalmaları ticaret yapmalarına mani olmuş, geçim kaynaklarını kaybetme tehlikesiyle yüz yüze gelmişlerdir. Bu tür zorluklar karşısında, şikâyetlerini duyurabilmek için Filistin asıllı göçmenlerin örgütlenmekten başka bir çareleri kalmamıştır. Bu şekilde, İngiltere'nin Latin Amerika'daki konsolosluklarına düzinelerce şikâyette bulunmuş olup söz konusu şikâyetler Milletler Cemiyeti arşivlerinde bugüne kadar saklanmaktadır. Dilekçe sahipleri Filistin'de hâlâ toprak sahibi olduklarını ve ev sahibi ülkelerde iş yapmasına rağmen, yakın gelecekte eve geri dönmeyi planladıklarını savunmuşlardır.¹⁶⁶

Filistin'de de, “*Issa Basil Bandak*” isimli genç bir milliyetçi aktivist önderliğinde kurulan Filistin Gençlik Hareketi Latin Amerika'daki Filistin asıllı göçmenlerin içinde buldukları zor duruma dikkat çekerek, göçmen haklarının güçlü bir şekilde savunuculuğunu yapmış ve 1927 yılında “Filistin asıllı Göçmenlerin Filistin Vatandaşlığını Alma Haklarını Savunma Komitesi”ni başlatmışlardır. Komite,

---

¹⁶⁴ Mutaz Qafisheh, *The International Law Foundations of Palestinian Nationality: A Legal Examination of Nationality in Palestine Under Britain's Rule*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers -Brill Academic, 2009, s. 140.

¹⁶⁵ Baeza, 2014.

¹⁶⁶ Adam Garfinkle, “Origins of the Palestine Mandate”, *Middle East Program*, Kasım 2014

göçmenlerin şikâyetlerini toplayıp Filistin'deki Yüksek Komisere teslim etmiştir. Bunun sonucunda İngiliz Mandası yetkilileri vatandaşlık kurallarını biraz hafifletmişlerse de bunun fazla bir etkisi olmamıştır. Söz konusu Komite, 1936–39 yıllarında patlak veren “Büyük Filistin-Arap Ayaklanması”nın ardından ayaklanma sebeplerini araştırmak amacıyla kurulan İngiliz “*Peel Komisyonu*”na dilekçelerini yinelemiş, ancak bundan da önemli bir sonuç alamamışlardır.¹⁶⁷

Filistin vatandaşlığını kazanmanın formaliteleri o kadar ağır olmuştur ki birçok Filistinli göçmeni denemekten bile caydırmıştır. 1948’de İsrail devletinin kurulmasıyla da Filistin vatandaşlığı tamamen ortadan kalkmıştır. Ancak, pasaport almaya teşebbüs edenler hiç olmazsa “Filistinlilik” konusunda ilk siyasi tecrübelerini yaşamışlardır. Vatandaşlık alamamış olsalar bile, mücadeleleri, vatandaşlık iddiaları veya geri almaya çalışmaları kendi içinde anlamlı olmuştur.¹⁶⁸

Buna paralel olarak, 1930'lu yıllarda, Latin Amerika'da Filistin'deki siyasi olayları takip eden dinamik bir milliyetçi etnik basının gelişmesine tanık olunmuştur. Bunların arasında 1930-1942 yılları arasında Şili'de basılıp Peru, Bolivya ve Ekvador'a da dağıtılan “*La Reforma Al Islah*” en önemli örneklerden birini teşkil etmektedir. 1939 yılında Honduras'ta basılan “*Rumbos*” da bir diğer önemli örnek olarak görülmektedir. Filistin halkına aidiyet duygusu aşıl原因an gazetelerin ne kadar etkili oldukları, 1936–39 Filistin-Arap isyanının şehit aileleri için Şili ve Honduras toplulukları arasında fon toplanmasına öncülük etmelerinden anlaşılmaktadır. Bu yayınlar Filistin’le artan bir özdeşleşme ortaya koyarken etnik basının çoğunun İspanyolca dilinde olması bu göçmenlerin artık ev sahibi ülkelere yerleştiklerinin de açık bir göstergesini teşkil etmiştir. Şimdilerde Arapça

---

¹⁶⁷ The Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs, “Palestinian Personalities”, <<http://www.passia.org/personalities/527>>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

¹⁶⁷ Baeza, 2014.

¹⁶⁸ Idem..

öğrenmek yeniden popüler olsa da, o dönemde Latin Amerika'da doğan ikinci nesil Filistinliler, Arapça okuyup yazma yeteneklerini kaybetmeye başlamışlardır.¹⁶⁹

Anılan dönemde “milliyetçilik” adına son önemli olay, 1947 Kasım'ında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından oylanan, Filistin'in bölünmesine ilişkin karar tasarısına karşı Latin Amerika'daki seferberlik olmuştur. Filistin'in önde gelen entelektüel milliyetçilerinden *Akram Zuaiter*'in başkanlığındaki bir heyet Latin Amerika ülkelerini tek tek ziyaret ederek Latin Amerika ülkelerini Filistin'in bölünmesi lehine oy kullanmaktan vazgeçirmek için bir son dakika kampanyası başlatmışlardır. Filistin toplumlarının güçlü seferberliği sayesinde Şili, El Salvador ve Honduras, Filistin'in bölünmesiyle ilgili BM Genel Kurulu karar tasarısına çekimser oy kullanmışlardır.¹⁷⁰

Müteakip dönemde, Latin Amerika'daki Filistinli ve Arap göçmenlerin kültürel asimilasyonunun derinleşmesine tanık olunmuştur. 1970'lere gelindiğinde, dışardan evlilikler - bu bağlamda, Araplarla Arap olmayanlar arasındaki evlilikler olağan hale gelmiştir. Ebeveynleri Filistin'den göç etmiş olan yeni nesiller artık Şilili, Honduraslı, Perulu, vs olmuşlar, Filistinli-Şilili veya Filistinli-Honduraslı olarak görülmemişler, Filistin kökenli Latin Amerikalılar olarak kabul edilmişlerdir. Latin Amerika'nın çok ırklı, çok etnili toplumlarında ulusal kimlik önce gelmektedir. Bununla birlikte, Filistin ile özdeşleşme, arkadaş, aile ve iş çevreleri, Santiago'daki Filistin Kulübü¹⁷¹ veya *San Pedro de Sula*'daki Honduras Arap Kulübü¹⁷² gibi sosyal kulüpler, yemek kültürü gibi,

---

¹⁶⁹ Idem.

¹⁷⁰ Edward Glick, “Latin America and the Palestine Partition Resolution,” *Journal of Inter-American Studies* 1, no. 2 (1959), s. 211–222.

¹⁷¹ Club Palestino, “Inicio”, < <http://www.clubpalestino.cl>.>, (Erişim tarihi 29.12.2019)

¹⁷² Club Club Hondureño Arabe, “Inicio” < www.clubarabe.com/espanol/inicio.html.>, (Erişim tarihi: 29.12.2019).

kamusal alanda fazla görünürlüğü olmayan ancak özel hayatta varlığını sürdüren kültürel kimlik öğeleriyle ayakta kalmayı başarmıştır.¹⁷³

Dil ve dinden daha az güçlü olmakla birlikte, sosyo-kültürel bir uygulama olarak yemek, vatanla duygusal bağın somut bir göstergesi olmuştur. Diğer yandan, Filistinlilerin “*El Nakba* (Felaket Günü)” olarak adlandırdıkları 15 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti’nin ilan edilmesinin ve böylece Filistin’in siyasi bir varlık olarak sona ermesinin ardından Filistinli göçmenlerin de ev sahibi ülkelerdeki asimilasyonunun iyice hızlandığı çeşitli çevrelerce kabul edilmektedir. Hatta 1950’lerde “Filistin Sorunu”nun gündemdeki görünürlüğünün kaybolmaya yüz tuttuğu dahi ileri sürülmektedir. Esasen bu hiç de şaşırtıcı olmamıştır. Zira yukarıda da belirtildiği gibi, Britanya politikası, Manda döneminde, bu pencereyi büyük ölçüde zaten kapatmış olsa da, “*El Nakba*” geri dönüş seçeneğini iyice ortadan kaldırmıştır.¹⁷⁴

1960’lı yılların başlarında, Filistin kökenli Şilili entelektüel bir neslin ortaya çıkması ve anavatandan yeni göçmenlerin ortaya çıkması ile Filistin konusuna ilgi yeniden canlanmıştır. 1963’te Şili kongresinin Filistin asıllı bir üyesi olan Juan Tuma, Şili Temsilciler Meclisi’nde *Nakba*’yı anma konuşması yapmıştır.¹⁷⁵ Mart 1964’te, Filistin asıllı bir şair olan Mahfud Massis¹⁷⁶ ile komünist inançları dolayısıyla Ürdün hapisanesinde geçirdiği dört yıldan sonra Şili’ye yeni gelmiş Kudüslü bir Arapça öğretmeni olan Fuad Habash, Filistin Kurtuluş Cephesi’ni (FRELIPA) kurmuşlardır.¹⁷⁷

---

¹⁷³ Baeza, 2014.

¹⁷⁴ *BBC News*, “1799’dan Günümüze Filistin Tarihi ve Orta Doğu Sorunu”, <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44128837>>,30.12.2019

¹⁷⁵ Biblioteca de Congreso Nacional, “Labor Parlamentario”, <<https://www.bcn.cl/laborparlamentaria/wsgi/consulta/verLaborParlamentaria.py?idPersona=2928>, 23.12.2019

¹⁷⁶ Hebat El Attar, *Una Intifada Literaria. Mahfud Massis: El Poeta Palestino-Chileno*, 2010, s.77-95.

¹⁷⁷ Tahia Abdel Nasser, “Palestine and Latin America: Lina Meruane’s *Volverse Palestina* and Nathalie Handal’s *La Estrella Invisible*”, *Journal of Postcolonial Writing*, Cilt 54, 2018 - Sayı 2.

Sözkonusu Örgüt, 1962'den itibaren Habash'ın “*La Voz de Palestina*” radyo programını yürütürken edindiği deneyimle katkıda bulunabildiği, kendi gazetesi “*Palestina Patria Martir*”i çıkarmıştır. Ancak bu çabaları sınırlı sonuç vermiştir. Toplumun çoğunluğu Filistin politikasına pek ilgi duymamış güçlü işadamları sınıfı Şili'deki Arap ve Filistin milliyetçiliğinin solcu ve anti-emperyalist yönlerinin tezahür etmesinden çekinmişlerdir.¹⁷⁸

Yaser Arafat liderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü'nden (FKÖ) bir heyet Latin Amerika'da, ilk kez 1966 yılında, Şili'ye ziyarette bulunmuştur. FKÖ heyeti “FRELIPA”nın üyeleriyle bir araya gelerek dünya çapındaki tüm Filistinlileri temsil etmek üzere kurdukları Filistin Ulusal Konseyi'ne (PNC) Latin Amerika Filistinlilerini de üye olmaya davet etmişlerdir. Latin Amerika Filistinlileri bu çağrıya olumlu yanıt vermiş, buna ilaveten, Honduras, Bolivya, Peru ve Brezilya'dan gelen Filistinliler de, Latin Amerika'daki ilk Filistin Kongresi'ni organize etmişlerdir. Kıtadaki Filistin asıllı göçmen toplumlarının temsilcilerini bir araya getiren bu kongre kısa sürmüş olmakla birlikte başarılı bir deneme olarak sayılmaktadır.¹⁷⁹

Arap diasporasının etnik ve politik olarak uyanışının itici gücünü Haziran 1967'deki savaşın oluşturduğu Kuzey Amerika'dan farklı olarak, Latin Amerika için dönüm noktasını 1974 yılında, Birleşmiş Milletler'in FKÖ'yü “Filistin halkının tek meşru temsilcisi” olarak tanıması oluşturmuştur. Bu gelişmeyle birlikte, FKÖ Latin Amerika kıtasında “enformasyon ofisi” adı altında temsilcilikler açma imkânını elde etmiştir. Sırasıyla, önce 1975'te Brezilya'da, 1976'da Küba'da, 1978'de Pinochet askeri diktatörlüğü döneminde Şili'de ve 1979'da da Peru'da ofisler açarak bir temsilcilikler ağı

---

¹⁷⁸ Roberto Abu-Eid Ayub, “Históricoprogramaradial: La Voz de Palestina,” *Al Damir*, no. 74 (Aralık 2009), s. 50–51.

¹⁷⁹ Douglas Kristopher Smith, *Discursos hegemónicos y corrientes alternativas en la colectividad palestina de Chile*, Yüksek Lisans Tezi, Montreal, Quebec, Concordia University, Nisan2012

oluşturmayı başarmışlardır. Bu temsilciliklerin temel misyonu Filistin diasporasını yeniden politize etmek olmuştur. Ancak aynı zamanda zengin işadamlarından mali yardım da topladıkları için misyonlarının siyasi olduğu kadar finans ayağına sahip olduğu da görülmüştür.¹⁸⁰

“Filistin devrimi”, toplum içindeki bazı kişilerin Filistin Kulübü üyelerini Şili siyasi polisine şikâyet etmelerine varıncaya dek, Latin Amerika'daki solun siyasi mücadelelerini güçlü bir şekilde yansıtmıştır. FKÖ, özellikle Filistin Kurtuluşu Halk Cephesi'nin (PFLP) öncülüğünü yaptığı uçak kaçırma olayları başta olmak üzere, bazı yan kuruluşlarının izlediği uluslararası strateji nedeniyle, birçokları tarafından yıkıcı olarak görülmüştür. 1970'li yılların başlarından itibaren Latin Amerika'daki göçmen topluluğunu düzenli olarak ziyaret eden PFLP üyesi Jael El Arja, PFLP tarafından kaçırılan bir Air France uçağını İsraililerin bombaladığı 1976 Entebbe Operasyonunda öldürülenlerden biri olmuştur. Bu durum, Şili'de Jael el-Arja'yı tanıyan Filistinlileri dehşete düşürmüştür. Diğer taraftan, bu eylemler nedeniyle, Latin Amerika'daki imajının zedelenmesinde endişelenen FKÖ de, durumu düzeltmek amacıyla, Beyt Sahur'da doğan Katolik bir rahip ve Yaser Arafat'ın yakın danışmanı olan Peder İbrahim Ayad'ı Latin Amerika'ya göndermiştir. Bununla birlikte, Filistin toplumunun biraraya gelmesi ancak 1982 yılında Lübnan'daki *Sabra* ve *Shatila* katliamlarından sonra mümkün olabilmiştir. Filistinli iki mülteci kampında yüzlerce kişinin katledilmesi, toplumun eski bölünmüşlüğüne aşan ve Şili'de Filistinliler arasında ilk birlikteliği teşvik eden bir duygu uyandırmıştır.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Gobierno de Chile, “Relaciones Bilaterales”, < <https://chile.gob.cl/palestina/relacion-bilateral/relaciones-bilaterales>>, (Erişim tarihi: 30.12.2019).

¹⁸¹ Palestina Libre, “Sabra y Chatila: 30 años de una masacre, donde murieron más de 3.500 civiles”, < <https://www.palestinalibre.org/articulo.php?a=40760> >, (Erişim tarihi: 22.12.2019)

Şili Filistin Kulübü ile Brezilya-Filistin Dernekleri Federasyonu bir araya gelerek, Latin Amerika ve Karayipler’de mevcut tüm Filistinli örgütlenmelerin FKÖ’nün desteğiyle 1984 yılında bölgede bir kongre düzenlemesi çağrısında bulunmuşlardır. Brezilya’nın Sao Paulo şehrinde 1984 yılında yapılan Kongre sonucunda, “Latin Amerika ve Karayipler Filistin Toplulukları Konfederasyonu-COPLAC”ın kurulması mümkün olmuştur. Ayrıca, Kongre’de alınan kararlar uyarınca, “Filistin Ulusal Konseyi-PNC”ye de Latin Amerika’dan 11 temsilci seçilebilmesi önemli bir başarı olarak görülmüştür. Tüm bunlar, Latin Amerika’daki Filistin diasporasının FKÖ ile kurumsal bağlantılar kurmasını sağlamış, bu yeni bağlantıların bilhassa gençlerin motive edilmesine katkıda bulunduğu görülmüştür. Gençlerin çoğu FKÖ’nün Filistin kültürüyle yeniden bağlantı kurmak isteyen Filistinli gençler için geliştirdiği transnasyonal bir kültürel hareket olan *Sana ’ud’a* katılmış ve Brezilya, Şili ve diğer Latin Amerika ülkelerinde düzinelerce dabke dans grubu kurulmuştur. Şili’deki Filistin asıllı üniversite öğrencileri de Filistin Öğrencileri Genel Birliği’nin Şili yerel şubesini kurmuşlardır.¹⁸²

Şili, Filistin sorunu üzerinde çalışan en iyi örgütlü ve en aktif Filistin toplumuna sahip ülke olmaya devam etmektedir. Yirmi birinci yüzyılla birlikte Şili’de Filistin yanlısı hareketin profesyonelleştirilmesi sürecinin de başladığı söylenebilir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Şili’de Filistin asıllı politikacıların öteden beri sağ eğilimlilerden komünistlere kadar çok geniş bir siyasi yelpazeye yayıldıkları bir gerçek olmakla birlikte, Filistin-Arap konusuna gelince, hepsinin işbirliği içinde hareket ettiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

---

¹⁸² Palestina Soberana, “Entrevista al presidente de la Confederación Palestina Latinoamericana y del Caribe: «La COPLAC es considerada dentro de la estructura de la OLP como un movimiento de masas»” < <http://palestinasoberana.info/?p=19422> >,22.03.2020

Günümüzde de, Şili Parlamentosunda kurulan ikili Dostluk Gruplarının en büyüğü Şili-Filistin Parlamentolararası Dostluk Grubu'dur. Buna ilaveten, özellikle son dönemlerde, Şili Parlamentosu'ndaki Filistin asıllı Milletvekili ve Senatörlerin, mensubu oldukları partiye bakmaksızın, Türkiye ile de her konuda dayanışma içinde olduklarına ve Parlamento'daki Türkiye ile Dostluk Gruplarına öncülük ettiklerine şahit olunmaktadır.

Filistin kökenli zengin Şilili işadamları, 2001 yılında, Filistin'deki çocuklara yardım sağlayan ve Şili'deki topluma kültürel programlar sunup aynı zamanda siyasi lobicilik yapan Filistin Beytullahim 2000 Vakfı'nı kurmuşlardır. Vakıf, aynı zamanda "Al Damir" adlı aylık bir dergi yayınlamaktadır. Dergi'de, Şili'deki Filistin diasporası üyelerinin başarı hikâyelerine, cemiyet haberlerine ve Filistin'deki insani durum hakkındaki bilgilere yer verilmektedir. Ayrıca, Filistin-Şili haber ajansının yanı sıra Filistin'deki duruma ilişkin günlük haberler ve makaleler sunan iki web sitesi de bulunmaktadır. Siyasî ayrılıklar ve anlaşmazlıklar diaspora örgütleri içinde ve arasında hâlâ mevcut olmakla birlikte, işbirliğine engel teşkil etmemektedir. Gençler arasında Filistin'de çok az akrabalara sahip olmalarına rağmen Filistin kökenlerine ve Arapça öğrenmeye ilişkin artan bir ilgi olduğu görülmektedir.

Günümüzde, başta sosyal medya olmak üzere iletişim olanaklarının yaygınlaşması ve modern teknoloji sayesinde transnasyonal bu bağlantıların sürdürülmesinin kolaylaştığı ve artarak devam edeceği değerlendirilmektedir.

III. ŞİLİ'DEKİ FİLİSTİN TOPLUMU: DİASPORA MI? TRANSNASYONAL BAĞLANTILARA SAHİP BİR GÖÇMEN TOPLUMU MU?

Birinci bölümde transnasyonalizm ve diaspora kavramlarının uluslararası yazında mevcut çok çeşitli tanımlamalarını tarihsel bir perspektif içinde ele almıştık. Böylece,

ülke sınırları ötesinde yaşayan toplumların hangi durumlarda transnasyonal topluluklar hangi kıstaslar karşılandığında diaspora olarak adlandırılacakları hususunda çağımızın önde gelen sosyal bilimci, antropolog ve siyaset bilimcilerinin ortaya koydukları görüşler çerçevesinde geniş bir fikir edinmeye çalıştık. Esasen uluslararası alanda yapılan çok çeşitli akademik araştırmaların bu iki kavramla ilgili karışıklığı gidermek yerine istemeden de olsa her defasında yeni görüş açılarıyla konuyu çoğu zaman biraz daha karmaşık hale getirdiklerine tanık olduğumuzu belirtmeden geçemeyiz. Bunun başlıca nedenini sözkonusu iki kavramın yaşayan ve gelişmekte olan kavramlar olmalarına bağlayabiliriz.

Ancak, önceki bölümlerde Saffran'dan, Cohen'e, Brueau ve Clifford'dan Weinar, Sheffer ve Koinova'ya kadar çok çeşitli yazarlardan hangisinin tanımının bu tez çalışmasının temel argümanı olan Şili'deki Filistin toplumunun diaspora kimliğinin ortaya konulmasında kullanılabileceği konusu başlı başına bir ikilem teşkil etmektedir. Zira her bir yazarın tanımında ortaya konulan görüşlerin konuya çeşitli açılardan ışık tutarak sözkonusu iki terimin kavramsal gelişimine önemli katkıda bulunduğu kuşkusuzdur. Esasen bu tanımlar arasında bir seçim yapmak veya kendi kesin tanımımızı yaratmak gibi bir amacımızın da bulunmadığını baştan beri dile getirmiştik. Bu bakımdan, her hangi bir tercihte bulunmadan ilk bölümde diaspora tanımlarına ilişkin başlığın sonunda yer verdiğimiz ve diaspora terimi hakkındaki kavramsal tartışmaları çözmeye çalışmaksızın, diasporanın sınırlarını çizmede hem pozitivist hem de inşacı unsurları içeren bir tanıma benimseyen Koinova'nın tanımını kullanmamızın bizi bu ikilemden kurtarabileceği düşünülmektedir. Daha sonra da Bauböck'in ortaya koyduğu dört diaspora kıstasından yararlanılarak temel argümanımızın bir sağlamasının yapılabileceği değerlendirilmektedir.

Hatırlanacağı üzere Koinova diasporayı şöyle tanımlamaktadır: “*Diaspora, anavatanı oluşturan devletin ülke sınırları dışında ve bulunduğu yer ve yerlerde uzun süredir içsel bir uyum içinde yaşayan, ortak bir ulusal, kültürel ve dini kimlikle, gerçek veya tasavvur edilen bir anavatanla kalıcı bağlarla sahip olan ve gelişmiş bir iç örgütsel çerçeve ve transnasyonal bağlantılar aracılığıyla da üyelerinin toplu çıkarlarına cevap verebilen sosyal bir birlikteliktir.*”¹⁸³

Böyle bir tanımlama ve bakış açısı diasporaları, somut bazı sınırlara sahip ‘etnik gruplar’ olarak nitelendiren katı tanımlamalardan daha farklı bir konuma oturtmaktadır. Filistin diasporası fikri ise, aslında bir dizi meseleyi birden beraberinde getirmektedir. Bunların başında, Arapça’da diaspora kelimesinin bulunmaması gelmektedir. Hangi çerçevede kullanıldığına bağlı olarak, Filistinlilerin deneyimini tanımlamak için “*shatat*”(dağılma) en yaygını olmak üzere farklı sözcükler kullanılmıştır. Bazen de Yahudilerin diaspora olma deneyimlerini andıran bir şekilde bir felaketi çağrıştırmak üzere “*nakba*” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Diğerleri için diaspora terimi, özellikle de Orta Doğu’daki Filistinli mülteciler için bir hayli tartışmalı bir mesele olup, Filistinlilerin geri dönme hakkından vazgeçmiş olmalarını ve ev sahibi ülkelerde yerleşmeyi (*tawtin*) kabul ettiklerini ima etmek için geliştirilmiş bir terimdir.¹⁸⁴

Diasporalaşmayı, ev sahibi ülkelerde daimi olarak yerleşme şeklinde tanımlayan Bassma Kodmani-Darwish gibi siyaset bilimcileri de, mültecileri bekleyen geleceğin kaçınılmaz bir şekilde diasporalaşmak olduğunu belirtmektedir.¹⁸⁵ Bu durum, Oslo anlaşmalarının nihai statü boyutunu daha da kritik hale getirmektedir, zira böyle bir

---

¹⁸³ Koinova,2010.

¹⁸⁴ İbrahim Muhawi, “Translation and the Palestinian Diaspora,” *The Palestinian Diaspora in Europe, Challenges of Dual Identity and Adaptation*, Ramallah: Sama, 2005, s. 117-121.

¹⁸⁵ Bassma Kodmani-Darwish, “La question des réfugiés et l’émergence d’une diaspora palestinienne,” *Confluences Méditerranéennes*, Sayı 9,1993, s.53–60.

¹⁸⁵ Sari Hanafi, “Opening the Debate on the Right of Return”, *Middle East Report*, 2002, s. 2-7.

çözümün odak noktasında mülteci sorununun yattığını öne sürenler mevcuttur.¹⁸⁶ Ayrıca, ilgili zaman çerçevesi dikkate alınrsa, Filistin'den çıkarılmalarının daha yeni olması ve yasal statüleri gibi nedenlerden dolayı, Orta Doğu'daki Filistinli mülteciler için diaspora kavramının kullanılmayacağına dair iddiada bulunanlar da vardır.¹⁸⁷

Buna karşılık, diaspora kavramı Latin Amerika ve özelde Şili'deki Filistinlilere gelindiğinde köken mitinin sürekli canlı tutulması dinamiklerini açıklamaya yaradığı gibi Koinova'nın diaspora tanımıyla da tam olarak örtüşmektedir. Buna göre, "*Filistin diasporası anavatanı oluşturan Filistin devletinin ülke sınırları dışında yaşayan ve bulunduğu yer olan Şili'de bir asırdan fazla bir süredir içsel bir uyum içinde, ortak bir Filistin kültürel ve dini kimliğiyle (çoğunluğu Hristiyan) gerçekte varolan ve tasavvurlarında bulunan anavatanları Filistinle kalıcı bağlara bağlı olup; Şili'de her türlü, dernek, kulüp, yayın organı, ibadet yeri ve toplanma alanlarıyla gelişmiş bir iç örgütsel çerçeveye sahip olan ve dünya çapında diğer Filistinliler başta olmak üzere çeşitli transnasyonal bağlantılar aracılığıyla da üyelerinin toplu çıkarlarına cevap verebilen sosyal bir birlikteliği oluşturmaktadır,*" dememiz mümkündür.

Diaspora'nın önceki tanımlarında mevcut olan geri dönme meselesine gelince, Latin Amerika Filistinlileri için bu fikir, Orta Doğu'ya dağılmış Filistinliler için olduğu gibi bir anlam veya önem taşımadığını söyleyebiliriz. Latin Amerika'daki Filistinliler ikâmet ettikleri ve aynı zamanda millet olarak da tam olarak tabi oldukları ülkenin vatandaşlığını taşımakta olup müstakbel bir Filistin devletine kitlesel olarak geri dönüş onlar için acil bir öncelik olarak görülmemektedir. Bazı Filistinliler arasında kimlikten siyasi emellere kadar çeşitli kişisel nedenlerle Filistin'e geri dönmek isteyenler olabilir.

---

¹⁸⁶ Julie Peteet, "Problematizing a Palestinian Diaspora," *International Journal of Middle East Studies*, Cilt 39, Sayı 4, 2007, s. 627-646.

¹⁸⁷ Idem.

Ayrıca, eğer İsrail makamları yabancılar için işgal edilmiş topraklarda yaşamayı kolaylaştırmış olsaydı, Latin Amerikalı genç Filistinlilerin pek çoğunun da, en kısa zamanda Filistin'e seyahat etmek isteyeceğinin şüphesiz olduğu değerlendirilmektedir.¹⁸⁸

Nitekim, Şili'deki Filistin Federasyonu Başkanı Nadia Garib Musa, İspanyol "*El Diario*" gazetesine Ekim 2017'de verdiği bir röportajda, işgalden bu yana 70 yıldan fazla zaman geçtiğini, bunun yeterince uzun zaman olduğunu, İsrail Devleti kurulduğunda, birçok kimsenin Latin Amerika'daki Filistinlilerin kökenlilerini unutacaklarını sandığını, ancak bugün dünkü kadar canlı olduklarını, şimdi Şili'de dördüncü nesil Filistinlilerin bulunduğunu ve Filistin'e bağlılıklarını hala sürdürdüklerini ifade etmektedir. Filistinli Kadınlar Genel Birliği Başkanı Marlen Barake de sözkonusu birliğin Şili başta olmak üzere Latin Amerika çapındaki tüm Filistin asıllı kadınları bir şemsiye altında topladığını, kendilerini büyük bir ailenin parçası olarak gördüklerini belirtmektedir.¹⁸⁹

Özetlemek gerekirse, ülke dışında yaşayan Filistinlilerin durumlarının büyük çeşitlilik arz ettiğini söylemek mümkündür. Buna ilaveten, Şili'deki Filistin diasporasının Filistin'le ilgili olarak hem resmî hem de tabandan gelen tüm uluslararası kampanyaların içinde aktif bir şekilde yer aldıkları görülmektedir. Diaspora dernekleri yoluyla Filistin toplumu sürekli olarak harekete geçirilmeseydi bugün Latin Amerika ülkelerinin çoğunun Filistin'i tanımaları imkânsız olurdu. Örneğin, Filistin Belen 2000 Vakfı, Şili'de kurulmuş insani yardım kuruluşlarından biri olup, Latin Amerika çapındaki faaliyetleriyle, Filistinli çocuk ve gençlere yardım seferberliğini canlı tutmaktadır.¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ Cecilia Baeza, "*Les Palestiniens d'Amérique latine et la cause palestinienne: Chili, Brésil, Honduras (1920–2010)*", Paris, Institut d'études politiques, 2010.

¹⁸⁹ El Diario, "Inédita cita en Chile reúne a palestinos de la región en torno a su cultura", <https://www.eldiario.es/politica/Inedita-Chile-palestinos-region-cultura_0_701681100.html>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

¹⁹⁰ Palestina Libre, "Editorial", <www.palestinalibre.org/seccion.php?w=7>, (Erişim tarihi: 27.12.2019).

Boykot, hisse satışı ve yaptırım uygulama hareketleri (BDS), ABD ve Avrupa’da olduğu gibi görünür düzeylerde olmasa da özellikle Şili ve Brezilya olmak üzere Latin Amerika’da da hız kazanmıştır.¹⁹¹ Birkaç yıl önce Şili’deki Filistin Futbol Kulübü¹⁹² takım formalarında tarihi Filistin topraklarını resmettiğinde dünya çapında dikkat çekmişlerdir. Filistin kökenli birçok sanatçı Filistin’le dayanışmasını kendi eserlerinde ifade ettiğinden bu tür bir bağlılığın Latin Amerika sanat ve kültür dünyasında da mevcut olduğu gayet açıktır.¹⁹³ Buradan da anlaşılacağı üzere, Şili’deki Filistin toplumunun Filistin halkının kaderi üzerinde her zamankinden de daha çok rol oynamayı arzu ettiği aşikârdır.

Şili’deki Filistin toplumunun günümüzde, ekonomik hayatın yanı sıra, gerek kültürel gerek siyasi hayata katılım yönünden de oldukça aktif bir toplum olduğunu, Şili toplumunun kültürel ve sosyal gelişimine önemli katkıda bulunduğunu ve bunun Şili toplumu tarafından da gerektiği gibi takdir edildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Şili Parlamentosu’nun % 10’unu Filistin kökenli milletvekili ve senatörlerin oluşturması bunun önemli bir göstergesini teşkil etmektedir.¹⁹⁴ Şili’deki Filistin toplumu üyelerinin çoğunluğunun Filistin’le, bir soyadı, bir aile anısı, bazı yemek alışkanlıkları gibi bağları bulunmaktadır. Bu toplumu hala Filistinli olarak nitelendirmek mümkün müdür? Büyük bir olasılıkla evet, çünkü bunların Filistin’le bağlarını, koşulların uygun olduğu zaman, her an canlandırabilecekleri apaçık görünmektedir. Diğer yandan, kimlikler oldukça akışkandır, bu yüzden Şili’de yaşayan Filistinlilerin sayısının da 350-400.000 civarında

---

¹⁹¹ Palestina Libre, “Politica”, <<https://www.palestinalibre.org/boicot>>, (Erişim tarihi: 28.12.2019).

¹⁹² Mojado Citizen, “#CopaLibertadores: Palestino, the team of an entire people”, <<https://mojadocitizen.wordpress.com/2015/02/17/palestino-chile-palestine-futbol-libertadores/>>, (Erişim tarihi: 28.12.2019).

¹⁹³ Comunidad Palestina de Chile, “Noticias”, <<http://www.federacionpalestina.cl/la-pintura-de-la-artista-chilena-daniela-nunez-en-homenaje-a-la-lucha-libertaria-del-pueblo-palestino/>>, Erişimtarihi: 23.12.2019.

¹⁹⁴ Al Jazeera, “Palestinians in Latin America unite 'for Palestine’”, <<https://www.aljazeera.com/news/2017/01/palestinians-latin-america-unite-palestine-170115074302718.html>>, (Erişim tarihi: 15.05.2020).

olduğuna dair iddialar da tartışmalı olabilmektedir.¹⁹⁵ Bu sayı, önemli bir nüfus göstergesi olabilir, ancak kimlik boyutunun tamamını açıklamaktan uzak olduğu da bir gerçektir.

Tüm bunlar da bize göstermektedir ki, şili’deki Filistin toplumu, birinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız Bauböck’in diaspora kıstaslarından dördünü¹⁹⁶ de pekala karşılayabilmektedir. Dolayısıyla gelip geçici transnasyonal bir göçmen toplumu olarak nitelendirilmeleri kesinlikle uygun olmayacaktır.

Söz konusu kıstasları yeniden hatırlayacak olursak, *bir grubun ortak bir bölgesel kökenden çoklu varış yerlerine doğru travmatik dağılması olarak belirlenen birinci kıstasını*, büyük felaketi temsil eden, Türkçe karşılığıyla “talihsizlik günü”, yani Filistin topraklarında İsrail devletinin kuruluşunu ifade eden “nakba”nın yeterince karşıladığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ayrıca, Filistin topraklarının İngiliz mandası altına girdiği dönemde de, o sırada Latin Amerika’nın çeşitli ülkelerinde bulunan Filistinli tüccar ve ailelerinin Osmanlı pasaportlarının geçersiz sayılması ve birdenbire vatansız kalmalarını da kuşkusuz travmatik bir deneyim olarak saymak gerekmektedir.

Bauböck’in ikinci kıstasında *diasporik toplulukların ev sahibi topluma tam asimile olmaya direndikleri ve nesiller boyunca ortak grup kimliklerini korudukları* belirtilmekteydi. şili’deki Filistin toplumunun da aradan geçen yüzyılı aşkın sürede şili toplumuyla büyük ölçüde kaynaşmış olmakla beraber, Filistin Kulübü, Filistin Futbol Takımı, Filistin gazete ve radyoları gibi örneklerden de görüleceği üzere ortak grup kimliklerini hala korudukları gayet açıktır.

---

¹⁹⁵ BBC Mundo, “Claves de la petición palestina ante la ONU”,
<https://www.bbc.com/mundo/noticias/2011/09/110912_estado_palestino_preguntas_respuestas_cr>,
(Erişim tarihi: 16. 05.2020)

¹⁹⁶ Bauböck, 2010.

Bauböck, üçüncü kıstas olarak *diasporik toplulukların siyasi sınırlar ötesinde, çeşitli yerleşim yerleri arasında bağlantılar yaratıp sürdürdüklerinin* altını çizmekteydi. Şili’deki Filistin toplumu da, kurulmasına ön ayak olduğu “Latin Amerika ve Karayipler Filistin Toplulukları Konfederasyonu” ve temsilci gönderdiği “Filistin Ulusal Konseyi” gibi örneklerde olduğu üzere Latin Amerika’nın çeşitli ülkelerinde yerleşmiş Filistinli soydaşlarıyla bu tür bağlantıları kurmuş ve sürdürmüştür. Dolayısıyla bu kıstas da karşılanmış olmaktadır.

Son olarak *diaspora grupları kendilerini uzaktaki bir vatana güçlü bir şekilde bağlayıp bu vatanın geleceği ile ilgili siyasi projelerde söz sahibi olmaya çalışırlar* kıstasının da, Şili’deki Filistin toplumu açısından geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Bu bölümün başlarında sıraladığımız birçok tarihsel örnekte görüldüğü gibi Şili’deki Filistin toplumu Filistin’e olan bağlılığını her daim sürdürmüş ve hatta Latin Amerika kıtasındaki yüzyılı aşan varlıkları boyunca Filistin’i birçok defa yeniden diriltmişlerdir.¹⁹⁷

---

¹⁹⁷ Baeza, 2010.

SONUÇ

Çalışmanın ilk bölümünde ortaya konulduğu gibi transnasyonal topluluklar diasporaları da içermekte ancak her transnasyonal topluluk diaspora tanımına girmemektedir. Birinin kimlik, diğerinin hareketlilikle ilgili olduğunu, diaspora yaklaşımları kolektif kimliğin çeşitli veçhelerine odaklanırken transnasyonal yaklaşımların sınır ötesi hareketlilikle ilgilendiğini söylemek mümkündür. Terimlerin kullanımı genellikle iç içe geçse de, diaspora olayının, daha geniş bir anlam ifade eden transnasyonal sosyal oluşumların bir alt kümesi olarak kabul edilebileceği değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, diaspora ve transnasyonalizm göç ve çok daha geniş bir kategori olan küreselleşme çalışmalarından da açık bir şekilde ayrılmaktadır.

Diaspora kavramı travmatik olsun ya da olmasın anavatanından uzaklaşarak başka topraklara dağılma ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan bir çeşit kolektif kimlikle ve değişen yoğunlukta da anavatanla ve göç edilen ülkeyle olan bağlarla ilgilidir diyebiliriz. Akademik araştırmacılar diaspora terimini kullandıklarında daha çok birkaç kuşak süren uygulamaya bakarken transnasyonal analizciler en son göç akımlarıyla ilgilenebilirler. Bunun da iki kavram arasındaki en temel ayırt edici özelliği oluşturduğunu söyleyebiliriz.

İlk bölümde ayrıntılı bir şekilde ele adığımız gibi sosyal bilimci Bauböck de, diaspora ve transnasyonalizm olgularını birbirinden ayırt edebilecek kıstaslar üzerinde dikkatle düşünmek gerektiğini belirterek diasporayı anlamak için dört kıstastan yararlanılabileceğini; fakat bunların ilk üçünün kendi başına veya toplu olarak yeterli olmadığını, ancak dördüncü kıstasın da bulunmasıyla bu ayrımın daha net anlaşılabilceğini öne sürmüştür.

Bu çerçevede, bu çalışmanın ana sorunsalı olan ve ikinci bölümde geniş bir şekilde ele aldığımız Şili'deki az bilinen diaspora örneklerinden olan Filistin-Arap toplumunun diaspora olarak kabul edilip edilemeyeceği sorunsalının çözümünde uluslararası yazında şimdiye değin ortaya konulmuş en açık ve anlaşılabilir kıstaslar olduğunu düşündüğümüz Bauböck tarafından ortaya atılan söz konusu dört kıstası da kullanarak argümanımızı ispatlamaya çalışmış bulunmaktayız.

Şili'deki Filistin-Arap toplumunun, travmatik dağılmadan, anavatan dışında bir kaç nesildir ayrı bir kolektif kimliği sürdürmeyi başarabilen bir toplum olmasına kadar diasporanın en eski ve Koinova'nın ortaya attığı gibi hem pozitivist hem de inşacı görüşlerin harmanlandığı yeni tip tanımlarının hepsine uyduğunu söylemek mümkünse de bunu tartışmalı bulanlar olabilirdi. Zira, en başta, diaspora olma durumlarının antik çağlardan bu yana geleneksel olarak diaspora olarak kabul edilen Yahudi veya Ermeni toplumu kadar eski olmaması buna gerekçe olarak gösterilebilirdi.

Ancak bu çalışmamızın temel argümanını oluşturduğu gibi Latin Amerika'da ve özellikle Şili'deki Filistin toplumu bağlamında “diaspora” kavramının kullanılmasının başta köken mitinin sürekli canlı tutulması olmak üzere uluslararası yazında ortaya konulan bir çok kıstası karşılaması nedeniyle gayet uygun olduğu kesindir. Kimliklerinin oluşturulmasındaki geri dönme meselesine gelince, Latin Amerika Filistinlileri için bu fikir, Orta Doğu'ya dağılmış Filistinliler için olduğu gibi bir anlam veya önem taşımayabilir. Zira Latin Amerika'daki Filistinliler ikâamet ettikleri ve aynı zamanda millet olarak da tam olarak tabi oldukları ülkenin vatandaşlığını taşımakta ve müstakbel bir Filistin devletine kitlesel olarak geri dönüş gibi bir öncelikleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Şili toplumuyla güçlü bir şekilde bütünleşmiş olan Filistin diasporasının bugün gelinen noktada Şili'nin iç ve dış politikasının şekillenmesinde önemli rol

oynadığı, halen Şili Parlamentosu'nun %10'unu oluşturdukları ve ülkenin Filistin politikasını yönlendirmede son derece etkin oldukları da bir gerçektir.

İlk bölümdeki incelememizde Bauböck'in kıstaslarının dışına çıkan bazı durumlarda bile diaspora olgularına rastlamamızın mümkün olduğunu tespit etmiştik. Hatta diasporanın, daha yaygın göçmen transnasyonalizmi modellerinden sapma gösteren ve bu nedenle açıklanmaya ihtiyaç duyan özel bir transnasyonalizm olgusu şeklinde ortaya çıktığını söylemizin dahi mümkün olduğunu belirtmiştik. Yine de Bauböck'in anahtar role sahip dördüncü ve son kıstasının, diaspora oldukları tartışmasız olarak kabul edilen toplumlar bakımından ne kadar uygunsa, anavatanları olan Filistin topraklarıyla transnasyonal bağlarını halen sürdüren ve Filistin'in geleceği için mücadele veren Şili'deki Filistin-Arap toplumu için de bir o kadar uygun olduğunu ikinci bölümün sonunda yaptığımız tespitlerle açık bir şekilde ortaya koymuş olduğumuz değerlendirilmektedir.

Buna ilaveten, Filistin-İsrail ihtilafı ilgili BM kararları çerçevesinde (242, 338, 1397 ve 1515), Yol Haritası ve Arap Barış Girişimi zemininde oluşturulacak, tanınmış sınırlar içinde yanyana yaşayacak iki devletli çözüm vizyonu ve bu çerçevede Doğu Kudüs'ün, 1967 sınırları temelinde oluşturulacak bağımsız ve egemen Filistin Devleti'nin başkenti olmasına dayalı adil ve kalıcı bir çözüme kavuşmadığı sürece, başta Filistin dışında en yoğun Filistinli nüfusunun yaşadığı Şili'deki olmak üzere, dünyanın çeşitli yerlerindeki Filistin toplumlarının diaspora kimliklerini her geçen gün daha da güçlenerek sürdüreceklerini söylemek abartılı olmayacaktır. Zira anavatan topraklarındaki sorunun devamı, buldukları ülkelerle entegrasyon oranları ne kadar derin ve başarılı olursa olsun, aile bağları, anavatandaki hükümet ve siyasi örgütlenmelerin baskı veya girişimleri gibi çeşitli transnasyonal bağlantılar yoluyla, Filistinli kimlik ve aidiyetlerini de daimi olarak canlı tutmaya devam edeceklerdir.

Bu süreç içerisinde, Şili'deki Filistin diasporasının etkili lobi faaliyetleriyle, Filistin'in Birleşmiş Milletler'e 2011 Eylül ayında yaptığı üyelik başvurusunu, keza Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 29 Kasım 2012 tarihinde yapılan oylamayla "üye olmayan gözlemci devlet" statüsü kazanmasını Şili'nin kuvvetli bir şekilde desteklemesini sağladığı gibi, diğer ülkelerdeki Filistin diasporası mensuplarının da buldukları ülkenin iç ve dış politikalarını Filistin davası yönünde etkilemeye devam edeceklerini söylemek isabetli bir yaklaşım tarzı olacaktır.

Öte yandan, Şili'deki Filistin diasporasının, ülkede nüfus olarak biraz daha az olmakla beraber aydın kesim üzerinde hatırı sayılır etkisi bulunan Yahudi diasporasıyla uyumlu sayılabilecek ilişkilere sahip olduğunu, iki toplum arasında önemli bir gerilim yaşanmadığını, hatta dönem dönem ülke makamlarının da girişimleriyle bazı yakınlaşmaların da vaki olduğunu belirtmekte yarar görülmektedir.

Son olarak değinmekte yarar gördüğümüz bir husus da, Şili'deki Filistin veya diğer diasporalar bağlamında doğrudan geçerli olmasa da diaspora ve transnasyonalizm kavramlarına olabilecek etkileri nedeniyle 2019 sonunda ilk kez Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkıp küresel hale gelen ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından 12 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgınının yaratacağı etkilerdir.

Küreselleşen dünyamızda, giderek önem kazanan terimler olan transnasyonalizm ve diaspora kavramlarının bu yükselişlerinin Covid-19 sonrası dünyada devam edip etmeyeceği merak konusudur. Göç konusu bundan sonra nasıl bir mecra izleyecektir? Bu soruların cevabı büyük bir olasılıkla Covid-19'un hayatımızda ne kadar kalacağı ile bağlantılıdır. Pandeminin uzun sürmesi ve toplumlarda normal hayatın akışını değiştiren derin ve sarsıcı etkiler bırakması halinde diaspora, transnasyonalizm, göç politikaları hatta küreselleşme gibi kavramların gözden geçirilmesinin gerekebileceği

düşünülmektedir. Zira uzun süre yeni göçlerle beslenmeyen diasporaların artık diaspora olmaktan çıkıp asimile olabilecekleri, transnasyonal hareketliliğin de bununla bağlantılı olarak giderek zayıflayabileceği değerlendirilmektedir. Tüm bunların sonucunda akademisyenlerin bu kavramlar için yepyeni tanımlar ortaya atmaları da ihtimal dâhilindedir.

KAYNAKÇA

Abu-Eid Ayub, R. (2009). Históricoprogramaradial: La Voz de Palestina. *Al Damir*, 74: 50–51.

Agar, L. ve Rebolledo, A. (1997). *El Mundo Arabe y America Latina*. Madrid-Prodhufi. s. 284-285.

Agnic, O. (2007). *Allende, El Hombre y El Politico, Memorias de Un Secretario Privado*, Santiago: RIL Editores.

Adamson, F. B. (2002). Mobilizing for the transformation of home: Political identities and transnational practices. Al-Ali, N. Ve Koser, K. (Der.), *New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home* içinde, (ss.155-168). London: Routledge.

Adamson, F. B. (2005a). Globalization, transnational political mobilization, and networks of violence. *Cambridge Review of International Affairs*, 18 (1): 31-49.

Adamson, F. B. (2005b). Global liberalism vs. political Islam: Competing ideological frameworks in international politics. *International Studies Review*, 7 (4): 547-569.

Adamson, F. B. (2006). People across borders: International migration and national security. *International Security*, 31 (1): 165-199.

Adamson, F. B. Ve Demetriou, M. (2007). Remapping the boundaries of “state” and “national identity”: Incorporating diasporas into IR theorizing. *European Journal of International Relations*, 13 (4): 489-526.

Al-Ali, N., Black, R. ve Koser R. (2001). The limits to “transnationalism”: Bosnian and Eritrean refugees in Europe as emerging transnational communities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24 (4): 578-600.

Alba, R. (2003). *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*. Cambridge: Harvard University Press.

Altamirano, T. (2006). *Remesas y nueva fuga de ‘cerebros’: Impactos transnacionales*. Lima: Pontificia Universidad Católica del Perú.

Alvarado E. (1970). El Turco Tarud: la verdad sobre un tiempo y una historia. *Santiago: Territorio*, s. 269.

Avrupa Birliği (2019). Migration and Development. 22.11.2019 tarihinde <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0390:FIN:EN:PDF> adresinden erişildi.

Baeza C. (2010). *Les Palestiniens d'Amérique latine et la cause palestinienne: Chili, Brésil, Honduras (1920–2010)*. Paris, Institut d'études politiques.

Baeza, C. (2011). Women in Arab-Palestinian Associations in Chile: Long Distance Nationalism and Gender Mixing. *Al-Raida*, 133: 18-32.

Baeza, C. ve Brun E. (2012). La diplomacia chilena hacia los paíes árabes: entre posicionamiento estratégico y oportunismo comercial. *Estudios Internacionales*, 171 - ISSN 0716-0240 • 61-85, Instituto de Estudios Internacionales - Universidad de Chile

Baeza, C. (2014). Palestinians in Latin America: Between Assimilation and Long-Distance Nationalism. *Journal of Palestinian Studies*, 43 (2): 59–72.

Bauböck, R. (2010). Cold constellations and hot identities: Political theory questions about transnationalism and diaspora. Bauböck, R. ve Faist, T. (Der.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* içinde, (ss 295-321). IMISCOE-Amsterdam University Press.

BBC Mundo (12 Ocak 2011). Chile se une al reconocimiento del Estado palestino: Al menos ocho naciones de AL apoyan al Estado palestino.

Beaume, V. (2019). *Politics Resettled, The case of the Palestinian Diaspora in Chile*. Refugee Studies Centre, Department of International Development, University of Oxford.

Biblioteca de Congreso Nacional. Labor Parlamentario. 12.02.2020 tarihinde <https://www.bcn.cl/laborparlamentaria/wsgi/consulta/verLaborParlamentaria.py?idPersona=2928> adresinden erişildi.

Biblioteca Nacional de Chile, “La industria Textil de Chile”, 22.02.2020 tarihinde <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-100671.html> adresinden erişildi.

Birleşmiş Milletler (2019). News. 29.12.2019 tarihinde <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html> adresinden erişildi.

Birleşmiş Milletler. (2019). International Migration-2019. 17.01.2020 tarihinde https://www.un.org › desa › wallchart › docs › MigrationStock2019_Wallchart adresinden ulaşıldı.

BMMYK (2019). Figures at a Glance. 22.12.2019 tarihinde <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> adresinden erişildi.

Bonacich, E. (1973 Ekim). A Theory of Middleman Minorities. *American Sociological Review*, 38 (5): 583–594.

Boccagni P. (2010). Private, public or both? On the scope and impact of transnationalism in immigrants' everyday lives. Bauböck, R. ve Faist, T. (Der.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* içinde, (s.s. 185-204). IMISCOE-Amsterdam University Press.

Boletin de Leyes, Cilt 13, Sayı 11, 1845, s. 164-165.

Bray, D. W. (1962 Ekim). The Political Emergence of Arab-Chileans, 1952–1958. *Journal of Inter-American Studies*, 4 (4), s.s. 557–562.

Brubaker, R. W. (1996). *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brubaker, R. W. (2000). Accidental diasporas and external “homelands” in Central and Eastern Europe: Past and present. *Institute for Advanced Studies, Political Science Series 71*. Vienna. 26.03.2019 tarihinde www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_71.pdf. adresinden erişildi.

Brubaker, R. W. (2004). *Ethnicity Without Groups*. Cambridge: Harvard University Press.

Brubaker, R. W. (2005). The “diaspora” diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 28 (1): 1-19.

Brubaker, R. W. ve Cooper, F. (2001). Beyond “identity”. *Theory and Society*, 29 (1): 1-47.

Brubaker, R. W., Feischmidt, M., Fox, J. ve Grancea, L. (2006). *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton: Princeton University Press.

Bruneau, M. (2004). *Diasporas et espaces transnationaux*. Paris: Anthropos-Economica.

Çaglar, A. (2004). “Citizenship light”: Transnational ties, multiple rules of membership, and the “pink card”. Friedmann, J. ve Randeria, S. (Der.), *Worlds on the Move: Globalisation, Migration and Cultural Security* içinde, (s.s. 273-292). London: Taurus.

Chuaqui, Benedicto. (1942-45). *Memorias de un Emigrante: Imágenes y confidencias*, Santiago de Chile: Ediciones Orbe.

Clifford, J. (1994a). *The Black Atlantic: Modernity and Double-Consciousness*. Cambridge: Harvard University Press.

Clifford, J. (1994b). Diasporas. *Cultural Anthropology*, 9 (3): 302-338.

Club Deportivo Palestino (2019). History. 17.01.2019 tarihinde <https://palestino.cl/en/history/> adresinden erişildi.

Club Hondureño Arabe (2019). Inicio. 21.02.2019 tarihinde www.clubarabe.com/espanol/inicio.html adresinden erişildi.

Club Palestino (2019). Inicio. 21.02.2019 tarihinde <http://www.clubpalestino.cl> adresinden erişildi

Comunidad Palestina de Chile (2020). Noticias. 18.02.2020 tarihinde <http://www.federacionpalestina.cl/la-pintura-de-la-artista-chilena-daniela-nunez-en-homenaje-a-la-lucha-libertaria-del-pueblo-palestino/> adresinden erişildi.

Cohen, R. (1997). *Global Diasporas: An Introduction*. London: UCL Press.

Cohen, R. (2009). Solid, ductile and liquid: Changing notions of homeland and home in diaspora studies. Ben-Raffael, E. ve Sternberg, Y. (Der.), *Transnationalism: Diasporas and the Advent of a New (Dis)order* içinde, (s.s.117-134).

Collier, P. (2000). Economic causes of civil conflict and their implications for policy. Policy Research Working Papers. The World Bank, Washington, D.C.

Collier, P. ve Hoeffler, A. (2000). Greed and grievance in civil war. Policy Research Working Papers. The World Bank, Washington, D.C.

Collins, P. H. ve Andersen, M. (eds.) (2007). *Race, Class and Gender: An Anthology*. Belmont: Wadsworth Publishing.

Cortes, G. (1998). Migrations, systèmes de mobilité, espaces de vie: À la recherche de modèles. *L'Espace géographique*, 3: 265-275.

Crane, D. (1971). Transnational networks in basic science. *International Organization*, 25 (3): 585-601.

De Haas, Hein (2006). *Engaging diasporas: How governments and development agencies can support diaspora involvement in the development of origin countries*. University of Oxford International Migration Institute. 20.03.2019'da <https://heindehaas.files.wordpress.com/2015/05/2006-engaging-diasporas.pdf> adresinden erişildi.

Drinot P. ve Knight A. (2014). *The Great Depression in Latin America*. Duke University Press, 2014

Eisenstadt, S. N. (2006). *The Great Revolutions and the Civilizations of Modernity*. Leiden: Brill Academic Publishers.

El Attar, H.A. (2010). Una intifada literaria. Mahfud Massís: El poeta palestino-chileno. *Estudios Interdisciplinarios De América Latina Y El Caribe*, 21(2): 77-95. 20.02.2019 tarihinde <http://eial.tau.ac.il/index.php/eial/article/view/30>, adresinden erişildi.

Encyclopaedia Britannica. Diaspora. 12.11.2019 tarihinde <https://www.britannica.com/topic/diaspora-social-science> adresinden erişildi.

Esman, M. (1986). Diasporas and international relations. Sheffer, G. (Der.), *Modern Diasporas in International Politics* içinde, (ss.333-349). London: Croom Helm.

Euraque, D. (1996). *Reinterpreting the Banana Republic: Region and State in Honduras, 1870–1972*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Euronews (2019). Dünya genelinde yerinden edilen mülteci sayısı 70 milyonu aştı, yarıdan fazlası çocuk. 28.12.2019 tarihinde <https://tr.euronews.com/2019/06/20/dunya-genelinde-multeci-sayisi-70-milyonu-asti-yaridan-fazlasi-cocuklar> adresinden erişildi.

Faist, T. (1998). Transnational social spaces out of international migration: Evolution, significance and future prospects. *European Journal of Sociology*, 39 (2): 213-247.

Faist, T. (1999). Developing transnational social spaces: The Turkish-German example. Pries, L. (Der.), *Migration and Transnational Social Spaces* içinde, (ss. 36-72). Ashgate: Aldershot.

Faist, T. (2000a). Transnationalization in international migration: Implications for the study of citizenship and culture. *Ethnic and Racial Studies*, 23 (2): 189-222.

Faist, T. (2000b). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford. Oxford University Press.

Faist, T. (2001). Dual citizenship as overlapping membership. *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, 3(1). 15.08.2019 tarihinde www.dspace.mah.se/dspace/bitstream/2043/691/1/Workingpaper30.pdf adresinden erişildi.

Faist, T. (2004). Towards a political sociology of transnationalization. *European Journal of Sociology*, 45 (3): 331-366.

Faist, T. (2008). Migrants as transnational development agents: An inquiry into the newest round of the migration-development nexus. *Population, Space and Place*, 14 (1): 2142.

Faist, T. (2009a). The transnational social question: Social rights and citizenship in a global context. *International Sociology*, 24 (1): 7-35.

Faist, T. (2009b). Diversity – a new mode of incorporation? *Ethnic and Racial Studies*, 32 (1): 171-190.

Faist, T. (2009c). Making and remaking the transnational: Of boundaries, social spaces and social mechanisms. *Spectrum: Journal of Global Studies*, 1 (2): 66-88.

Faist, T. (2009d). Transnationalization and development: Towards an alternative agenda. *Social Analysis*, 53 (3): 38-59.

Faist, T. (2010). Towards transnational studies: World theories, transnationalization and changing institutions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (1).

Faist, T. ve Kivisto, P. (2008). *Dual Citizenship in Global Perspective: From Unitary to Multiple Citizenship*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Fitzgerald, D. (2005a). *State and emigration: A century of emigration policy in Mexico*. Center for Comparative Immigration Studies, University of California, San Diego. 11.04.2019 tarihinde www.ccis-ucsd.org/PUBLICATIONS/wrkg123.pdf adresinden erişildi.

Fitzgerald, D. (2005b). Nationality and migration in modern Mexico. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31 (1): 171-191.

Fitzgerald, D. (2006a). Rethinking emigrant citizenship. *New York University Law Review*, 81 (1): 90-116.

Fitzgerald, D. (2006b). Towards a theoretical ethnography of migration. *Qualitative Sociology* 29 (1): 1-24.

Fraser, N. (1992). Rethinking the public sphere: A contribution to the critique of actually existing democracy. Calhoun, C. (Der.), *Habermas and the Public Sphere* içinde (ss. 109-137). Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press.

Friedmann, J. (1986). The world city hypotheses. *Development and Change*, 17 (1): 69-84.

Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: Avon Books.

Gagnon, A.G. ve Tully, J. (eds.) (2001). *Multinational Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gamlen, A. (2006). Diaspora engagement policies: What are they, and what kinds of states use them? *Centre on Migration, Policy and Society Working Paper Series*, 32.

García-Acevedo, M. (2003). Politics across borders: Mexico's policies toward Mexicans in the United States. *Journal of the Southwest*, 45 (4): 533-555.

Garfinkle, A. (2014 Kasım). Origins of the Palestine Mandate. *Middle East Program*. Foreign Policy Research Institute.

Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

Gilroy, P. (1993). *The Black Atlantic: Double Consciousness and Modernity*. Cambridge: Harvard University Press.

Glick, E. (1959). Latin America and the Palestine Partition Resolution. *Journal of Inter-American Studies*, 1 (2), s.s. 211–222.

Glick Schiller, N. (1999). Transmigrants and nation-states: Something old and something new in the US immigrant experience. Hirschman, C., De Wind, J. ve Kasinitz, P. (Der.), *The Handbook of International Migration: The American Experience* içinde, (ss. 94-119). New York: Russell Sage Foundation.

Glick Schiller, N. (2003). The centrality of ethnography in the study of transnational migration: Seeing the wetland instead of the swamp. N. Foner (ed.), *American Arrivals* içinde. (ss. 99-128) . Santa Fe: School of American Research.

Glick Schiller, N. (2004). Transnationality. Nugent, D. ve Vincent, J. (Der.), *A Companion to the Anthropology of Politics* içinde (ss. 44-67). Malden: Blackwell.

Glick Schiller, N. (2005). Transnational social fields and imperialism: Bringing a theory of power to transnational studies. *Anthropological Theory*, 5 (4): 439-461.

Glick Schiller, N. (2009). A global perspective on migration and development. *Social Analysis*, 53 (3): 14-37.

Glick Schiller, N. ve Çağlar, A. (2009). Migrant incorporation and city scale: Towards a theory of locality in migration studies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35 (2): 177202.

Glick Schiller, N. ve Fouron, G. (1998). Transnational lives and national identities: The Identity politics of Haitian immigrants. Smith, M.P. ve Guarnizo, L. (Der.), *Transnationalism from Below* içinde (ss. 130-161). New Brunswick: Transaction Publishers.

Glick Schiller, N., Basch, L. ve Szanton-Blanc C. (1992). *Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered*. New York: The New York Academy of Sciences.

Glick Schiller, N., Basch, L. ve Szanton-Blanc C. (1995). From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological Quarterly*, 68 (1): 48-63.

Glick Schiller, N., Çağlar, A. ve Guldbrandsen, T.C. (2006). Beyond the ethnic lens: Locality, globality, and born-again incorporation. *American Ethnologist*, 33 (4): 612-633.

Gobierno de Chile (2019). Relaciones Bilaterales. 22.12.2019 tarihinde <https://chile.gob.cl/palestina/relacion-bilateral/relaciones-bilaterales> adresinden ulaşıldı.

Gonzalez, N. (1992). *Dollar, Dove, and Eagle: One Hundred Years of Palestinian Migration to Honduras*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Guzman, M. R. (2000). *A Century Of Palestinian Immigration into Central America: A Study of Their Economic and Cultural Contributions*. Editorial de la Universidad de Costa Rica.

Hacısalıhoğlu, M. (2007 Ağustos). Osmanlı İmparatorluğundan Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş: Ordu Millet Düşüncesi. *Toplumsal Tarih*, 164, 58-64.

Halabi, A. (2012 ilkbahar). Liminal Loyalties: Ottomanism and Palestinian Responses to the Turkish War of Independence, 1919–22. *Journal of Palestine Studies*, 41 (3): 19-37.

Hanafi, S. (2002 ilkbahar). Opening the Debate on the Right of Return. *Middle East Report*, (222): 2–7.

Hernandez, A.R. (1994). Turcofobia: Discriminación antiárabe en Chile, 1900–1950. *Historia/ Santiago* (28), s.s. 248–272.

Huntington, S. (2004). *Who Are We? Challenges to America's National Identity*. New York: Simon & Schuster.

IOM (2006). Results of the survey on engaging diasporas for development, Mainstreaming Migration into Development Policy Agendas içinde. *International Migration Dialogue Series* (8). 30.04.2019 tarihinde www.iom.int adresinden erişildi.

Ionescu, D. (2006) Engaging Diasporas as Development Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers. *IOM Migration Research Series*, 26.

Ibrahim J.J. (1995). *The First Well: A Bethlehem Boyhood*. University of Arkansas Press.

Jacobson, D. (1996). *Rights across Borders: Immigration and the Decline of Citizenship*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Jalil F. G.,(2017, 19 Ağustos). Hacerse Musulman. Sabado/El Mercurio, Economía y Negocios, 11.04.2019 tarihinde <http://www.economiaynegocios.cl/noticias/noticias.asp?id=389556> adresinden erişildi.

Jones-Correa, M. (2001). Institutional and contextual factors in immigrant naturalization and voting. *Citizenship Studies*, 5 (1): 41-56.

Jones-Correa, M. (2005). Bringing outsiders in: Questions of immigrant incorporation. Wolbrecht, C. ve Hero, R. (Der.), *The Politics of Democratic Inclusion* içinde, (ss. 75-102). Philadelphia: Temple University Press.

Karpat, Kemal H. (1985). The Ottoman Emigration to America, 1860–1914. *International Journal of Middle East Studies*, 17(2), 85-92.

Kastoryano, R. (2000). Immigration, communautés transnationales et citoyenneté. *Revue internationale des sciences sociales*, 165: 353-359.

Kastoryano, R. (2006). Le nationalisme transnational turc ou la redéfinition du nationalisme par les Turcs de l'extérieur. Berthomière, W. ve Chivallon, C. (Der.), *Les diasporas dans le monde contemporain* içinde (ss. 87-105). Paris: Karthala-MSHA.

Kaygusuz, Ö. (2012). Osmanlı Devleti ile Şili Arasında Diplomatik İlişkilerin Başlangıcı. Seçkin F.(Der.), *Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika-Başlangıç Dönemi* içinde, (ss. 273-319). Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi Basımevi.

King, A. (ed.) (1991). *Global Cities: Post-Imperialism and the Internationalization of London*. London: Routledge.

King, C. (1998). Introduction: Nationalism, transnationalism, and postcommunism. King, C. ve Melvin, N.J. (Der.), *Nations Abroad: Diaspora Politics and International Relations in the Former Soviet Union* içinde (ss. 1-26). Boulder: Westview Press.

King, C. ve Melvin, N. J. (1999). Diaspora politics: Ethnic linkages, foreign policy and security in Eurasia. *International Security*, 24 (3): 103-138.

King, R. (1986). *Return Migration and Regional Economic Problems*. London: Croom Helm.

King, R. Ve Christou, A. (2008). Cultural geographies of counter-diasporic migration: The second generation returns “home”. University of Sussex, Brighton, Sussex Migration Working Paper 45.

King, R. ve Christou, A. (2010). Cultural geographies of counter-diasporic migration: Perspectives from the study of second-generation “returnees” to Greece. *Population, Space and Place*, 16 (2): 103-119.

Kodmani-Darwish, B. (1994). La question des réfugiés et l'émergence d'une diaspora palestinienne. *Confluences Méditerranéennes*, 9: 53–60.

Kodmani-Darwish, B. (1997). *La diaspora palestinienne*. Paris: PUF.

Koinova, M. (2009). Diasporas and Democratization in the Post-communist World. *Communist and Post-communist Studies*, 42 (1): 41-64. 19.01.2020 tarihinde <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2009.02.001> adresinden erişildi.

Koinova, M. (2010). Diasporas and international politics: Utilising the universalistic creed of liberalism for particularistic and nationalist purposes. Bauböck, R. ve Faist, T. (Der.) *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* içinde (ss. 149-166) IMISCOE-Amsterdam University Press.

Kokot, W., Tölölyan, K. ve Alfonso, C. (2004). *Diaspora, Identity and Religion*. London: Routledge.

Koopmans, R., Statham, P., Giugni, M. G. ve Passy F. (2005). *Contested Citizenship: Immigration and Cultural Diversity in Europe*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Koser, K. (2007). African diasporas and post-conflict reconstruction: An Eritrean case study. Smith, H. ve Stares, P.(Der.), *Diasporas in Conflict: Peace-Makers or PeaceWreckers?* içinde (ss.239-252). Tokyo: United Nations University Press.

Koser, K. ve Salt J. (1997). The geography of highly skilled international migration. *International Journal of Population Geography*, 3: 285-303.

Kovács, M. (2006). The politics of dual citizenship in Hungary. *Citizenship Studies*, 10 (4): 431-451.

Kovács, M. (2008). Politics of dual citizenship in Hungary: Lessons of a failed referendum, Faist, T.(Der.), *Dual citizenship in global perspective: From unitary to multiple citizenship* içinde (ss. 92-112). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Kutlu, M. N. (2019). Başlangıcından XX. Yüzyıla Kadar Osmanlı-Brezilya İlişkileri Hakkında Düşünceler. Seçkin, F. (Der.), *XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika İlişkileri* içinde (ss. 45-168). Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kutlu, M.N. (2013). Başlangıcından XX. Yüzyıla kadar Türk-Latin Amerika İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Bazı Dönüm Noktaları. Ozan. Z. (Der.), *Latin Amerika Çalıştayı-Bildiriler Kitabı* içinde, (ss.25-38). Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi Basımevi.

La Segunda. (2013). *Economia*. 15.11.2019 tarihinde <http://www.lasegunda.com/Noticias/Economia/2013/01/815307/como-la-cuarta-generacion-de-los-yarur-se-esta-tomando-las-empresas-del-grupo> adresinden erişildi.

Le Monde (2018). Patronato Postcard: A Visit To Chile's Little Palestine. 15.05.2019 tarihinde <https://www.worldcrunch.com/the-endless-war-1/patronato-postcard-a-visit-to-chile039s-little-palestine> adresinden erişildi.

Lafleur, J.M. (2008). Political transnationalism and the state. PhD thesis, Institut d'Études Politiques. Paris and Université de Liège.

Lexico. (2019). Diaspora. 23.11.2019'de <https://en.oxforddictionaries.com/definition/diaspora> adresinden erişildi.

Levitt, P. (2001). *The Transnational Villagers*. Berkeley: University of California Press.

Levitt, P. ve N. B. Jaworsky (2007). Transnational migration studies: Past developments and future trends. *Annual Review of Sociology*, 33 (7): 129-156.

Levitt, P. ve Schiller, N.G. (2004). Conceptualizing simultaneity: A Transnational social field perspective on society. *International Migration Review*, 38 (3): 1002-1039.

Levitt, P. ve Waters, M.(eds.) (2006). *The Changing Face of Home: The Transnational Lives of the Second Generation*. New York: Russell Sage Foundation.

Levitt, J., de Wind, P. ve Vertovec, S. (2003). International perspectives on transnational migration: An introduction. *International Migration Review*, 37 (3): 565-575.

Ma Mung, E. (2000). *La Diaspora chinoise, géographie d'une migration*. Paris, Ophrys.

Ma Mung, E. (2004), Dispersal as a resource, *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 13 (2), 211–225.

Mandaville, P. (2001 Mayıs). Reimagining Islam in Diaspora: The Politics of Mediated Community. *Gazette (Leiden, Netherlands)*, 63 (2): 169-186.

Markowitz, F. ve Stefansson, H. (2004). *Homecomings: Unsettling Paths of Return*. Lanham: Lexington Books.

Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J.E. (1998). *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*, Oxford: Clarendon Press.

Mazzucato, V. (2005). Ghanaian migrants' double engagement: A Transnational view of development and integration policies. *Global Migration Perspectives*, 48. www.gcim.org/en/ir_gmp.html.

Mazzucato, V. (2008). The double engagement: Transnationalism and integration. Ghanaian migrants' lives between Ghana and The Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34 (2): 199-216.

Mazzucato, V. (2009). Informal insurance arrangements in Ghanaian migrants' transnational networks: The role of reverse remittances and geographic proximity. *World Development*, 37 (6): 1105-1115.

Mazzucato, V., van Dijk, R., Horst, C. ve de Vries, P. (2004). Transcending the nation: Explorations of transnationalism as a concept and phenomenon. Kalb, D. , Pansters, W. ve Siebers, H. (Der.), *Globalization and Development: Themes and Concepts in Current Research* içinde (ss. 131-162). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Mazzucato, V., Kabki, M. ve Smith, L. (2006). Transnational migration and the economy of funerals: Changing practices in Ghana. *Development and Change*, 37 (5): 1047-1072.

Morales L. ve Jorba L.(2010). The Transnational Practices of Immigrants' Associations' in Spain. Bauböck, R. ve Faist, T. (Der.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* içinde (ss. 267-95). Amsterdam University Press.

Muhawi, I. (2005). Translation and the Palestinian Diaspora. Shiblak, A. (Der.), *The Palestinian Diaspora in Europe, Challenges of Dual Identity and Adaptation* içinde (ss.117–121). Ramallah: Sama.

Musallam, A. (2006 Kasım). Palestinian Diaspora in Latin America, The Formative Stages, 19th Century to Early 20th Century. *II Encuentro Colombo-Arabe*, (s.s. 23–24). Ministerio de Cultura de Colombia Press.

Nasser, T. A. (2018). Palestine and Latin America: Lina Meruane's *Volverse Palestina* and Nathalie Handal's *La Estrella Invisible*. *Journal of Postcolonial Writing*, 54 (2): 239-253. 12.01.2020 tarihinde <https://doi.org/10.1080/17449855.2017.1325771> adresinden erişildi.

OECD (2004). Database on immigrants and expatriates', Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). Directorate for Employment, Labour and Social Affairs. 15.04.2019 tarihinde www.oecd.org/dataoecd/18/24/34792388.xls adresinden erişildi.

Østergaard-Nielsen, E. (2003). The politics of migrants' transnational political practices. *International Migration Review*, 37 (3): 760-786.

Østergaard-Nielsen, E. (2006). *Diasporas and conflict resolution – Part of the problem or part of the solution?* Copenhagen: DIIS Brief.

Paerregaard, K. (1997). *Linking Separate Worlds: Urban Migrants and Rural Lives in Peru*. Oxford: Berg.

Paerregaard, K. (2002). Business as usual: Livelihood strategies and migration practice in the Peruvian diaspora. Olwig, K. F. ve Soerensen, N. N. (Der.), *Work and Migration: Life and Livelihoods in a Globalizing World* içinde (ss. 126-144). London: Routledge.

Palestina Libre (2019). Editorial. 12.11. 2019 tarihinde www.palestinalibre.org/seccion.php?w=7 adresinden erişildi.

Palestina Soberana (2020). Entrevista al presidente de la Confederación Palestina Latinoamericana y del Caribe: La COPLAC es considerada dentro de la estructura de la OLP como un movimiento de masas. 22.03.2020 tarihinde <http://palestinasoberana.info/?p=19422> adresinden erişildi.

Peteet, J. (2007). Problematizing a Palestinian Diaspora. *International Journal of Middle East Studies*, 39 (4) : 627–646.

Phillips J. J. (2015). *Honduras in Dangerous Times: Resistance and Resilience*. Lexington Books.

Portes, A. (1996). Global villagers: The rise of transnational communities. *The American Prospect*, 25 (Mart-Nisan): 74-77.

Portes, A. (1999). Conclusion: Towards a new world? The origins and effects of transnational activities. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2): 463-477.

Portes, A. (2001). Introduction: The debates and significance of immigrant transnationalism. *Global Networks*, 1 (3): 181-193.

Portes, A. (2003). Conclusion: Theoretical convergencies and empirical evidence in the study of immigrant transnationalism, *International Migration Review* 37 (3): 874-892.

Portes, A. (2007). Migration, development, and segmented assimilation: A Conceptual review of the evidence. *American Academy of Political and Social Science*, 610 (1): 73-97.

Portes, A. ve De Wind, J. (2004). A cross-Atlantic dialogue: The progress of research and theory in the study of international migration. *International Migration Review*, 38 (3): 828-851.

Portes, A. ve Guarnizo, L. E. (1991). *Capitalistas del trópico: La inmigración en los Estados Unidos y el desarrollo de la pequeña empresa en la República Dominicana*, Santo Domingo: Johns Hopkins University Press.

Portes, A. ve Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*, Berkeley: University of California Press.

Portes, A. ve Rumbaut, R. G. (2006). *Immigrant America: A Portrait*. Berkeley: University of California Press.

Portes, A., Guarnizo L. E. ve Landolt} P. (1999). The study of transnationalism: Pitfalls and promise of an emergent research field. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2): 217-37.

Portes, A., Guarnizo, L.E.ve Haller, W. J. (2002). Transnational entrepreneurs: An Alternative form of immigrant economic adaptation. *American Sociological Review*, 67 (2): 278-298.

Portes, A.,Escobar, C. ve Walton, R. (2007). Immigrant transnational organizations and development: A comparative study. *International Migration Review*, 41 (1): 242-281.

Qafisheh, M. (2009). *The International Law Foundations of Palestinian Nationality: A Legal Examination of Nationality in Palestine Under Britain's Rule*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers / Brill Academic.

Qahhat, Gazan. (18.10.2018). *Iglesia Ortodoxa: 100 Anos de Presencia en Chile* , <<https://federacionpalestina.cl/antiguo/noticia.php?id=4467>>, (Erişim tarihi: 10.04.2020).

Robelledo, H.A. (1994). Turcofobia: Discriminaci3n antiárabe en Chile, 1900-1950, *Historia (Santiago)*, 28: 248–272.

Safran, W. (1991). Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return. *Diaspora I* (1): 83-99.

Safran, W. (2004). Deconstructing and comparing diasporas. Kokot, W., T3l3lyan, K. ve Alfonso, V. (Der.), *Diaspora, identity and religion* içinde, (ss.9-30). New York ve Londra: Routledge.

Safran, W. (2009). The diaspora and the homeland: Reciprocities, transformations, and role reversals. Ben-Raffael, E. ve Sternberg, Y. (Der.). *Transnationalism: Diasporas and the Advent of a New (Dis)order* içinde (ss. 75-100). Leiden: Brill.

Shain, Y. (1995). Ethnic diasporas and US foreign policy. *Political Science Quarterly*, 109 (5): 811-841.

Shain, Y. (1999). *Marketing the American Creed Abroad*. Cambridge: Cambridge University Press.

Shain, Y. (2000). The Mexican-American diaspora's impact on Mexico. *Political Science Quarterly*, 114 (4): 661-691.

Shain, Y. (2002 Yaz-Sonbahar). The role of diasporas in conflict perpetuation and resolution. *SAIS Review*, 22: 115-144.

Shain, Y. (2007). *Kinship and Diasporas in International Affairs*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Shain, Y. ve Barth A. (2003). Diasporas and international relations theory. *International Organization*, 57 (3): 449-479.

Shaw, J. (2007). *The Transformation of Citizenship in the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sheffer, G. (ed.) (1986). *Modern Diasporas in International Politics*. London: Croom Helm.

Sheffer, G. (1995). The emergence of new ethno-national diasporas. *Migration*, 28: 5-28. Sheffer, G. (2003). *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Cambridge: Cambridge University Press.

Smith, Peter H. (1998). The Rise and Fall of the Developmental State in Latin America. Valinga, M. (Der.), *The Changing Role of the State in Latin America* içinde, (ss. 51-73). Boulder: Westview Press.

Sørensen, N. ve Guarnizo L. (2007). Transnational family life across the Atlantic: The experience of Colombian and Dominican Migrants in Europe. Sorensen, N.N. (Der.) *Living Across Worlds: Diaspora, Development and Transnational Engagement* içinde (ss.151-174). Cenevre, IOM.

Soysal, Y. (1995). *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: University of Chicago Press.

Taylor, E. (1999). The new economics of labour migration and the role of remittances in the migration process. *International Migration*, 37 (1): 63-88.

Temel, M. (2004). *XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı Latin Amerika İlişkileri*. İstanbul: Nehir Yayınları.

Tenorio, Myriam Olgúin ve Gonzalez, Patricia Peña. (1990). *La inmigración árabe en Chile*, Santiago: Ediciones Instituto Chileno Árabe de Cultura,

Toledo, H. (2019). Osmanlı İmparatorluğu ve Şili Cumhuriyeti; İki Devlet Arasındaki İlişkiler ve Diplomasi (1879-1916). Seçkin F. (Der.), *XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu – Latin Amerika İlişkileri* içinde (ss. 401-476). Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Tölölyan, K. (1991). Myths of homeland and return. *Diaspora*, 1 (1): 83-99.

Tölölyan, K. (1996). Rethinking diaspora(s): Stateless power in the transnational moment. *Diaspora*, 5 (1): 3-36.

Tölölyan, K. (2000). Elites and institutions in the Armenian transnation. *Diaspora* 9 (1): 107-136.

Troncoso, Jorge Palma. (Aralık 2017). “Yo Soy Palestino”: *Resistencia y Resignificación Cultural de La Comunidad Palestina en Chile*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Santiago, Universidad de Chile. s.25.

Türüdü, H. (1976). Brezilya Hükümdarlarının Türkiye’yi Ziyareti. *Hayat Tarih Mecmuası*, (ss. 68-69).

UNHCR (2020). Figures at a Glance. 10.04.2020 tarihinde <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> adresinden erişildi.

Van Hear, N. (1998). *New Diasporas: The Mass Exodus, Dispersal and Regrouping of Migrant Communities*. London: UCL Press.

Van Hear, N., Pieke, F. ve Vertovec, S. (2004). The contribution of UK-based diasporas to development and poverty reduction. *ESRC Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS)*, University of Oxford. DFID, the Department for International Development.

Vertovec, S. (1997). Three meanings of “diaspora” exemplified among South Asian religions. *Diaspora*, 6 (3): 277-300.

Vertovec, S. (1999). Conceiving and researching transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2): 447-462.

Vertovec, S. (2001). Transnationalism and identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(4): 573-582.

Vertovec, S. (2003). Migration and other modes of transnationalism: Towards conceptual cross-fertilization. *International Migration Review*, 37 (3): 641-665.

Vertovec, S. (2004a). Migrant transnationalism and modes of transformation. *International Migration Review*, 38 (2): 970-1001.

Vertovec, S. (2004b). Cheap calls: The social glue of migrant transnationalism. *Global Networks*, 4 (2): 219-224.

Vertovec, S. (2007). Circular migration: The way forward in global policy? Oxford, COMPAS Working Paper 4.

Vertovec, S. ve Cohen R. (eds.) (1999). *Migration, Diasporas and Transnationalism*, London: Edward Elgar.

Vertovec, S., van Hear, N. ve Pieke, F. (2004). *The contribution of UK-based diasporas to development*. Oxford, COMPAS.

Wagner, C. S. (2005). Six case studies of international collaboration in science. *Scientometrics*, 62 (1): 3-26.

Wahlbeck, O. (2002). The concept of diaspora as an analytical tool in the study of refugee communities, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28 (2): 221-238.

Waldinger, R. (2008). Between “here” and “there”: Immigrant cross-border activities and loyalties. *International Migration Review*, 42 (1): 3-29.

Waldinger, R. ve Fitzgerald D. (2004). Transnationalism in question, *American Journal of Sociology*, 109 (5): 1177-1195.

Waldinger, R., Popkin E. ve Aquiles M. (2007). Conflict and contestation in the cross-border community: Hometown associations reassessed. *Ethnic and Racial Studies*, 31 (5): 843-870.

Waterbury, M. (2006). Internal exclusion, external inclusion: Diaspora politics and partybuilding strategy in post-communist Hungary. *East European Politics and Societies*, 20 (3): 483-515.

Waterbury, M. (2008). Uncertain norms, unintended consequences: The Effects of EU integration on kin-state politics in Eastern Europe. *Ethnopolitics*, 7 (2-3): 215-236.

Waterbury, M. (2010). *Between State and Nation: Diaspora Politics and Kin-state Nationalism in Hungary*. 19.01.2020 tarihinde doi: 10.1057/9780230117310 adresinden erişildi.

Weber, M. (1996 [1922]), Theories of Ethnicity: A Classical Reader. *Economy and Society*, ss. 52-66. New York: New York University Press.

Weinar, A. (2008). Diaspora as an actor of migration policy. CMR Working Papers No. 37/95. 11.01.2019 tarihinde www.migracje.uw.edu.pl/obm/pix/No37.pdf adresinden erişildi.

Weinar, A.(2017). Emigration and Diaspora Policies in the Age of Mobility. *Global Migration Issues*, 9. 11.04.2020 tarihinde doi:10.1007/978-3-319-56342-8 adresinden erişildi.

Wiener, A. (1998). *European Citizenship Practice: Building Institutions of a Non-State*. Boulder, Westview Press.

Winn, P. (1986). *Weavers of Revolution: The Yarur Workers and Chile's Road to Socialism*. New York: Oxford University Press.

ÖZET

Bu tez çalışmasının ilk bölümünde, diaspora ve transnasyonalizm kavramları incelenmiş ve kesin bir tanımlama yapma amacı gütmeksizin uluslararası yazında mevcut tanımlamalar irdelenmiştir. Bu yaklaşımın bir amacı, her iki kavramın da uluslararası akademik çevrelerce gelişmekte olan kavramlar olarak genel kabul görmeleridir. Bu bölümde ayrıca diaspora ve transnasyonalizm kavramları arasındaki temel farklılıklar ve benzerlikler konusunda uluslararası yazında mevcut görüşler ve ortaya atılan kıstaslar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Bu çerçevede, temel farkın diaspora'nın kimlik oluşturmayla alakalı olduğu, transnasyonalizmin ise hareketlerle alakalı olduğu sonucuna varılmıştır. Sınırların ötesine yönelik birçok hareketin transnasyonal olabileceği anlaşılmaktadır.

Bunun yanısıra, bu çalışmanın ana sorunsalı olan ve ikinci bölümde geniş bir şekilde ele aldığımız Şili'deki Filistin-Arap toplumunun diaspora olarak kabul edilip edilemeyeceği sorunsalının çözümünde uluslararası yazında şimdiye değin ortaya konulmuş en açık ve anlaşılabilir kıstaslar olduğunu düşündüğümüz Bauböck tarafından ortaya atılan dört kıstas kullanılarak temel argümanımızın bir sağlaması yapılmıştır.

Az bilinen diaspora örneklerinden birisi olduğunu düşündüğümüz Şili'deki Filistin-Arap toplumu ikinci bölümde derinlemesine mercek altına alınmış ve bu toplumun bir diaspora mı, yoksa bir göçmen toplumu mu olduğu araştırılmıştır. Elde ettiğimiz sonuç, Şili'deki Filistin-Arap toplumunun uluslararası yazında mevcut eski ve yeni tüm tanımlamalarıyla diaspora kavramı içine girdiği ve Filistin sorununa kalıcı ve adil bir çözüm bulunulana dek, bu durumun güçlenerek devam edeceği yönünde olmuştur.

ABSTRACT

In the first part of this thesis we have analysed the terms diaspora and transnationalism, without trying to provide a final definition for them. The most important reason for that approach is that because both concepts are considered as still evolving concepts in the academic world and it is not useful to try to put an end to the ongoing discussions in this regard. New developments will always force us to reconsider any definition, sooner or later. On the other hand, in this part we have tried to find out fundamental differences and similarities between the terms diaspora and transnationalism by putting forth most relevant criterias developed in the academic world in this regard.

Within this framework according to our findings, the main difference is that while diaspora is about creating an identity, transnationalism is about the movement itself. Many movements that are transboundary can be considered to be transnational.

In the second part, we have analysed a relatively less well-known diaspora, the Palestinian-Arab community in Latin America and in Chile, in particular. Our question was, whether the Palestinian community in Chile could be considered as a diaspora or are they merely a transnational immigrant society? The answer we have found has been that the current definitions developed so far for the concept of diaspora in the academic world are perfectly fit for the Palestinian-Arab community in Chile and all their transnational actions to and from Latin America contribute to their diaspora status. We believe that this will continue to be so at least up until a just and viable solution can be found to the Palestinian question. We have also cross-checked our argument with social scientist Bauböck's criterias of diaspora that we deem are the most clear and comprehensive criterias put forth so far.